

JUHANI AHO

LASTUJA

VALIKOIMA KOULUJA VARTEN

TEKIJÄN TOIMITTAMA

Hinta 1 m., sid. l: 50.

LASTUJA

JUHANI AHON teokset:

Muuan Markkinamies. Hinta 1 mk.

Rautatie. Toinen painos. Varustettu Eero Järnefeltin piirtämillä kuvilla. Hinta 3 mk. 75 p. —
Helppohintainen painos. Hinta 85 p.

Papin tytär. Toinen painos. Hinta 2 mk. 75 p.

Helsinkiin. Hinta 2 mk. 75 p.

Lastuja I. Toinen painos. Hinta 2 mk. 75 p.

Lastuja II. Toinen painos. Hinta 2 mk. 75 p.

Papin rouva. Hinta 3 mk. 75 p.

Maailman murjoma. Lukujen alkukuvat on piirtänyt Eero Järnefelt. Hinta 2 mk.

Heränneitä. Hinta 2 mk. 25 p.

Lastuja III. Kuvat piirtänyt Eero Järnefelt. —
Toinen painos. Hinta 2 mk. 75 p.

Panu. Toinen painos. Hinta 6 mk.

Panu, neli-näytöksinen näytelmä. Hinta 2 mk. 75 p.

Lastuja IV. Toinen painos. Hinta 2 mk. 75 p.

Lastuja V (sisältää m. m. kertomukset Hellmannin Herra ja Esimerkin vuoksi). Hinta 2 mk. 75 p.

Katajainen kansani. Hinta 2 mk. 25 p.

Katajainen kansani. Toinen sarja. Hinta 2 mk. 25 p.

Aatteiden mies, piirteitä August Fredrik Soldanin elämästä. Varustettu Soldanin y. m. tekemillä kuvilla. Hinta 6 mk. 75 p.

JUHANI AHO

LASTUJA

VALIKOIMA KOULUJA VARTEN

TEKIJÄN TOIMITTAMA

PORVOOSSA
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

PORVOOSSA 1905

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖN KIRJAPAINOSSA.

Sensuurin hyväksymä. Porvoo, lokak. 17 p. 1905.

UUDISASUKAS.

He palvelivat pappilassa molemmat, toinen renkinä, toinen piikana. Toinen ajoi hevostiaan, toinen liikkui pihasalla. Istuen kukin nurkallaan ruokapöydässä vaihtoivat he joskus pilapuheita keskenään. Useimmiten he kuitenkin riitelivät. Herrasväki piti heitä pahasopuisina palvelijoina. »Ne ovat kuin kissa ja koira», oli seisovana sukkeluutena.

Mutta yöllisillä nuottaretkillä, heinäa tehdessä ja leikkuupellolla panivat he perustuksen tulevalle taloudelleen. Kaukaa korvesta katsottiin mökin paikka lammin rannalta. Siellä oli lehtoa kaskeksi, oli pelloksi käypää lepikköä, ja niittyä voi raivata puron varrelle. Jos vaan olisi ollut varoja tuvan tekoon. Mutta palkat olivat pienet, ja alkaakseen olisi tarvinnut lehmän ja hevosenkin. Se viivytti yhteen menoa. Mutta keyristä keyriin sitkistyivät sitkistymistään tulevaisuuden toiveet. Ja työn loma-ajoilla liikkui haaveet laskuissa siitä, kuinka paljon oli jo säästöjä ulosottamattomina palkkoina ja kuinka kauvan kestäisi, ennenkun olisi vähin määrä täysi. Eikä kukaan aavistanut, että vuosien kuluessa kasvoi rengissä ja piiassa harrastus vapauteen ja palava halu päästä omillaan elämään. Heillähän oli

hyvä ja huoleton olo pappilassa, kohtuullinen palkka kummallakin, talon vaate ja talon ruoka. Mutta heidän oma halunsa veti erämaahan.

Kaikki heitä siitä kieltelivät, kun eräänä kesänä ei enää kelvannut pestiraha kummallekaan. — »Siellä velkaudutte hallan paikalla. Joukko kasvaa. Ja kerjäläisiä on jo ennestäänkin.» — Mutta he olivat jo viisi vuotta laskeneet ja tuumineet ja saaneet sen päähänsä. Papin täytyi panna heidät kuulutuksiin ja syksyllä he lähtivät palveluksestaan.

Talven asuivat he vielä loisina. Ville salvoi pirttiään ja teki sillä välin päivätöitä pappilaan. Anni kutoi kankaita ja teki käsitöitä rouvalle.

Häät vietettiin heille helluntain pyhinä seuraavana vuonna. Ne pidettiin talon puolesta ja rovasti itse vihki entiset palvelijansa pappilan suuressa salissa. Mutta kun pariskunta oli heittänyt jäähyväisensä ja hän ikkunastaan katseli heidän poistumistaan kujaa myöten, niin nyökäytti hän päätään ja sanoi: »Antaa nuorten koettaa, mutta ei sitä piian ja rengin pääomalla korpia kuokita.»

Sillä pääomalla ne on sentään Suomen korvet kuokittu. Ja kuitenkin oli rovastikin osaltaan oikeassa.

Me pappilan nuoret me saatoimme monivuotiset ystävämme heidän uuteen kotiinsa. Metsäpolkuja kulettiin kesäinen päivä lehdittyvien lehtojen keskellä ja yö tanssittiin uudispirtissä. Sen olivat silta-palkit sahaamattomat, nurkat vielä epätasaiset, ja uudispelto vielä raa'alla mullalla. Mutta rinteellä viherti jo rukiin laiho kantojen välissä ja ohrakaski oli kuivamassa. Nuori emäntä teki savun aholle ja lypsi ensi kerran siinä lehmänsä. Me istuimme ki-

vellä Villen kanssa ja katselimme häntä sinne, missä hän puuhasi ilta-auriongon valossa, puettuna vielä uuteen häähameeseensa.

Ville ei epäillyt menestystään uudismökissään. »Jos tässä terveenä pysytään ja ei pane halla.» Ja ikäänkuin arvaten ajatukseni juoksun, lisäsi hän: »Kyllähän se on pakkasen pesä tuo notko tuolla. Mutta kun kyynärpäineen tässä pyörästelee, ajaa korpea ulomma ja aukoo reikiä auringolle . . . Se nyt vielä tuntuu kylmältä näin iltasilla, mutta tulkaahan ensi kesänä katsomaan.»

Minulta ei tullut tuloa ensi kesänä eikä toisenakaan. Täytyy tunnustaa, että unohdin heidät mielestäni. Kerran kotona käydessäni muistelin kysyneeni, kuinka he voivat. »Velkaa on pitänyt tehdä», sain vastaukseksi isältäni. »Ja Annin terveys on ollut huono», lisäsi äitini.

*

Kului joitakuita vuosia. Olin tullut ylioppi-laaksi, hankkinut pyssyn ja metsäkoiran ja jäänyt syksyksi maalle.

Eräänä pilvisenä lokakuun päivänä samoelen saloja ja joudun metsätielle, joka tuntuu minusta tutulta. Alkaa sataa tūnuutta, koira ei viitsi hakea, vaan juoksee edelläni tietä pitkin. Yhtäkkiä se alkaa murista ja sitten haukkua eteensä. Sieltä kuuluu hevosen askeleet. Kohta ilmestyy se tien mutkasta näkyviin, valjastettuna aisojen eteen, joiden käret viistävät maata. Luokissa on valkoinen liina ja aisojen päällä ruumiskirstu poikkiteloin. Perässä kulkee, kuin auran kuressa kiikkuen, Ville. Hänellä

on täysi työ saada kuorma pysymään tasapainossa.

Hän oli kovin nääntyneen näköinen, kasvot kellaistuneet ja silmät laimean värittömät.

Vasta kun olin sanonut nimeni, tunsu hän minut.

— Mutta mikä on tuo kuormanne tuossa?

— Vaimovainajani se on.

— Kuollut?

— Kuoli pois.

Kyselemällä sain selville heidän lyhyen, jo edeltäpäin ennustetun tarinansa: halla, velkaantuminen, paljo lapsia, vaimo kovin vaivaantunut, sairastunut, kitunut ja kuollut. Nyt pitäisi saada hoideksi haudata, vaan on tämä tie kovin keuhkoa. Mitenhän keuhanevät laudat kirkolle asti. — »Hevonen, mitä sinä siinä hamuat!»

Sillä oli nälkä silläkin, yhtä huonossa kunnossa kuin hän itsekin, luita myöten lamassa.

Hän sanoi hyvästin silmiin katsomatta ja lähti ajamaan. Aisan päät uurtivat hiekkaseen tiehen kaksi yhdensuuntaista juovaa.

Minä menin toisaanne päin. Saavuvin suolle, johon oli yritetty viemäriä kaivaa, mutta joka oli jäänyt kesken. Siitä nousi häämatkan ajoilta tuttu tie ja vei tuttuun mökkiin.

Aidan takana ynisi laiha lehmä ja porsas tonki pihamaalla, jonne veräjä oli jäänyt sulkematta. Keskellä pihamaata oli sänky ja vainajan vuode oli heitetty aidalle. Pirtin nurkat olivat ennallaan. Tunnan likaisen lasin takaa näkyi ikkunan penkillä kituva kukka tuohiastiassa.

Oli hän kuitenkin saanut hiukan raivatuksi ympäristöään. Tehtyä peltoa pisti jo parin tynnörin alainen lahdelma korven sisään. Ja kuokosta kenties puoli sen vertaa. Mutta siihen näkyivät voimat loppuneen. Koivikon oli hän kaatanut ja saanut lepikon pelloksi. Vaan sen takana tuli vastaan synkkä kuusikko kuin murtamaton muuri. Ja siihen oli heidän täytynyt seisattua.

Seisoin pitkän aikaa aution talon pihalla. Tuuli kohahteli korvessa ja pani pyssyn piipun korvani juuressa soimaan niin surullisesti ja valittavasti.

*

Uudisasituksen ensimmäinen sukupolvi oli tehnyt tehtävänsä, sillä tuo mies ei enää jaksa jatkaa. Hän on murtunut hänkin, into näytti hänen silmissään sammuneen ja hääpäivän aikuinen luottamus itseensä oli poissa.

Hänen jälkeensä tulee tähän kai toinen eläjä ja ottaa mökin. Hänellä ehkä on parempi onni. Mutta hänen on myös helpompi alkaa, sillä hän ei ala koskemattomasta korvesta. Hän asettuu ennen tehtyyn taloon ja hän kylvää siihen vakoon, jonka toinen jo on valmiiksi kyntänyt. Tästä tulee kenties vielä varakas, suuri talo ja aikain kuluessa kasvaa kylä sen ympärille.

Heitä, joiden pääoma (ainoa mikä heillä oli: heidän oma itsensä) ensiksi kaivettiin maahan, ei kukaan ajattele. He olivat vaan kaksi tyhjäkätistä renkiä ja piikaa.

Mutta sellaisten pääomalla ne ovat Suomen korvet pelloiksi kuokitut.

Jos he olisivat jääneet pappilaan, toinen kuskiksi ja toinen sisäpiiaksi, niin olisi heillä itsellään ehkä ollut parempi olla. Mutta korpi olisi jäänyt koskematta ja edistyksen etuvartijatyö tekemättä.

Näinä aikoina kun ruis heilimöipi ja ohra tekee tähkää pelloillamme, muistakaamme näitä ensimmäisen uudisasutuksen uhreja.

Emme voi heille muistopatsaita pystyttää, sillä heitä on tuhansia ja heidän nimiänsä emme tunne.

KOSTEIKKO, KUKKULA, SAARI . . .

Kun joskus ummistaa silmänsä muistellakseen mennyttä elämää, niin kuvastuu eteen pitkä, yksitoikkoinen taival, semmoinen kuin on tie halki jonkun Pohjanmaan nevan. Edessä on etäinen kape-neva kaukaisuus, takana sama, ja kahdenpuolen säännölliset maantieojat sekä niiden toisella puolen harmaa, harva, viheliäinen petäjikkö. Yhtä tasaista on virstoittain, peninkulmittain niin kauvaksi kuin näkö kantaa. Ei satu vaihteeksikaan vuorta silmään, ei kukkulaa eikä sinertävää järveä.

Semmoinen kuin on mieliala tuollaista tietä yksin astuessa, semmoiseksi jää se usein mennyttä elämää muistellessa. Se on ollut enimmäkseen arkitointen ijankaikkisesti yksitoikkoista kiertokulkua, se ei ole ollut muuta kuin siirtymistä samantapaisesta

askareesta samantapaiseen, niinkuin virstapylväältä toiselle. Ei ole ollut tien varrella ainoatakaan ilon majaa. Lakoutunut nurmi siellä täällä ojan reunalla vaan osoittaa sijan, mihin joskus olet uuvuksissasi istahtanut.

Välistä sentään kohoo tie kukkulalle Pohjanmaankin aukealla. Ja on elämässäkin joskus sunnuntaihetkiä, niinkuin on korvessa kosteikko, niinkuin kukkula alangon keskellä, niinkuin saari suuressa meressä. Niissä matkamiehen mieli viihtyy mielellään vielä silloinkin, kun on ne jo aikoja siten jällelleen jättänyt eikä ole toivoakaan sinne enää takaisin tulla.

Ne ovat surullisia sellaiset hetket ja niihin on kaipausta kätkeyty. Mutta niitä muistelee mielellään. Ne hienontavat ja puhdistavat, ja ne herättävät halua sopuun, sointuun ja rauhaan.

Siitä ovat jo monet monituiset vuodet vierineet.

Oli syksy puoli kesää keskipaikoilla elokuuta. Olin lähtenyt jalkamatkalle, tullut pienellä laivalla kirkonkylään ja painautunut sieltä laitapidajaa kohti, päin noita kaukaisia mäkikyliä, joilta vaalenevat ruispellot ja ruskottuneet kasket paistavat peninkulmain päähän. Sinne, noihin sydänmaan vankkoihin taloihin, jonne ei vielä milloinkaan ole kärryillä ajettu ja joiden laitumilla kontio joka kesä viheltelee, sinne minua haluni veti. Kirkkomiesten mukana ensin soudettiin tyyni, pyhäinen ilta, luikittiin pieniä järviä ja kaitaisia niittyrantaisia jokia, kävel-

tiin koskien varret, astuttiin uusiin venheisiin ja tul-
tiin illan pimeässä monien kyläkuntien yhteiseen
venhevalkamaan.

Rannalla olevasta talosta alkoi minulle maatai-
val seuraavana aamuna. Ei ollut määrää matkal-
lani mitään ja tarkoitus vaan harhailla saloisia tai-
palia, antaa tien vetää minne tahtoi. Jos sattuu
soma talo eteen, jos polku siihen hauskesti poik-
keaa, niin seuraan minä mukana, ja jos on jo ilta,
niin asetun yöksi olemaan.

Olin lähtenyt liikkeelle kyllästyneenä oloihini
ja ympäristööni. Pakenin pois ikäviä ihmisiä ja
ijankaikkisesti samoja kasvoja pikkukaupungin ka-
duilla. Niiden keskessä oli sydän tyhjentynyt tun-
teista, joiden juuria nakerti kaukainen kaipaus ja
toteutumaton toivo. Mistä kaipaus ja mitä toivo?
Sitä en itsekään tiennyt. Se oli hämärä ja sana-
ton. Se kitui vaan vanhoissa muistoissa, joiden
kuivuneissa juurissa ei ollut mehua uuden taimen
tekoon. Eikä ollut ilo iso omista ajatuksistakaan.
Ne vaappuivat siipisatoina maan varassa eikä tullut
vereksiä vaikuttimia vastaan, jotka olisivat ne ympä-
ristön näköpiirin yli nostaneet.

Mutta siinä kun kuljin polkua myöten, joka
milloin juoksi lehdon laitaa, milloin painautui alem-
mille maille viileihin viidakkoihin ja joskus vei pit-
kospuita myöten suon tai notkon poikki, niin tun-
tui siltä kuin olisi minussa solu solultaan alkanut
uudistua. Nakkautuessani kiveltä kivellet vertyivät
jäsenet notkeiksi ja ruumis taipuisaksi. Kuinka minä
jo nautin jokaisesta sammaltuneesta kivistä ja jo-
kaisesta uudesta tien käänteestä, joka milloin aukasi
eteeni valoisan aurinkoisen ahon, milloin sukelti

kuusikon mustaan kitaan! Kuinka jo nautin jokaisesta kääkkyräpetäjästä ja onttokylkisestä lahokannosta, johon palokärki kapsahti kiinni, päästään tullessaan pitkulaisen sointuvan vihellyksensä! Kuivuneista lähteistä kumpuili jo täyteläisiä tuoreita tunteita, rinta suureni ja aatokset liikkuiivat kuin olisi ollut voidetta välissä. Ilma ympärillä oli uusi ja maan mehu ja lehtien tuores tuoksu nousi suoniin kuin viinin neste.

Pitkät hetket istuin sitten tiepuolessa sammaleisella mättäällä, selkä puun nojassa, antaen lehvien sihistä pääni päällä ja honkametsän loitommalla pitää hiljaista huminataan. Tai nousin tien varrelle sattuneeseen niittylatoon ja loikoilin sen hyvälle tuoksuvissa heinissä.

Kesäisen päivän kävelin ypöyksinäni ketään kohtaamatta ja kaipausta kehenkään tuntematta. Aurinko oli jo alenemassa, kun harvenevan lehdon sisässä tie leveni, tuli monihaaraistemaksi ja vei siistille veräjälle, minkä takana oli pelto ja pellon laidassa pienoinen mökki. Pudotin alas pari puuta, jotka helähtivät kuivuuttaan, ja pistäysin aukosta pientareelle. Siitä astuin ojan reunaa pirtin ikkunan peräitse pihanurmikolle.

Kartanoa piiritti ruispelto, toinen puoli jo kuhilaalla, toinen puoli vielä leikkaamatta. Leikatun laidassa kuukki mies, selkä koukussa, ja ojensihe tuon tuostakin kouraustaan lyhteeseen liittämään. Pellon alla oli lampi, jonne laskeutui tie tallin ja navetan välitse. Huoneiden harjan yli näkyi järven takaa mäkinen maisema ja korkeimman kukkulan laella oli isolta näyttävä talo.

Porstuasta tuli vastaan emäntä maitoastioita kantaen. Toivotin hyvää iltapäivää ja kysyin saiko saattajata toiselle rannalle.

— Saapihan saattajata, sanoi hän ystävällisesti ja kysyi mistä oltiin ja minne oli matka.

Minä arvelin, ett'eiköhän ehtisi yöksi taloon, joka näkyy tuolta. Olikohan sinne pitkäkin matka? Ei arvaa oikein näitä metsäisiä taipalia.

— Eihän niitä äkkinäinen. Honkamäkeenkö? Tulee sinne lammin tuosta päästä parin neljänneksen matka.

Hän heitti astiat rappusille, kätteli, aukasi kammarin oven ja kehoitti astumaan huoneeseen siksi aikaa, kunnes käypi huutamassa pikkutyöt ha'asta, jossa ovat marjan poiminnassa.

Vaan minä menin pirttiin, jonka ovi oli hiilihangolla pönkitetty auki. Seinät olivat mustat ja kiilsivät kuin mahonkipuu. Koko lattia oli heiniä kouhallaan ja kapea käytävä vaan jätetty pöydän ja oven väliin. Penkillekin oli törkyjä riputettu ja orret ahdettu niitä täyteen. Heittäysin selälleni pehmoselle permannolle, solmisin kädet pääni alle ja odotin. Angervat tuoksuivat ja hajuheinistä levisi väkevä, unettava lemu. Sirkka siritti uunin kylessä ja toinen kilpaili karsinan puolella pirttiä. Ja kellahtava ilta-aurinko leikkeli ikkunain mukaisia valopaikkoja ilmassa liikkuvaan tomuun.

Kun olisin saanut tähän jäädä, nukkua pois, herätä hetkeksi, katsella kattoon näin, suloinen raukeus ruumiissa, nukkua taas ja siirtyä sitten muille maailmoille. Hajota, huveta, haihtua, tuskaa tunte-matta, kokematta mitään kipua.

Minä joudin mielestäni niin hyvin. Ei näyttänyt olevan mitään tekemistä siellä, missä olin tähän saakka aikani viettänyt. Eikä yhtään ihmistä, jota varten olisin elänyt ja joka olisi minua kuoltuani kaivannut.

Tai jos jäisin tähän. Tekeytyisin taloksi ja saisin itselleni uskolliset ystävät emännästä, isännästä ja heidän pienistä tytöistään, jotka nyt ovat marjassa. Asuisin täällä heidän kanssaan, metsästeleisin, samoileisin noita synkkiä, juhlallisia saloja, makaileisin, maatusin tänne, kasvaisin korpeen kiinni. He ehkä kiintyisivät minuun enemmän kuin muut, tahtoisin olla heidän vertaisensa, tuumia heidän tuumiaan, katsoa kaikkea heidän kannaltaan ja tulla talonpojaksi.

Ulkoa ikkunan alta kuului emännän tukevat askeleet ja pikkutyttöjen jalkojen jytinää. Hän kehoitti minua uudelleen kammariin.

— Pyytäisin yöksikin, jos ei olisi vieraalla kiire ja jos eivät olisi niin vähäiset nämä sijat näin pienissä paikoissa.

Minä tahdoin kuitenkin mennä, ja hän sanoi tytöille, jotka kurkistelivat porstuvan ovelta:

— Alkakaa juosta reputtaa rantaan ja neuvo-kaa vieras niityn nurkkauksesta Honkamäen tien päähän!

Oli hän sentään miellyttävä ja ystävällinen ja olisinhan voinut olla yötä tässäkin. Mutta kun olin kerran menossa, niin menin. Mies pellolla oli lohkaissut ison aukon rukiiseen, tasoittanut niemekkeen ja koverti jo lahdelmaa sen sijalle.

Toinen tytöistä puuhasi jo tappia kiinni, joka oli tehtävä nurmesta. Pienillä luisilla käsillään nyh-

täsi hän arpaheinikkoa kourallisen ja iski sen peukalollaan reikään. Toinen laitto irot ja hankavit-sat paikoilleen. Sitten tarttuivat he molemmat kokkaan kiinni ja ponnistivat pienet, ruskeat jalkansa kuperiksi hiekkaan.

— Jospa minä autan.

— Kyllä me itsekin, läähättivät he yhteen ääneen ja saivatkin samassa venheen veteen helposti pyörivältä telalta.

— Menkää teistä toinen perään, niin minä soudan.

Mutta sitä he eivät sallineet. Minun piti mennä perään ja he istuivat molemmat vierekkäin kokkatuhdolle. Perä painui syvemmälle ja kokka nousi tyttöjen kanssa ylös.

He soutivat hyvin toimessaan, suu niin vakavasti supussa kuin äidillä, josta he olivat vaan pienennettyjä jäljennöksiä. Lapsesta ei heissä ollut muuta jälellä kuin pienuus. Toiselta oli huivi irtautunut puuhatessa. Sitä kiinnittäessään ei hän lakannut soutamasta, vaan kuletti airoa toisella kädellään samalla kuin toisen ja hampaattensa avulla kytki nurkia solmuun leukansa alle.

— Kumpiko teistä on vanhempi?

— Tuo Mari . . .

— Mikäs on sinun nimesi?

— Anni.

He osasivat lukea toiseen pääkappaleeseen. — Äiti oli käyttänyt kirkossa juhannuksena. — Oli heillä kolme lehmää ja hieho ja hevonen.

Sitten ei meillä ollut muuta puhumista. Mutta katsellessani heitä tuossa tunsin heitä kohtaan melkein isällistä hellyyttä.

Tahdoin auttaa heitä melomalla. Mutta he käsitivät sen kiirehtimiseksi ja ponnistivat airojensa ponnessa yhä utakammin. Kun minä lakkasin ja annoin melan viistää vettä, niin herkesivät hekin.

Hiljalleen sillä tavalla livuttiin eteenpäin. Ilta oli tyven ja ainoastaan vähäinen viri kävi vielä toisella rannalla. Ruohikkorinnassa laski siellä kalamies verkkojaan. Kun hän liikautti melaansa, välähti sen märkä lehti kuin kuvastin aurinkoa vasten. Taivaalla pollotti korkeaotsaisia elokuun pilvipatsaita, valkeita kuin suuret suunnattomat purjeet tyvenellä merellä. Kokan edessä oli niittyinen ranta ja muutamia latoja. Vasemmalla kaskettua metsää ja ahon laidassa palaneita petäjiä. Oikealla kädellä oli taloja, pellot pirttirakennuksen ja rannan välissä.

— Mikä on tuo talo tuossa?

— Huttula.

— Sieltä kuului liikettä ja ääniä. Vasikka-karja ynisi ja juonitteli niittyveräjän suulla. Loitompana oli uudishuone tekeillä. Mies seisoi salvoksella ja käytteli kirvestään. Vasta vähän aikaa sen jälkeen kuin kirves näkyi puuhun uppoavan, kuului ääni, johon toiselta rannalta saapui vastaus.

— Riihtäkö siinä rakennetaan?

— Riihtä.

— Eikö ole entistä?

— Niiltä paloi Jaakon päivänä vanha.

Toisen talon rannassa puhua pajatteli lapsilauma, polskaroiden paitasillaan vedessä. Joka sana kuului selvästi meidän yhenheeseen.

— Poika hoi, elä survi! — Pääsetkö poika siitä! Tuleppas tänne vielä, niin mätkäytän savella maahaasi!

Tytöt eivät olleet tietävinäänkään. Mutta siten sieltä kuului kuin käden lätkäys paljaaseen paikkaan ja silloin eivät he enää voineet pidättäytyä. Nauru purskahti kummaltakin yht'aikaa, ja muuttui hillittömäksi hihitykseksi, kun herrakin nauroi.

Meistä tuli tutummat tämän jälkeen. — Heinänteko oli heillä jo lopussa. Olivat hekin olleet haravoimassa. Isä oli tehnyt heille pienet takkavitsatkin. — Tuo Mari osasi jo lypsää. Vaan oli sitä yhden kerran Muurikki hotaissut sarvellaan. Äiti joutui hätään. — Ei tok' ollut enää riepuvauvoja.

Lampi oli lopussa. Venheen keula kahahti kaislikkoon. Ranta oli matala. Tytöt kietasivat helmansa polvien väliin ja nousivat veteen saadakseen kokan kuiville. Ja äitinsä neuvoa noudattaen osoittivat he minulle tien pään, ressutellen edelläni ladon luo, josta polku alkoi.

Pistin heille viisikolmattaisen käteen kummallekin, johon he niiata nytkäyttivät niin, että helmat hepsahtivat maahan. Samassa tuli »suur'kiitos-ta!» kuin yhdestä suusta.

Päästyäni puitten suojaan katsahdin jälelleni. Tytöt seisoivat vielä ladon kupeella, tutkien, tarkastellen ja punniten rahojaan. Näkyivät vaihtavan niitä, ottavan toisiltaan ja antavan taas takaisin. Sitten alkoivat he mennä, hyppivät mättäältä mättäälle, olivat lapsia jälleen, juoksivat kilvan venheelleen ja jäivät iloisesti polskaroiden keräämään kaisloja ja lummekukkia.

Tie veti ja viehätti. Maa oli vielä alavata järven jatkoa ja kahden puolen tietä kasvoi haalea haavikko. Päivä paistoi jo vinosti eikä kuontunut enää alas tien pohjaan, jossa oli käynyt viilleäksi ja valmistautui maa huokumaan yöllistä kosteutta. Mutta vähitellen alkoivat maat kohota. Auringon säteet laskeutuivat taas puitten latvoista niiden juurille ja tunkeutuivat pitkälle valkeain koivujen väliin.

Ylempanä katosivat koivut ja tie toi tuuheaan lepikkoon. Karjan kellot kalkattivat lähempää ja kauvempaa ja niiden sekaan kilahti joskus vaskikello laitumella käyvän hevosen kaulasta. Kuului metsän sisästä aivan läheltä tietä tunkeilemista lehvien läpi ja tuon tuostakin ilmaantui sieltä esiin mäkikylän siistisarvinen lehmä, katsellen minua iloisella hämmästyksellä. Sen oli silmän kiilto kirkas ja tuore, karva puhdas ja liikkeet notkeat kuin tunturin porolla. Suussaan pureksi se verestä ruohoa, äsken aholta haukattua, ammahti ilmaan ja jatkoi naksavin nivelin matkaansa taloa kohti, josta päin pitkissä huhauksissa viilteli ilmojen halki karjapiian houkutteleva iltahuuto.

Mäen rinteessä on halme. Aita on isoista, mustista puista. Sen sisään pistäytyy tie veräjän alatse. Rukiista pyrähtää sirkkunen lentoon. Se luikkailee pitkissä kaarissa ilman läpi ja seisattuu palaneeseen honkaan, joka on jätetty yksin keskelle halmetta.

Tulee toinen veräjä vastaan. Istahdan sen siileäksi hankautuneelle selkäpuulle. Laaja maisema näkyy siihen läpi ihalain ilmojen. Mäkiä siintää toistensa yli ja toistensa välitse. Korkeimmalta vaaralta palaa ja hehkuu pirtin ikkuna ilta-auringon

valossa ja väräjävä kilo kimpoo sieltä peninkulmain päästä aina tänne saakka. Kun se on hiljalleen sammunut, syttyy toinen samaan tuleen. Karjan kelot kuuluvat enää vaan umpinaisesti alhaalta notkosta. Tuolta äskeisestä mökistä nousee lehmisavun rauhallinen kiemura kohtisuorana ilmaan. Tytöt ovat saapumaisillaan kotirantaan.

Ahon alta alkaa yhtäkkiä kuulua laulua. Se on nähtävästi piikatyttö, joka palaa lehmän hausta. Hän ei näe minua. Hän milloin taittaa mennessään lehvän lepikosta, milloin poimii marjan mättäältä. Ja laulaa sydämensä täydestä tunteesta, luullen, ett'ei häntä kukaan kuule.

Minulle tulee mieli mennä sinne alas hänen luokseen, saavuttaa hänet, pyytää, että hän minulle neiti nuori

kantais kaulan helmilöitä,
rinnan ristiä rakentais,
panis päätä palmikolle,
sitois silkillä hivusta

Mutta minä en liikahdakaan. Hän ehkä

riistäis ristit rinnoiltansa,
helmet kaulasta karistais,
menis itkien kotihin,
kallotellen kartanohon.

Ja hän saa jatkaa matkaansa, poistua ja painua lauluineen lehdon peittoon.

Hän on kadonnut ja lakannut kuulumasta. Ja minusta tuntuu kuin en koskaan ennen olisi kuullut tuota laulua, vaikka se on minulle sadat kerrat tätä ennen esitetty. Se oli siellä kuin kylässä,

mutta täällä on se kotonaan, syntymäsijoillaan, tuolla järven rannalla, metsän takana, salon siimeksessä.

Oli kuin olisi punoutunut hienoja lankoja sisässäni, joita sujutteli, soinnutteli ja kiinnitti kuin kanteleen kieliä joku tuntematon käsi. Ja sitä mukaa kuin ne virisivät, alkoi syntyä uusia täyteläisiä sointuja. Se oli ympäristön ja oman olemukseni hiljaista riemua. Se ei päässyt purkautumaan, mutta se jäi sinne lämmittämään ja lievittämään. Pala palaltaan sulivat kovettuneen mielen nystyrät ja maailma oli kaunis, ihmiskunta hyvä ja minä itse — alakuloisen onnellinen.

Kun kohosin yhä jyrkemmäksi ylenevää tietä ja näin näköalain avartuvan ympärilläni, tuntui minusta siltä kuin olisin ollut nousemassa vanhalle uhrivuorelle, jossa itsestään syttyvät tänä iltana suitsualttarit luomakunnan kunniaksi ja jossa lauletaan hiljainen hymni alenevalle auringolle. Hämärän hiiپیessä puitten väliin, oli kuin olisivat paikat pyhiksi muuttuneet ja pieni pyörylä metsän sisässä, jonka laitaa tiekin kunnioituksella kiersi, oli kuin salaperäinen sakaristo.

Jo pisti pellon nurkkaus metsän sisään. Jo oli tuossa riihi ja veräjä. Halli haukahti pihastapäin. Näkyi pirtin harja ja kaivon vintti ruispellon yli mäen selältä pilvetöntä taivasta vasten. Lehmisavu kyti tarhan keskellä. Ohikulkiessani heräsi se hetkeksi ilmiliiekkiiin. Koko karja lepäsi levollisena sen ympärillä. Kellokkaan märehtiessä liikahti kieli sattumalta kellon laitaan ja kalahti kaksi kertaa, toisen kerran hyvin hiljaa.

Talo näytti vanhalta ja paikoilleen painuneelta. Tuuheaa pihlajapensas kasvoi pirtin perässä. Kaksi

vanhaa myllynkiveä oli upotettu astinlaudaksi molemmiin puolin piha-aitaa. Ei näkynyt ainoatakaan ihmistä kartanolla. Tallin yläsillan ovi ammotti mustana auki ja sen päälle oli naulattu huuhkain. Keskellä pihamaata oli pystyssä kuivettunut juhanuskoivu ja sen oksalla joku valkoinen vaate. Pors-tuan siltapalkit lonkkuivat askeleitteni alla enkä tiedä minkätähden koetin estää kantapäitäni kopsamasta.

Suuri tupakin oli tyhjä. Istuin hetken aikaa penkillä lämpimässä hämyssä. Missähän ovatkaan kaikki? Kuuntelin ja kuuntelin, kunnes hiljaisuus rupesti soimaan korvissani, ja sitten aloin kuunnella sitä.

Viimein tuli joku tuvan ovelle.

— Täällä taitaa olla vieras?

— On täällä muuan.

Hän tuli likemmäksi, nähdäkseen tarkemmin, vanha vaimo. Väki oli niityllä toinen puoli ja toinen leikkuuhalmeella peninkulman päässä metsäsaralla. Ei ollut pihasalla muita kuin hän, vanha emäntä, ja piikatyttö.

Pyysin illallista ja yösijaa. Hän vei minut pihanpääkammariin, kattoi pöydän ja kantoi sinne voita, leipää ja maitoa. Noutaessaan ne pois, laittoi hän vuoteen ja toivotti hyvää yötä.

Iso vanhanaikuinen seinäkello käveli verkalleen kaappinsa sisässä. Se näytti mittailevan aikaa huolettomasti, välinpitämättömästi, kiirehtimättä, niin kuin olisi sitä ollut hänellä yltäkyllin, yli tarpeenkin.

Aurinko oli jo aikoja sitten laskeutunut ja kahden kaukaisimman kukkulan välissä kalpeni kalpenemistaan iltaruskon reuna. Talo oli mäen ylimällä huipulla ja joka taholla oli yhtämittainen

alankokorpi. Paikotellen kohosi jo mustan metsän syvennyksistä, jokien mutkaisista laaksoista ja järvien painanteista valkoista usmaa. Seisoin ikkunassa ja katselin, kuinka usmajoet hiljalleen juoksivat usmajärviin, järvet tulivat tulvilleen ja joet paisuivat yli reunojensa. Kohta oli koko korpi yhtenä ainoana sumumerenä; pienimmistä kukkuloista syntyi kareja mereen ja suurimmat jäivät saariksi sen keskeen. Ehkä ne olivatkin aikain takaisina aikoina olleet saaria nuo ja tuo meri ja pellon piennar ikkunan alla tuossa, mistä pengerr putoi pohjaa kohti, ehkä oli se ollut meren ranta, jota vastaan aallot olivat tuhannen tuhansia vuosisatoja vyöryneet. Ja nyt se oli uudistunut kaikki, entisyys oli noussut haamuna³₂ maan sisästä halailemaan vanhoja tuttuja seutuja.

Minusta tuntui kuin olisin ollut ypöyksinäni maailmassa, josta kaikki muut olivat kadonneet. Kauvaksi oli jäänyt kaikki se, minkä ennen olin elänyt, ja kaikki ne, jotka ennen olin tuntenut. Oli kuin olisi kulunut vuosikymmeniä siitä kuin olin ollut siellä, mistä olin eilen lähtenyt. Ne, joita olin rakastanut, ne olivat joissain muissa maanosissa, toisella puolen aavojen usvaisten ulappain. Eikä minulla ollut entisyyttä muuta kuin tämä tämänpäiväinen metsämatka, se mökki siellä, ne pienet tytöt, lammin ranta, huone lehdon laidassa ja nousu tänne mäelle. Eikä nykyisyyttä muuta kuin tämä hiljainen huone ja tuo haamu hämärätä satumaista valtamerta.

Laskeusin levolle sillä mielialalla, ett'en ketään kaipaa, en ketään rakasta, ettei ole ketään, jolle en voisi antaa anteeksi eikä ketään, jolta en voisi saada.

Olin saavuttanut lopullisen levon, viimeisen rauhan mieleeni ja sen kanssa voiman elää yksinäisyydessäni.

Tahdoin nukkua ja huomenna herätä tuohon uuteen elämään.

Enkä muista siitä yöstä enää muuta kuin että seinällä vastapäätä oli ikkuna ja hämärä piha ja siellä joku valkoinen vaate.

Aamulla ovat tunteet toiset ja aurinko antaa uudet mielialat. On kulunut jo vuosia siitä päivästä, illasta ja yöstä. Elämä on ollut enimmäkseen arkitointen ijankaikkisesti yksitoikkoista kierto-kulkua. Mutta silloin tällöin muistuu mieleeni tuo päivä, tuo ilta ja tuo yö. Silloin elän aina uudelleen kaikki. Ja se on minulle kuin kosteikko korvessa, niinkuin kukkula ylängön keskellä, niinkuin saari suuressa meressä.

VANHA VALKAMA.

Uusi aika on aina näyttävinsä niin ihanalta ja toivotulta, ja sitä odottaa kuin joutsenta, jonka valkoisia siipiä aurinko kultaa. Mutta se on kaunis ainoastaan silloin, kun se ei vielä ole tullut. Niinpiankun se on lentänyt alas rusopilvistään, lihoitellut maahan ja alkanut siellä valmistaa itselleen asuinsijaa, muuttuu se siksi muinaisajan likaiseksi linnuksi, joka turmeli kaiken, mihinkä kosketi!

Pitkän Soiselän pohjukkaan oli vuosikymmenien, kenties satojenkin kuluessa tuonut sydänmaalaisen kirkkotie. Mäkirinteitä se painautui notkoihin, ja mutkitteli korpien hämärässä, kunnes yhtäkkiä tuli valoisalle, hiekkaselle rannalle, missä oli kirkkomiesten yhteinen venhevalkama.

Varhaisina lauvantai-aamuina oli siinä elämää, liikettä ja iloista puhelua. Kirjavina ryhminä puuhailivat naiset, vedenrajassa pukujaan järjestellen, ja miehet istuivat rantapenkereellä tarinoiden ja piippujaan poltellen, odotellessaan toisia tuleviksi. Ja kun kaikki saman venheen väki oli kokoontunut, niin päästettiin aivot irti rautaisista kytkyvistään koivun ympäriltä, hankavitsat ja tuhdot pantiin paikoilleen ja tapit taottiin reikiinsä kiinni. Ja kun nuo pitkät, solakat tervalaidat olivat kohisten järveen sätetyt, niin lähdettiin kilvan soutamaan kirkolle päin.

Sama oli liike sunnuntaina palatessa. Mutta viikon varrella oli valkama autio ja yksinäinen. Vierivieressään siinä silloin kellottelivat venheet, kaareutuen lahdelman mukaan puoliympyräksi. Ylös hietaiselle rannalle ne olivat vedetyt, huolellisesti asetetuille pyöreille teloilleen, kokat arpaheinää kasvavassa penkereessä kiinni.

Satunnaisesti ohi soutava kalamies niitä melkein kunnioituksella läheni, eikä pahin ilkiökään olisi uskaltanut tätä vartioimatonta, koko sen seutukunnan yhteistä tavaraa käydä turmelemaan. Kirkkovenheet olivat rauhoitettuja niinkuin kirkon omat kalutkin. Ja rauhoitettuna oli rantakin. Ei kukaan repinyt venhevalkaman riippuoksaaisia koivuja eivätkä hietikon hienoa pintaa rikkoneet muut kuin piipattavat rantasipit ja rannasta juomaan tuleva metsähiiri.

Täällä tuntui olevan sunnuntai keskellä viikkoakin ja näytti siltä kuin luontokin tätä paikkaa erityisesti olisi suosinut. Auringon säteet ikäänkuin hyväillen lämmittivät valkoista rantaa ja hellällä kädellä kosketti sitä kirkas laine. Ja kun se loiskah taen poistui maasta takaisin, käydäkseen jällelle jääneeseen yhtymään, niin huojuttivat nämä hiljaa ja varovasti ulompana kasvavaa harvaa ruohikkoa, joka siinä lakkaamatta kahisi ja päättään nyökytti.

Kesäisillä kalastusretkilläni tänne joskus jouduin ja kun perehdyin seutuun, niin nousin maihin itsekseni tupakoimaan ja piipun polttoajan tekemään seuraa noille venheille, joista jotenkuten tuntui olevan minulle itsellenikin seuraa.

Semmoinen luonne oli tuolla maisemalla ennen, siinä oli oma vanhan ajan viehätöksensä ja alkuperäinen runollisuutensa.

Mutta nyt se on muuttunut ja siellä on nyt aivan toista kuin oli ennen.

Ne ovat rakentaneet höyryvenheen Soiselänkin sisävesille ja se tulee nyt joka sunnuntai lahden pohjukasta kirkkoväkeä noutamaan. Kirkonkylän kauppias on tehnyt rannalle talon ja avannut siihen puotinsa. Entisestä miellyttävästä venhevalkamasta, jota nyt rumasti kutsutaan »rykirannaksi», ei ole muuta jäljellä kuin lahovat rauniot.

Nimen mukana on muuttunut kaikki muukin. Mikä erotus noiden pitkien, ikäänkuin luonnon luomien tervattujen kirkkovenheiden ja tuon siivottoman höyrypurren välillä, josta savua tupruaa ja rasvaa kihoaa ja josta likanen vesi leviää yli ennen niin puhtaan lahden pinnan. Millä röyhkeydellä ovat koivut juurineen maasta kiskotut, kun ovat sattuneet sen uuden kärrytien tielle, joka johdtaa laiturilta kauppiaan tavaramakasiiniin! Ja minkä näköinen on nyt tuo hieno hietikko, josta on paras osa pois vedetty täytteeksi laiturin päähän! Ja ruohikko! Sitä tuskin onkaan enää ja se mikä on, se harrottaa joinakuina poikkinaisina ruokoina. Halkopinot ovat rehennellen anastaneet melkein koko arpaheinikkopenkereen, jota kirkkoväki ennen käytti tilapäisenä ruokapöytänään.

Venheet ne ovat nyt kokonaan unohtuneet. Uusi aika ei enää tarvitse vanhain apua ja heittää ne armottomasti luotaan. Muutamasta kaikkein suurimmasta nelilaidasta, joka ennen rehoitti ruhtinat-tarena muiden keskessä, ei enää ole jäljellä muuta kuin kaaripuitten luuranko, joka on sekin jo rannan hiekalle hajoamaisillaan. Toiset pienemmät ovat vielä vähän paremmassa kunnossa, mutta laho-

maan päin ne ovat nekin. Kukaan ei ole tullut uusia rakentaneeksi eikä paljon vanhojakaan paikkaneeksi. Ei olekkaan niitä nähtävästi moneen kesaan käytetty, sillä ruoho on ympärillä rikkomaton ja useimman tapin reijästä kasvaa heinätukko. Ne ovat saaneet väistyä entisiltä teloiltaan keskeltä lahden pohjaa ja siirtyä kauvaksi metsään ja mikä minnekin pois meluavan maailman jaloista.

Rykiranta ei minua enää miellytä, niinkuin ennen miellytti venhevalkama. Sen vanhat haltijahenget ovat pois pelotetut eikä uusia ole vielä ilmaantunut. Rantasipi piipattaa toisilla rannoilla ja metsähiiri ei enää uskalla tulla esille.

Työnnän kolmilaitani lainehille ja käännän kaihotta selkäni tuolle uudelle, käytölliselle aikakaudelle, joka joskus tuntuu niin kovakouraiselta, sydämettömältä ja arkipäiväiseltä.

SURULLINEN TARINA JÄNIKSEN POJASTA.

— Sinulla on nyt yhtä suuret silmät kuin minullakin, puhui emäjänis pojalleen ja kepsahti takajaloilleen istumaan korvat pörhössä ja etukäpälät lerpallaan.

Poikajänis kepsahti istumaan vastaan, korvat samalla lailla pörhössä ja etukäpälät samalla lailla lerpallaan.

— Niin, niin, se on totta, sanoi äiti. Minulla on jo kohta toiset hoidettavana. Sinä saat mennä. Ka, mitä katselet, mene nyt!

Pikku pupu ymmärsi, että leikki oli kaukana, ja että äiti tarkoitti totta sillä, mitä hän sanoi.

Hän tuli hämilleen, silmän kalvo hämärtyi epämääräiseksi, ja hän laskeutui hiljaa etujaloilleen, niin että ristiturpa maata kosketti. Olisi tehnyt mieli hellytellen puukata äitiä kylkeen, lepyttää hänet kömpelöllä hyppäyksellä ja lyödä kaikki leikiksi. Mutta äiti tekeytyi yhä ankarammaksi ja pyöristi silmänsä entistään pyöreämmiksi. Ja pupu luikahti hänen ohitsensa ja kyykki lyhyissä potkuissa pensaikoon.

Hänen järkivähänsä sanoi hänelle, että hän nyt oli hyljätty ja että hän kärsi syyttömästi. Hän kulki nureilla mielin suoraan eteenpäin. Hän tuli karjan polulle, mutta ei seisahtunut katselemaan. Hän kohtasi lammaskatraan, mutta ei jäänyt sitä töllistelemään. Hän oli loukkautunut ja hän tahtoi sitä osoittaa. Maat tulivat tuntemattomiksi, vaan hän ei siitä välittänyt. Hän menee näin, menee niin pitkälle kuin metsää riittää — koska ovat hänet kerran hyljänneet. Olkaat tuossa ahon pyörylät, olkaat lehdot haapoineen, niityt hienohelpeisine heinineen ja notkot karvakortteineen. En huoli, en välitä, kuolen nälkään — sittenpä hän korjaavat.

Mutta ilma oli niin kaunis, kesäinen iltapäivä oli niin herttaisen lämmin. Ja juuri kuin jänis luuli olevansa synkimmän näreikön peitossa, niin loppui metsä ja hän oli niityn reunassa, ladon takana, lähellä pellon aitaa ja tuolla oli talo ylempänä.

Hän seisahtui ja kuunteli. Siellä liikuttiin, piika huhusi lehmiä kotiin ja niiden kellot kalkattivat jo hänen selkänsä takaa. Ne olivat tuttuja kelloja, hän oli kuullut ne joka päivä. He olivat kulkeneet koko kesän yksillä laitumilla.

Samassa oli jänön pieni suru unohtunut. Hän ei ollutkaan ihan yksin. Ja hän kapasi kahdelle jalalle, kun kellokas pisti päänsä esiin ja ammahti pihaan päin. Se se oli, tuttu toveri . . . ei nyt enää hätää mitään.

Hän uskalsi ulos niitylle, hiipi ojan vartta ja teki pienen retken ladon kupeelle, josta kuitenkin kääntyi takaisin metsän rantaan. Siellä löysi hän lehtoniemekkeen laidasta tuuhean pikku kuusen, jonka juurelle paneutui levähtämään.

Hän nukahti siihen mielenliikutuksesta uupuneena, pää olkapäitten välissä ja korvat supussa selän päällä. Ja vasta iltayöstä hän heräsi. Hän tunsu kalvavaa nälkää. Mutta hän osasi jo tien niitylle hienohelpoiseen heinikkoon; sieltä täältä haukkasi hän karvakortteen latvaa ja sipulsi sen pieneksi. Niitty oli vielä tekemätön, heinikko korkeaa ja takajaloilleen nousten näki hän aina kaivon vintin tuolla talon luona ja tuparakennuksen harjan.

Hän oli syönyt nälkänsä sammuksiin ja lipaisut ojasta vettä kielellään. Ja ennenkun oli tullut aamu, niin oli hän jo tottunut uuteen elämäänsä, päättänyt jäädä tänne, ja emo oli hänelle enää vaan kaukainen muisto. Hän tarkasti varovasti seudun. Vähitellen kävi hän itselleen omat säännölliset polkunsu, joita myöten asteli tuumaakaan syrjään väistymättä. Hänellä oli aidoissa omat kolonsa, hän valitsi määrättyt ruokapaikkansa, ja joi omasta suo-

haudastaan. Hän tottui siihen, että tämä kaikki oli hänen omaansa, ne olivat hänen puitaan ja pensaitaan, hänen oli tämä metsikkö ja tuo niitty latoineen, hänen oli talokin tuolla loitompana, jossa päivällä liikuttiin ja pajatettiin, mutta yöllä asetuttiin hiljaa olemaan, siksi aikaa juuri kun oli hänen määränsä liikkua.

Kukaan ei häntä häirinnyt. Lapset kävivät kyllä marjassa ja kulkivat ihan hänen ohitsensa. Mutta kun hän silloin emän neuvoja muistaen painautui maata vasten, ei karvaakaan värähyttänyt, ei ripseäkään räpäyttänyt, niin ne menivät näkemättä ja painuivat kauvemmaksi hakametsän peittoon. Niittymies kun ensi kerran viikatettaan hioi, niin säikähti hän pahanpäiväiseksi, loikkasi kolme laukkaa makuupaikastaan ja sydän oli haljeta. Mutta kun ei sekään tullut lähemmäksi, niin rauhoittui hän, palasi takaisin ja tottui siihenkin. Sitten se alkoi soida yhä tutummalta ja sekautui hänen jokapäiväisiin unelmiinsa. Hän vähitellen oppi ulkoa kaikki äänet, ihmisäänet, kellojen kilinän, rattaiden kolinan, kyntömiehen huudot ja hevosten hirnunnan.

Kesäkauden hän kuppelehti hyvähajuisessa heinikossa, kehittyi, lihoi ja tunsu kummaa voimaa jalkajänteissään.

Niitty oli niitetty, päivät lyhenivät, yöt pitenevät ja tuli rumat syksyiset ilmat. Metsä rapisi yhtä mittaa, lehdet pelottivat pudotessaan, kahisivat niin oudosti ja lehto ei enää suojannut. Saloilta kuului pauketta, haukuntaa ja meteliä. Hän ei ymmärtänyt, mitä se oli, mutta hän aavisti, että se ei ollut hyväksi. Kerran hänen ohitsensa kulki isoja olen-toja ja niittyä pitkin juosta roihotti nuuskiva, päris-

televä peto. Heillä oli paha mielessä noilla, hän kuunteli silmät jäykkinä päässä ja hänen takajalkansa jo ponnistelivat lähtemään. Mutta hän painautui vielä ja pelastui. Ne menivät sivu eivätkä tulleet enää toista kertaa.

Eräänä päivänä kävi hän kovasti kummiinsa. Hän nuoli kääpiään ja kupeitaan eikä tuntenut omia karvojaan. Hän oli alkanut valjeta. Mitä se merkitsi? Mitä hullua tämä oli?

Kaikki muu musteni ympärillä ja hän itse vähitellen valkeni. Hänestä tuntui, ett'ei hänellä ollut turvaa missään, että hänet keksittiin pitkien matkojen päästä ja että puut ja pensaikot häntä sormella osoittelivat. Jos hän vähänkään minnekkä liikahti, oli harakka häntä nauramassa ja närhi rääkymässä hänen päänsä päällä. Häpeissään haki hän suojaa sakeimmassa näreikössä, ei uskaltanut aukeille paikoille ja pysyi poutaoina kokonaan piilossa, nälänkin uhalla. Ja se yhä vaan paheni, hän valkeni valkenemistaan ja oli joutua ihan epätoivoon itsestään.

Mutta eräänä päivänä, kun hänen, maksoi mitä maksoi, täytyi lähteä piilostaan ruuan hakuun, odotti häntä iloinen hämmästys. Hän oli lentää selälleen ihmetyksestä. Maa oli valkea ja seudut ihan outoja. Ja kun hän kääntyi jälelleen katsomaan, niin oli merkkiä lumessa. Hän palasi takaisin ja meni eteenpäin ja aina syntyi niitä samanlaisia, mihin hän vaan kulki. Hän puhaltui syrjään, mutta siinä ne olivat taas, kun hän muuttautui toiseen paikkaan. Tämä oli kovin hupaista ja hullunkurista. Hänen olisi tehnyt mielensä kohti kurkkuaan nauramaan.

Sitä oli joka paikassa tuota valkoista, sitä tippui taivaastakin käpälille ja nuuskivan nenän päälle. Ja kaikkialla oli samanlaista. Musta palokin yhtä valkeana kuin ahot ja niityt. Aivan samanlaisina kuin hän itsekin. Maailma oli muuttunut hänen näköisekseen.

Talven tullen heräsi hänessä uusi virkeys. Hän tunsu välistä vastustamattoman halun lähteä laukaamaan suoraan eteenpäin lumikenttiä pitkin, joita oli kaikkialla. Kaikki häiritsijät olivat aikoja sitten kadonneet. Ei kuulunut haukuntaa, ei ihmistenkään ääniä talon ympärillä. Ainoastaan reen jalaksen rittinää ja kaivon vintin narinaa. Tiainen oli toinen toveri, ja toinen puun kylkeä takova tikka.

Kuutamo-öistä teki hän itselleen juhlahetket. Kun hän oli laihoaholmeessa illastanut, niin lähti hän huvittelemaan.

Talo tuolla se häntä erittäinkin viehätti. Hänessä kehittyi hurja himo mennä niityn aidan luo, ja hän meni. Siellä oli rako aidassa ja hän pistäytyi siitä sisään. Seisahtui keskelle peltoa ja arveli. Uskalsi jo riihelle asti, joka lämpisi. Nuuskiskeli savuista ilmaa, kiersi ruumenhuoneen taaksi ja astui epähuomiossa olkikupoon, jonka kahauksesta säikähti niin, että potkasi pitkän syrjähydyn lumikinokseen. Sillä kertaa ei mennyt sen edemmä.

Mutta seuraavana yönä oli hän rohkeampi. Hiipi riihen edustalta tietä myöten pihaan, jossa seisahtui tuvan ja tallin väliselle solalle. Kartanolla oli reki ja vesisammio.

Tallissa purra rouskutti hevonen, mutta muuta pelättävää ei näkynyt.

Hän oli nyt nähnyt sen, mitä aina oli uteliaisuudella halunnut. Ja tyytyväisenä palasi hän entisiä jälkiään pellon yli ja niityn poikki takaisin näreikköönsä.

Näin yhden kerran mielensä rohkaistuaan, teki hän saman retken joka yö, kun oli pakkanen ja tahtoi tulla kylmä yhdessä kohden. Hän laukkaili lämpimikseen ristiin rastiin kaikki lähiseudut, pani välistä iloiseksi hyppelyksi niityillä ja pelloilla ja temmelteli oman kuvaimensa kanssa kuutamossa. Hän hallitsi koko ympäristöä, polki itselleen kovat tiet kinoksiin, kulki ne auki pyryjen jälkeen ja piiritti niillä koko talon.

Sattui sitten erään kerran, kun hän korvat pörhöllään tepasteli tallin edustalla, että tuvan mustasta ovesta astui ulos valkea kamala aave. Kurah-
taen karkasi jänö solan suuhun, kuuli takanaan kiljahdettavan ja kämmeniä lyötävän yhteen. Oli sata-
nut vitiä ja lumipilvenä pölysi hän ennen tehtyä jälkeään aita kohti, huimentaan vauhtiaan alamäessä.

Silloin kuului hänen suustaan surkea parahdus, jonka jäinen metsänranta heikkona kaikuna kertoi, hän tuuskahti turvalleen lumeen, retkahti siitä selälleen — ja oli kuollut. Takajalka oli tarttunut jalen alla väijyvään rautaan.

Säikähdyksestä halkesi hänen hauras sydämensä. —

Kuolema tuli niin äkkiä ja odottamatta, ett'ei se ennättänyt painaa kauhistustansakaan hänen kasvoilleen.

Hän heitti henkensä kauniina, kuutamoisena yönä, ja huomenna kantoi talon pikku poika hänet jäätyneenä kurikkana riemuiten kotiinsa.

„ÄITIEN MUISTOKSI.“

Kuvaus herännäisyyden ajoilta.

Nykyaikana, kun naiset ovat niin itsenäisiä ja niin urhokkaasti asettuvat kaikkea vanhaa väärää vastaan ja ottavat niin myötätuntoisesti omikseen kaiken uuden hyvän, nyt, kun jo meilläkin on muodostumaisillaan erityinen luokka itsenäisiä naisia, jotka sisällisen innostuksen ajamina ovat uskaltaneet murtaa kaikista sitkeimmät siteet: tavan, tottumuksen ja ympäristönsä yleisen mielipiteen — kuullaan useinkin sanottavan, että nyt vasta, nyt ihan viimeisinä vuosina nainen on oikeastaan herännyt, että hän tähän saakka on kulkenut, mihin muut ovat häntä vieneet, että hänellä ei ole ollut omia mielipiteitä, ja jos olisi vähän ollutkin, ei ainakaan rohkeutta niiden edestä taistelemaan ja uhraumaan.

Heränneitä ja itsenäisiä naisia, oppositioonin ja uusien aatteiden naisia, sellaisia, jotka uskalsivat verrattain enemmän ja kenties vaikuttivatkin aikaan enemmän kuin monet tätä nykyä, niistä löytyy kuitenkin vielä monta edustajaa hiljaisissa maaseuduissa. Heistä ei ole juuri totuttu sanomaan, että he ovat »itsenäisiä», vielä vähemmän »emansippeerattuja», mutta »heränneiden» nimellä heitä kenties vähän tunnetaan. Aikanaan olisi heitä kuitenkin voinut sanoa sekä itsenäisiksi että emansipeerautuiksi, jos niitä nimiä olisi siihen aikaan tunnettu.

Sillä se uskonnollinen herännäisyys, joka suurimmassa osassa maatamme elää vielä nytkin hengellisen elämän sisältönä, joka on painanut harmaan

ja synkän sinisen totisuutensa ei ainoastaan pukuihin ja tapoihin, vaan myös mieliin ja katsantotapoihin ja johon vasta viime vuosikymmenien lahkolaisuus ja maailmanmielisyys on alkanut sekoittaa iloisempia värejä, se oli aikoinaan samanlaista uutta oppositioonaa ja sitä kohdeltiin samanlaisena yhteiskunnalle ja kirkolle vaarallisena ilmiönä kuin monia uuden ajan henkisiä pyrinnoita tätä nykyäkin. Ja siihen ottivat osaa ja sen puolesta taistelivat naisetkin.

Se oppi on nyt vanhentunut, se on saanut tunnustuksensa ja se on kaavoihinsa kangistunut tai pukeutunut toisiin muotoihin siellä, missä se ei ole jo kokonaan kuollut. Samaten ovat senaikaisen edistyksen edustajatkin nyt pinttyneitä vanhoillisia ja kenties kieltävätkin he sitä vapautta puhtaasti uskonnollisellakin alalla, joka heille käsittämättömänä pyrkii oikeuksiinsa. Mutta se on niin inhimillistä se, ja se ei estä myötätuntoisuudella, jopa ihailullakin muistelemasta niitä omituisia — usein hyvin hienojakin — persoonallisuuksia, joita tämä liike aikoinaan synnytti. Varsinkin kun välilliset seuraukset siitä ovat kansamme kehitykselle olleet niin suuriarvoiset.

Ajatelkaamme vaan yhtä ainoata tyyppiä uskonnollisen herätyksemme ajoilta alku- ja keskipaikoilla tätä vuosisataa. Kuvailkaamme sivistyneessä herraskodissa elävää nuorta naista, joka yhtäkkiä heräsi ja liittyi tähän liikkeeseen.

Huoletonna ja iloisena tyttönä vietti hän elämänsä varakkaassa aatelis- ja virkamieskodissaan,

jossa häneltä ei mitään puuttunut. Hän oli saanut sen sivistyksen, mikä naiselle siihen aikaan voitiin antaa. Hän taisi kieliä, hänelle oli opetettu soittoa, tanssia ja ennen kaikkea tuota arvokasta, hienoa käytöstapaa, joka perintönä vanhan emämaan loistoajoilta oli levinnyt etäisiinkin maaseutuihin. Sivistynyt sääty ei ollut suuri, mutta se oli mahtava ja ja hallitseva ja nautti etuja, joita ei ollut tarvis kaikkien kanssa jakaa. Siihen kuuluminen oli naisellekin varmana takeena siitä, että hänen tulevaisuutensa oli turvattu. Eläen vuoron maalla vuoron kaupungissa ja rikkaan isän tyttärenä saaden joskus tehdä huvimatkan iloiseen Tukholmaankin, ei hänellä juuri voinut olla mitä kaivata ja mitä toivoa, kun hän lisäksi vielä oli kaunis ja soma. Sopiva kosijakin, vanhempien tarkoin valitsema, ilmaantui aikanaan ja täydensi ne vaatimukset, mitkä hänellä yleensä voi olla elämästä ja maallisesta onnesta. Ja niin oli hän valmis edelleen kehittämään sitä säätylaitosta, minkä ylempään luokkaan hän kuului ja joka luokka kielensä ja elintapojensa kautta erosi alemmasta, minkä huolista ja harrastuksista se ei ollut tottunut suuresti tietämään eikä itselleen selkoa tekemään. Herrat olivat herroja ja talonpojat talonpoikia — sekin katsantotapa kuului hänen kasvatuksensa. Se oli maailman luonnollista menoa ja omantunnon vaivoitta voi hän, niinkuin hänen isänsä, äitinsä ja veljensäkin, tyytyväisenä elää sitä samaa »surutonta» elämää huvituksissa ja hyvinvoinnissa, jota hekin elivät.

Mutta hänen luonteessaan oli kuitenkin jotain, joka jäi tyydyttämättä. Oliko se sitä suomalaisen synnynnäistä haikeaa kaukomielisyyttä, joka idättää hämä-

rää kaipausta jonkunlaisen eettillisen ihanteen toteuttamiseen, mikä aika ajoittain ilmaantuu meihin jokaiseen jostain kuka sen tietää mistä? Kenties heräsi se jonkun persoonallisen vastoinkäymisen tai satunnaisen pettymisen ja surun johdosta. Mutta ajan hengessä se myöskin oli tuo sielujen rauhattoisuus ja kyllästys kuivaan henkiseen ravintoon, koska se niin monella haaralla yhtäkkiä näyttihe. Isänmaa ja sen palvelukseen antautuminen ei ollut siihen aikaan vielä selvillä, ei ainakaan nuorille naisille, ja muista »harrastuksista» tiedettiin vielä vähemmin. Ulospäin ei tarmokas tunne päässyt vaikuttamaan, ja silloin se suunnattiin omaan itseensä.

Silloin tapahtui, että hänen kotipitäjässään syntyi voimallinen herätys ja että kuultiin puhuttavan, kuinka joukoittain miehiä ja naisia kääntyi siihen »uuteen uskoon», joka kokonaan muutti ihmisten ulkonaisen elämän. He lakkasivat tansseista ja muista huvituksista, he yhtyivät lukemaan, veisaamaan ja rukoilemaan, he pukeutuivat outokuosiseen, vanhaan vaateparteen. Heille naurettiin ensin, heidän murheellista ulkomuotoaan ja kallellapäin-kulkemistaan pilkattiin, sitten tuomittiin heitä hourupäisiksi, noita horrostilaan lankeavia ja kielillä puhuvia naisia ja lopulta vedettiin heitä oikeuteenkin luvattomien kokouksien pitämisestä ja yleisen järjestyksen ja rauhan rikkomisesta.

Mutta kerran sitten sattui, että joku noista maallikkopapeista ja kansan yllyttäjistä joutui keskusteluun isän kanssa. Tytär istui salissa virkkauksensa ääressä ja kuunteli, mitä tuolla toisessa huoneessa puhuttiin.

Hän kuuli vieraan miehen puolustavan itseään

ja uskolaisiaan. Yhteinen kansa oli huomannut synnillisen tilansa ja tullut suureen hätään sielunsa tilasta ja ijankaikkisesta autuudestaan. Kirkon oppi oli kuollutta tietoa. Papit eivät osanneet antaa lohdutusta janoaville sieluille eivätkä neuvoa tietä tai vaan valtakuntaan. He olivat maailman lapsia, huvittelivat, pelasivat korttia ja kävivät tanssipaikoissa. Sentähden oli kansa ominpäinsä alkanut kokoontua seuroihinsa rukoilemaan, veisaamaan ja hädissään Jumalan pyhää sanaa tutkimaan. Ja monet heistä olivat saaneet rauhan, olivat palanneet pois pahalta tieltään ja alkaneet uuden elämän.

Isä kiivastui, syytti heitä ulkokullaisuudesta, tekopyhyydestä, siitä, että ylensivät itseänsä yli muista ja ylenkatsoivat kaikkia muita. He yllyttivät kansaa papistoa ja esivaltaa vastaan, kylvivät riitaa ja eripuraisuutta perheisiin ja viettelivät joutilaisuuteen ja työttömyyteen.

Vieras viittasi Vapahtajan esimerkkiin, joka käski luopumaan kaikesta ja seuraamaan häntä.

Mutta he erosivat epäsovussa ja toisiaan ymmärtämättä, ja isä kutsui heitä haaveilijoiksi.

Vaan kuuntelija oli tullut uteliaaksi, hän ajatteli noita asioita yksinäisyydessään eikä tiennyt, kumpiko oli ollut oikeassa ja kumpiko väärässä. Ja kun oli lähitalossa seurat, niin pistäytyi hän sinne.

Suuri pirtti oli väkeä täynnä. Penkeillä, uunin pankolla, kynnyksellä ja lattialla, ja mikä ei pirttiin sopinut, se porstuassa, rappusilla ja ulkona ikkunain alla he istuivat totisina ja huolekkaina avopäin kuin kirkossa ja veisasivat vuoron ja vuoron kuuntelivat hartaasti saarnamiestä. Hän oli tavallinen talonpoika — mutta hän puhui paremmin kuin

oli koskaan kuultu papin kirkossa puhuvan. »Luoletkos tulevasi autuaaksi, jos tällä hetkellä kuolisit?» kuuli hän kysyttävän ja se kysymys säpsähdytti häntä, sillä hän ei ollut sitä koskaan ennen tullut ajatelleeksi. Henkeään pidätellen kuunteli hän miehen puhetta. Se kuvasi ihmisten huoletonta tilaa, sitä suruttomuutta ja pimeyttä, jossa he vaeltavat kadotuksen partaalla, niinkuin olisi joka päivä viimeinen ja niinkuin ei toista elämää olisikaan. Se meni luihin ja ytimiin, mitä hän puhui. Kaikkia ei hän ymmärtänyt, mutta se häneen jäi, että heillä oli tosi hätä. Hän tunsii jotain samansuuntaista kuin rippikouluajallaan ja ensi kerran ripille mennessään. Silloinkin oli hänet vallannut yht'äkkinen ahdistus siitä, mitä hänestä sitten tulisi, kun tämä elämä päättyisi ja hän tulisi tuomioistuimen eteen viimeisenä päivänä. »Minä olen tie, totuus ja elämä; ei kukaan tule autuaaksi kuin minun kauttani.» Ne olivat raamatun sanoja, hän oli kuullut ne ennenkin. Mutta sitä, mitä ne sisälsivät, sitä ei hän ollut ennen kuullut sillä tavalla selitettävän. Ei ollut siinä kylliksi, että käytiin säännöllisesti kirkossa ja tehtiin ulkonaiset tavanmukaiset temput. Elävää, alituista ikävöimistä, jokapäiväistä synnin tuntoa, katumusta ja uudistusta vaadittiin. Oma huolettomuutensa häntä varsinkin löi, ja totisena palasi hän kotiinsa.

Vakavat sanat, virren harras nuotti ja polvilleen langenneitten palavat rukoukset kaikuivat monta päivää hänen korvissaan. Hänestä tuntui väärältä, että heitä pilkattiin, noita. Mutta heitä pilkattiin kotona, kylässä, kaikkialla, ja kun hän heitä yritti puolustamaan, niin pilkattiin häntäkin. Häntä

kiellettiin menemästä sinne, mutta häntä veti sinne vastustamaton halu. Ja joka kerta kun hän sieltä palasi, oli hän yhä rauhattomampi, yhä miettiväisempi ja valvoi unettomia öitä. Kun kerran on elämä kuoleman jälkeen, kun toisia otetaan taivaaseen ja toisia heitetään helvettiin ja kun Jumala on antanut armon ajan — ja senhän ne muutkin myönsivät — niin tottahan täytyi jotain tehdä. Eihän voinut palvella kahta herraa yhtäikaa, Jumalaa ja mammonaa. Olihan hyviä tekoja ja pahoja, joita toisia täytyi tehdä ja toisia välttää. Mutta mitkä ne olivat mitäkin? Hän tarkasti itseään, omaa elämäänsä ja omia tekojaan. Ei se ainakaan voinut kaikki kelvata, siinä oli niin paljon tyhjää, niin sisällötöntä, niin turhamaista ja tarkoituksetonta.

Ja sillä nopeudella, niillä synnynnäisillä taipumuksilla täydelliseen antaumiseen, jotka ovat voimakkailla ja innokkaille naisluonteille omituiset, oli hän piankin valinnut valittavansa ja tehnyt sen täydellisesti.

Hän luopui pois entisestä seurapiiristään, ei ottanut osaa heidän iloihinsa, oleskeli enimmäkseen itsekseen, luki raamattua ja muita hengellisiä kirjoja. Kun hän seurusteli, niin seurusteli hän talonpoikain kanssa ja kävi heidän kokouksissaan. Entiset herrasväen vaatteet katosivat, puku silisi ja synkistyi, hatun sijaan tuli huivi ja pitsillä koristetun liivin sijaan suora nuttu.

»Riisti ristit rinnoiltansa,
kullat kulmilta karisti.»

Siihen aikaan oli se vaikea tehtävä ja vaati lujuutta, jota ei tähän aikaan enää niin suurena pi-

dettäisi. Sillä ennakkoluulot olivat sitkeämmät, sääty-rajoitus suurempi ja askel herrasluokasta kansaan pitempi. Sukuarvosta oltiin arempia ja tämä oli kuin häväistys koko perheelle. Sitäpaitse oli muutos itsessäänkin jo omaisten, sukulaisten ja tuttavain kritiikkiä. Entisistä tavoista ja käsityksistä luopuminen oli niiden tapojen ja käsitysten vääränä pitämistä, jotka niitä noudattivat ja tunnustivat. — Tahtooko hän sanoa, että isä ja äiti ovat väärässä? — Ei hän sitä ole sanonut. — Niin, mutta hän kuitenkin niin ajattelee. — Hän vain rukoilee Jumalaa, että hän kääntäisi heidän sydämmensä. — Siis hän kuitenkin katsoo, että he eivät tee oikein, hän pitää itseään parempana, hän ei kunnioita vanhempiansa. — Jumalaa täytyy kuulla enempi kuin vanhempiaan.

Ne olivat kireitä, ristiriitaisia suhteita ja saattoivat vaikeihin kohtauksiin ja ankariin ja ikäviin yhteentörmäyksiin. Nykyaikana murtuvat nuoret ja vanhat kylläkin ankarasti toisiinsa, aatteet kuitenkin enemmän kuin henkilöt. Mutta siihen aikaan oli taistelu mieskohtaisempaa, sillä usko ja oppi olivat samat molemmilla, kysymys oli vain niiden sovittamisesta elämään, ja erimielisyys persoonallista kritiikkiä toisen teoista. Mitä perhedraamoja kodin seinäin sisällä se mahtoi synnyttää! Ja mikä epäedullinen asema yksinäiselle henkilölle, joka lisäksi oli nuori nainen ja asettui kaikkia traditsiooneja vastaan!

Montahan lienee ollut, jotka epätasaisessa taistelussa taipuivat ja palasivat pois harhateiltä. Jotkut harvat saivat kenties ajan hengen avukseen ja

vaikuttivat herättävästi ympäristöönsä. Mutta suurin osa sai varmaankin jäädä yksin ja luopua isästään ja äidistään.

Mutta sillä tavalla kasvoikin heistä itsenäisiä ja voimakkaita luonteita, jotka kokemusten sekä sisällisten että ulkonaisten »kilvoitusten koulussa» kehittyneinä olivat edellä muista sisaristaan ei ainoastaan luonteen lujuuudessa ja sen puhtaudessa, vaan myöskin maallisessa ymmärryksessä. Monessa perheessä tapaakin heitä vielä noita älykkään näköisiä vanhoja heränneitä tätejä johtamassa sisarien tai veljien suurta taloutta tai heidän lapsiansa hoitamassa niinkuin omiaan, vaatimatta siitä itselleen mitään palkkaa tai edes kiitostakaan. Ja ne heistä, jotka joutuivat avioliittoon jonkun samanmielisen nuoren miehen kanssa, ne ovat taas tulleet kantaäideiksi uudelle sivistyneelle sukupolvelle, joka nyt seisoo kansallisena säätyluokkana herran ja talonpojan välillä ja josta ovat lähteneet useimmat meidän itenäisimmistä ja vaikuttavimmista miehistämme. Sillä totiset, etevät ja itsenäiset äidit kasvattavat totisia, eteviä ja itsenäisiä poikia.

»Isien muistoksi» on niin monta kertaa kirjoitettu ja puhuttu. Olkoon tämä kerran puhuttu niiden »äitien muistoksi», joita aina ollaan niin taipuvaiset unohtamaan.

RUOKAROUVA.

Kai oli hän nyt niinkuin niin monta kertaa ennenkin saanut jäädä kaupunkiin viettämään kesänsä kuumissa, pihanperäisissä vuokrahuoneissaan, kai täytyi hänen koettaa saada ruokavieraita ja hyyryläisiä ainakin sen verran, että edes kesävuokra tulisi maksetuksi.

Hän oli papin leski. Miehensä oli ollut kirkkoherrana muutamassa pienessä pitäjässä. Siitä oli jo monta vuotta. He olivat köyhtyneet, lapset olivat jääneet isästään kesken kouluuttamisen ja viädäkseen heitä eteenpäin oli äiti viimeisine huone- ja kyökkikaluiheen muuttanut Helsinkiin ansaitakseen jotain hyyryläisten pidolla ja ruuan laitolla, joka oli ainoa hyödyllinen elinkeino, minkä hän oli oppinut.

Ne eivät olleet suuria ne tulot, jotka tästä toimesta lähtivät. Murusia ne olivat rikkaiden pöydiltä. Voitto oli vain sitä, mikä ulottuu kolmannelle kahden hengen padalla keittäen. Suurella tarkkuudella ja jokaisen palan punnitsemalla sai hän sen verran tähdettä jäämään, että siitä oli ruuaksi hänelle itselleen ja kahdelle pojalle. Toinen niistä palveli rautatiellä ja hän maksoi ruokansa, toinen koetti pyrkiä ylioppilaaksi eikä kyennyt vielä mitään ansaitsemaan. Molemmat asuivat he tyytymättöminä ja äidilleen yhtämittaa maristen pienessä ahtaassa huoneessa pihan puolella, oleskellen aterian lomalla yhteisessä ruokasalissa, joka oli puoleksi perheen huone, puoleksi ravintola.

Se huone oli kuva sekä entisistä kulta-ajoista että nykyisistä kullattomista. Parhaat huonekalut olivat hyyryläisten huoneissa, siellä oli missä vanha mahonkipiironki tai verkapääallyksinen kirjoituspöytä, missä entisen vieraskammarin suuri toalettipeili tai toinen eli toinen noista leveistä suurista sāngyistä, jotka ruhtinaallisina ja arvokkaina olivat täyttäneet rovestin ja ruustinnan entisen makuukammarin.

Salin kalusto oli nähtävästi kokoonpantu niistä huonekaluista, joita ennen oli ollut pappilan sekä ruokasalissa että suuressa salongissa. Keskellä lat-tiaa oli entinen suuri ja pitkä ruokapöytä, joka täytti suurimman osan huonetta ja jonka siipiä ei koskaan laskettu alas. Silloinkun siinä ei ollut ruokia ja astioita, oli sen yli kuitenkin levitetty valkoken ruokaliina. Salin yhdessä nurkassa oli sohva ja kaksi nojatuolia, jotka aikoinaan olivat olleet uusia ja sametilla katettuja, mutta joita nyt aina peitti palttinainen päällys. Sohvan edessä oli pyöreä pöytä, jossa aina vetelehti Hufvudstadsbladet ruokavieraitten luettavana. Albumeja, jotka aina koristavat herrastalojen pöytiä ja joista vieraille niin suurella mielihyvällä esitellään talon sukulaiset ja tuttavat, niitä ei näkynyt. Pienessä, vähän likaantuneessa paperikorissa oli kukkais- ja nimikortteja, joita nähtävästi olivat siihen lähettäneet uskollisimmat ruokavieraat. Se oli sekalaista seurakuntaa, ympäri maailman kerättyjä, enimmäkseen tuntemattomia, kaiuttomia nimiä. Joukossa oli kuitenkin muuan valtiopäivämies ja eräs Suomalaisen Teaatterin nuoremista näyttelijöistä. Sohvan kupeella oli pitkän, aution seinän täytteenä pöytähyilly vanhoine nuottivihkoineen ja muutamine romaanineen. Sen päällä oli

kömpelö kipsinen jäljennös jostain Amor-veistoksesta ja sen kahden puolen pari posliinista vaasia. Vastaisella seinämällä oli vanha piano, joka kai oli jäännös niiltä ajoilta, jolloin rouva oli soitellut. Pianon päälle oli ripustettu miesvainajan valokuvasta suurennettu muotokuva ja molemmin puolin häntä pari öljypainokuvaa, jotka esittivät tyrolilaisia maisemia vesiputouksineen, myllyineen ja järvellä soutelevine rakastavaisineen.

Tähän huoneeseen kokoonnuimme me kolmasti päivässä ruualle. Paitse varsinaisia hyyryläisiä oli siellä ylimääräisiäkin ruokavieraita, jotka tulivat ja menivät kuin ravintolassa. Ne tuskin tervehtivät tullessaan ja istuivat pöytään käsiään ristiin pane-matta. Syötyään jäivät he odottamaan kahvia ja istua rehahtivat sohvaan tai nojatuoleihin, joiden vieterit aina surkeasti parahtivat heidän allaan. Se tuntui niin sydämmettömältä tuo, kun ajattelin, missä kunniassa nämä kapineet ennen olivat olleet. Vallitessaan pappilan suurta salia oli sohva ollut kunniasijana parhaille ja arvokkaimmille rouville. Ne olivat sen uutuutta ihailleet, silitelleet sen samettipäällystä, kyselleet sen hintaa ja vasta monen tahtomisen ja kehoittamisen jälkeen uskaltaneet ottaa sen haltuunsa. Sitä oli varottu kuin silmäterää, lapset eivät saaneet siinä koskaan istua ja sentähden oli se säilynytkin tahratonna. Mutta nyt se oli alttiiksi annettuna tuhkan porolle, siihen oli läikkynyt kahvia ja monesta kohden oli sametin nukka kulunut niin, että loimi pisti näkyviin. Turhaan koetti rouva peittää tätä rakasta huonekaluaan palttina-päällyksellä. Vierasten varomattomasti liikahdellessa ajautui se pois ja ratkieli liitoksistaan.

Mutta ne entiset vieraat ne olivatkin olleet harvinaisia sunnuntaivieraita, jota vastoin nämä olivat jokapäiväisiä arkivieraita. Ne tulivat ja menivät, useinkin emännälle hyvästiä sanomatta.

Varsinaisetkin hyyryläiset vaihtelivat useampi kuukausi. Sillä paikka ei ollut edullinen eikä hoi-tokaan aivan mallikelpoista. Laihaa lientä ja mehu-tonta lihaa jollain korvatakseen koetti hän äidillisellä kohtelulla, perheellisillä neuvoilla ja ystävällisellä puhelulla ruokapöydässä ylläpitää hyvää tuulta. Hän koetti ottaa osaa ylioppilasten tutkintopuuhiin, kysellä toisilta »oliko paljon väkeä eilen teatterissa?» ja »hyvinkö oli hauska eilisisissä tanssiaisissa?» j. n. e. Ja mitä ystävällisimmällä äänellä kysyi hän: »eikö saa luvan olla lisää?» Mutta vieraat välittivät vähemmän hymyilyistä ja hyvistä puheista kuin hyvästä ruuasta. Useinkaan eivät tyytymättömät kasvot tahtoneet ottaa mitenkään valjetakseen. Ja kun hän tiesi syyllisyytensä, jota ei voinut mitenkään auttaa, jos mieli vähänkään päästä omilleen, kun maito yhä harmeni, liha sitkistyi, kahvi kävi heikom-maksi ja jälkiruuaksi tarjottiin vuorokauden vanhoja leivoksia, joita sai kaksi viidellä pennillä, — silloin hän arkiutui, oli hätäinen pöydässä, ei uskaltanut katsoa silmiin eikä aina tulla itsekään saapuville.

Hyyryläiset ja ruokavieraat tekivät silloin pi-laa hänen laitoksistaan, jättivät syömättä, mitä olivat ottaneet eteensä, ja laittoivat ivallisia terveisiä piikain mukana. Piiat olivat yhdessä liitossa, vaihtuivat nekin joka kuukausi, valittaen työn paljoutta ja huonoa ruokaa.

Usein jäi huoneita tyhjäksi keskellä lukukautta moneksi viikoksi. Silloin oli hän onneton ja su-

rullinen ja minä näin, että hän oli itkenytkin. Itsellään oli hänellä tosin parempi ja pojilla myös, joilla nyt oli väljempi ala liikkua. Hän sai maata kunnollisella vuoteella ja oikeassa huoneessa. Mutta ei hän kuitenkaan tullut tyytyväiseksi, ennenkun hänet jälleen työnnettiin pieneen ahtaaseen kammariin kyökin takana.

Oli se elämää, jossa ei näyttänyt olevan iloista, huoletonta aikaa milloinkaan. Aamusta varhain liikkeellä iltaan myöhään. Jo kello 6 tai 7 lähti hän torille, josta sitten hiljalleen ja vähä väliä lepäillen kävi kotiin, suuri kori kainalossa. Piikoja ei hän voinut ottaa mukaan milloinkaan, sillä ne tarvittiin siihen aikaan huoneita puhdistamassa. Kantaja ja ajuri olisi ollut liika kallis ja harvoin raatsi hän istua raitiotievaunuunkaan.

Mutta välistä pilkisti sentähden ilo hänenkin huoneeseensa. Se tapahtui silloin kun oli ollut hyvä vuosi s. o. paljo hyyryläisiä ja ruokatavarain hinta oli halpa. Jonakin sunnuntai-iltana tuli kutsuttuina entisiä kaupungissa sattumalta olevia pitäjäläisiä ja muita tuttavvia rouvan luo kylään. Joukossa oli neitosia, pojat ja muut asumassa olevat nuoret herrat kelpasivat kavaljeereiksi ja yht'äkkiä pantiin ruokasalissa toimeen tanssiaiset. Sen ohessa leikittiin ja pidettiin helppohintaista perhe-iloa toiselle puolelle keskiyön.

Ja se oli vaan juhlan aatto, sillä oikea juhla oli vasta jonakin seuraavana päivänä, jolloin jotkut hyyryläisistä liittyivät yhteen ja lahjoittivat rouvalle ja hänen perheelleen vapaapiletit teatteriin tai konserttiin. Se oli varsinkin rouvalle itselleen suuri tapahtuma. Hän unohti kaikki huolensa, pukeutui

parhaaseensa: vanhanmuotiseen silkkileninkiinsä, pani sormuksia sormiinsa ja ripusti kaulaansa miesvainajansa lahjoittaman kultaperäisen kultakellon. Ja sitä lähdettiin jo melkein tuntia ennen liikkeelle ja oltiin ensimmäisinä paikkoja ottamassa. Moneksi päiväksi oli sitten kertomista ja muistelemista siitä, mitä oli nähty ja kuultu.

Mutta näitä juhlallisuuksia sattui harvoin. Useimmat sunnuntait sai hän olla kotona ja istua yksin, sill'aikaa kun kaikki muut, jopa palvelijatkin, olivat menneet ulos kaupungille. Poikain piti saada vähistäkin säästöistä sen verran, että edes sunnuntaisin pääsivät huvittelemaan. Vaatimalla ne vaativat ja olivat tyytymättömiä ja kiukkuisia, kun ei tarpeeksi liennyt äidiltä antaa.

Se väliaika, kun päivällinen on korjattu ja illallista ei vielä ole aika ruveta puuhaamaan, lie hänestä käynyt hyvinkin pitkäksi. Kaikki huolet silloin johtuivat mieleen. Hän käyskenteli ruokasalissaan, kuului asettelevan ja koskettelevan kaikkia, huohti tuon tuostakin itsekseen, raotti lähihuoneiden ovia ja kun ei luullut kenenkään olevan kuulemassa, avasi hän pianon, istui sen ääreen ja alkoi sitä arasti kosketella. Sormet olivat jäykistyneet, sävelet unohtuneet, hän etsiskeli ja haparoi niitä muistostaan ja sai viimein kiinni jostain vanhasta laulusta. Ne muistot ne eivät olleet enää pappilan ajoilta, ne olivat aikaisempia ja kaukaisempia, ne olivat kaikuja tyttöpäiviltä, joilta pianokin oli säilynyt ja kulkenut mukana. Toisen toisensa perästä otti hän esille sellaisia lauluja kuin: »Du gamla, du friska, du fjällhöga nord» ... tai: »Djupt i hafvet på demantehällen» j. n. e.

Minä olin jäänyt ruokalevolleni viereiseen huoneeseen ja kuuntelin. Hän ei sitä aavistanutkaan; hän soitti ja laulahtikin väliin heikolla, särkyneellä äänellä. Hän innostui muistoistaan, väliin tuli iloisia polkkiakin, hän tuntui sytyttävän kynttilän, kun tuli pimeä, otti esille nuottejakin ja koetti niiden avulla . . .

Mutta yht'äkkiä soitettiin etehisen kelloa, säikähtäen hypähti hän ylös, paiskasi pianon kiinni ja kiiruhti avaamaan. Ja siihen ne saivat taas pitkiksi ajoiksi jäädä hänen haaveensa menneistä iloista ja hauskuuden päivistä.

KOTOINEN KYLYNI.

Se vanha, rakas saunani, se oikean suomalaisen saunan ihanne, se pysyvin muinaismuisto esi-isäin Altain takaisilta ajoilta . . . Minä tahdon nyt sen etuja ylistää ja julistaa maailmalle sen maineen, tuon vaatimattoman harmajan huoneen, joka alempana muita, notkoon menevän tien varressa, kyyröttaa kuin pienuuttaan paossa eikä ketään häiritse.

Enkä minä suotta vanhan saunani avuja ylistäkään.

Sillä sen nokiset seinäthän ne näkivät minun maailmaan syntyvän ja nehän ne kuulivat minun ensi itkuni. Sen herttaisesta löylystä sitten kan-toivat minut kylmään maailmaan, mutta minä huu-

sin kuin riivattu enkä tahtonut tyytyä olooni isossa pirtissä, jossa liika valo silmiäni häikäisi.

Ja kun kasvoin ja aloin omin jalkoineni kulkea, niin sinne minä äitini jälessä tallustelin olkien päällä piehtaroimaan ja vesisammion ääressä alastomana loiskimaan. Ja siellä se vasta nauru oikein naurulle tuntui ja lapsen riemu riemulle remahti.

Millä salaperäisellä kunnioituksella ja pelolla minä sitten itsekseni hiiviskelin kynnyksen yli ovesta kurkottamaan tuonne lauteitten alle loukkoon, joka oli päivälläkin pimeä ja musta, ja näytti minulle olevan kuin etehinen outoon maanalaiseen maailmaan, missä vaan lapsia asuu ja mistä niitä minullekin joka vuosi ilmaantui uusia veljiä ja sisaria. Ja silloin aloin minä ensi kerran pyöritellä päässäni ajatuksia ja kysymyksiä, joihin ei kukaan osannut antaa minulle oikeata vastausta ja selitystä.

Ja minä valitsin ensimmäiseksi ystäväkseni vanhan Ruoti-Pekan, joka ajettiin tuvasta ja pakeni saunaan pärettään polttamaan. Ja siellä vietin minä hänen kanssaan iltakaudet ja kuuntelin hänen kummia juttujaan, vavisten jännityksestä ja suloisesta pelosta, kun pimeä yö katsoi sisään pienestä ikkunasta ja kuusikko seinän takana huokaili ja soitti... tai seisoin minä pitkät hetket ulkopuolella ovea ja avopäin katselin tähtien tuiketta ja revontulien liekehtimistä talvisella taivaalla... tai kuuntelin yöllä itsekseni sirkan siritystä kiukaan ja seinän välissä, kun koko muu maailma nukkui ja pakkanen vaan ohikulkiessaan saunan nurkkaa sauvallaan kopasi.

Miehistyin ja vartuin ja minut ajettiin ulos maailmalle, sen kylmissä viimoissa värisemään. Enkä minä silloin mitään niin ikävöiden kaivannut kuin

kotoista kylyäni. Ja kun tieni minut milloin toi kotikylääni takaisin, niin kylyä kysyivätkin silmäni ensiksi. Eikä ollut koti kodille ennen kun sihahti kiukaan kiville vesi, otettuna notkon lähteestä, jonka reunalla hajuheiniä kasvoi, eikä ennen kun uupuneita jäseniäni hautoivat koivikosta taitetut tuoksuvat lehdet.

Silloin vasta tuntui oikein siltä kuin olisivat mieron tahrat peseytyneet kokonaan pois sekä ruumiista että sielusta. Ja raukean suloisiin unelmiin vaipuneena istuin minä syntymäsaunani nurkkahirren nenässä ja annoin kesä-öisen ilman hengen itseäni jäähdytellen hyväillä ja tuudittaa mieltäni aatteettomasti harhaileviin unelmiin, edessäni pelto ja niitty ja tyyni järvi ja sen takainen hiljainen ranta.

Se vanha rakas saunani . . .

Kun muu maailma minut kerran vieroo luotaan, niin vetäydyn minä sinne verkko-ukkona elämään vanhuuteni viimeisiä aikoja.

KEVÄTKYLMÄT.

Täällä on niin kylmä täällä Suomessa, täällä on kylmä kesälläkin.

Tosinhan innostuu kesä välistä meillekin tulemaan. Yhtäkkiä, keskellä kylmiä, itäisiä tuulia ja sumuisia pahasiivoisia säitä avaa taivas siniset sil-

mänsä, luo talven peitteen päältään ja paitahihasillaan hypähtää aurinko vuoteeltaan.

Se alkaa paahtaa kuin etelämailla, haihduttaa jäät keveinä usvina ilmaan ja hanget kiiruhtavat kuin pelästyneet hiiret piilopaikkoihinsa kivien koloihin.

Talven alla ollut nurmikko saa ihastuksesta vihreät verensä poskilleen, koivu lehahtaa uuteen lehteen, joka hellästi hymyilee totisen petäjikön kuppeella, tuomikko pukeutuu muutamissa päivissä kukkaishelyihinsä ja koko maisema tuoksuu tuoreutta ja lämminneen maan mehua.

Kaukaa etelämailta on lentänyt muuttolintu ja rakentanut pesänsä puun haaraan; pääsky piirtelee tyynen taivaan alla, laulurastas sirottelee järven niemessä säveliään liikkumattomaan yölliseen ilmaan ja käki kukkuu kultiaan etäisiltä mäkirinteiltä asuttuihin laaksoihin.

Pellolla on työmies ahkerassa toimessa ja mieli toivoa täynnä kylvää hän muhajavaan multaan tulevan sadon siemenen.

Mutta yhtäkkiä, juuri kun kaikki on kelteisimmillään ja huolettomimmillaan ja kun hyönteiset vaeltavat veden pinnalla ja kalat lyövät leikkiään luhtaisilla rannoilla — silloin käy kylmän viimeen veto läpi koko luonnon. On kuin olisi joku pahanilkinen särkenyt ikkunan häähuoneesta: raaka ulkoilma alkaa tulvia sisään huuruiseena ja harmaana, tanssivien parien paljaita hartioita puistattaa ja hääväki kiiruhtaa väristen sisähuoneihinsa.

Sillä tuuli on eräänä yönä kääntynyt pohjoiseen ja ajanut taivaalle talvisia pilviä. Aamun kuлуessa on se kiihtynyt kylmäksi viimaksi ja ennen iltaa on se puhaltanut pois sen lämpimän, joka maasta uhkui, joka hyppeli katoilla ja aidan selillä ja joka huljui lehdon sisässä. Ja se vie mennessään tuoksun tuomen ympäriltä ja koivun puhkeavista lehdistä. Ja se tuopi sateen mukanaan, vuoron vettä, vuoron rakeita ja lumiräntää, joka huuhtoo maisemasta kaikki heleät värit ja juoksettaa metsät ja maat yhdeksi ainoaksi harmaanhaaleaksi ikävyvydeksi.

Iloinen elinvoimainen luonto käy surulliseksi ja alakuloiseksi niinkuin toiveissaan pettynyt.

Nurmikko nuutuu kuloksi tuulen sitä nyhtäessä.

Lehti puussa jää keskenkasvaiseksi eikä edisty viikkokausiin.

Marjan kukat panee halla ja karistaa ne maahan.

Lintujen pojat paleltuvat pesiinsä, sill'aikaa kun emo hakee hyönteisiä, jotka ovat uudelleen kohmettuneet talvellisiin kätköihinsä.

Pääsky värisee ja näkee nälkää, eikä kuku kikään, vaikka olisi sen paras kukunta-aika.

Kesä oli innostunut tulemaan. Mutta se oli tullut liika varhain. Nyt se ei enää jaksaa ylläpitää omaa riemuaan.

Sillä täällä on niin kylmä täällä Suomessa, täällä on kylmä kesälläkin.

Ne ovat ne meidän kevätkylmät, jotka tulevat joka vuosi, mutta joita emme koskaan ymmärrä odottaa. Ne tulevat aina silloin kun juuri olemme talven unohtaneet ja antautuneet kesän valtaan.

Ne jäähdyttävät meiltä elämän innon juuri silloin, kun se on meissä kuumimmillaan. Ne vilustuttavat henkemme ja katkeroittavat kesäiset ilomme.

Sillä vaikka me alammekin uudelleen, kun etelän lämmin taas tulvii ympärillemme, niin olemme jo ehtineet myöhästyä. Kevätkylmät tosin katoavat, mutta vastassamme väijyy jo syksyinen halla, joka odottaa käydäkseen hidastuneen edistyksen kimppuun ja kylmäistäkseen loput keskeytyneen kesän hedelmistä.

Kevätkylmät ensin ja syksykylmät sitten — niiden väliin ovat paleltuneet monet parhaat toiveemme ja karisseet maahan rohkeimmat unelmamme.

ISIEN PUU.

Hyisen, hallaisen pohjattoman rimpisuon reu-
nassa, joka peninkulmittain kääkkyrä-petäjiä ja vai-
vaiskoivuja kasvaa, kohoo kohoamistaan ruokamul-
tainen kukkula, jonka rinteillä tuhatvuotiset koivut,
haapapuut, pihlajat ja tuomet tuoksuvat, vihertävät
ja lehtiään lepättelevät. Kuta korkeammalle se ko-

hoaa, sitä solkeammaksi käy koivu, sitä lempeämmäksi lehto, sitä mehevämmäksi maa. Vaan kukkulan korkeimmalla laella, keskellä rannattoman, ruskean erämaan, humisee yöt ja päivät hiljaista huminataan koivujen kuningatar, tuuheaksainen puu, jonka juuret syvälle maan sydämeeseen tunkevat ja latva taivasta tavoittaa.

Se on Haltijan pyhitetty puu, hänen oma kasvattinsa, jonka siemenen kylvi siihen silloin, kun etäisimmän entisyyden ensimmäiset pälvet paljastuivat, kun ikuiset lumet sulivat ja jäävuoret alkoivat jokina mereen vuotaa. Siihen hän asettui ajan rannatonta ulappaa eksyksissään harhailtuaan ja siinä oli hänen hyvä olla. Hiljalleen kasvoi hänen kylvönsä ja versoilivat vaaran rinteet hänen ympärillään hiiskumattoman hiljaisuuden vallitessa; — kasvoi puu vaaksan vuosisadassa, tuuhistui tuhannen kuluttua, kuitistui talvisten tuiskujen alla, mutta oikasi aina vartensa tuuman entistään ylemmä kesäisten päivien paisteessa. Kerran kymmenessä vuodessa juoksi peura-parvi alatse, ulvahti susi suota pitkin jolkutellen, tai lepuutti latvassa siipeään Lapista palaava kotka.

Ikäviä aikojaan haikaili haltija lehtojaan kasvatellen, tietämättä kenelle niitä kasvatti. Johan alkoivat pyyt metsissä pesiä, jo kuhertelivat kyyhkyset oksilla, jo lauloivat linnut ja oravat illoaan pitivät. Vaan vaikka vilja maassa vilisi, ei kukaan Haltijasta huolinut, ei yksikään hänen koivussa asuvan tiennyt eikä hänelle kiitostaan kantanut. Alakuloisena asui hän kaarnaisen kattonsa alla, tuolloin tällöin lehvien lomasta tähystellen, eikö saapuisi se, jota hän odotti, — tietämättä ketä odotti.

Oli hän jo itse mielestään yhdeksän ijäisyyttä odottanut, kun tuli vihdoinkin talvista hankea hiihtäen tuo, jonka hän toivomakseen tuns: hengeksi omaa henkeään. Oksien alle hän pysähtyi, ei menojaan mennyt, vaan haki suojaa, asettui asumaan hänen jalkojensa juureen. Oudostellen katseli Haltija häntä puunsa suojasta, mutta tuns sydämmensä mielihyvistä vavahtavan, kun outo tulija koivun oksalle parhaat helynsä ripusti, antoi siihen saaliistaan osan ja nuotiotulellaan sen juuria lämmitti. Jo lan-kesi kasvoilleenkin hänen eteensä ja hymisten lauloi:

Koivutar ihana impi,
Metsän hieno haltijatar,
Käy avuksi esittäissä,
Toveriksi tarvittaissa,
Laita kulta kuontaloihin,
Pane vaski vartaloihin,
Kehreä punanen lanka,
Sinilanka siuahuta,
Vetele jokien poikki,
Lävitse salon sinisen,
Siihen juosta joukkojesi,
Viiletellä viljojesi —
Antanet urholle apusi,
Uhrin kannan koivullesi,
Esilahjat lehdollesi.

Mielellään hän antoi, kaikki lupasi, jälessä juoksi, kupeella kulki, kuletti kaikki hänen eteensä ja sai kiitokseksi pyydetyistä parhaat.

Poishan tämäkin loittoni, heitti haltijan siihen yksikseen olemaan, mutta kun aikainsa päästä palasi, niin toi toisiakin tullessaan eivätkä ne milloinka lahjatta lähteneet eivätkä uhriaan unohtaneet.

Hyvillä mielin eleli siinä erämaan Haltija, koivunsa oksia soitteli ja elämästään iloitsi. Hoiteli lehtaan, tuomiaan tuuhistutti, pihlajoitaan ja haappuitaan vaali, odotellen uusia ystäviä, joille nekin kerran lahjaksi kelpaisivat.

Ja keväänä muutamana, kun lehto lempeimillään tuoksui, kun mahla koivun suonissa kihisi ja Haltijan päästä elämän halu huimasi, näki hän kaksi miestä suolta nousevan ja hänen puunsa juurelle istuutuvan. Heidän haastelustaan kuuli hän, että he asuinpaikkaa etsivät, itselleen kaskimaita katselivat, vaikk'eivät vielä tienneetkään, tähänkö jäisivät vaiko tästä kauvemmaksi kulkisivat.

Silloin loihti koivun Haltija kaikki lintunsa puitten latvoihin, kutsui kukkumaan kaikki käkensä, ja hymyyn menivät totisten miesten huulet sitä kuunnellussa. He tekivät tulensa, vuoteensa valmistivat ja koivun alle yöpyivät. Mutta yöllä lähetti Haltija mehiläisensä Luojan luo usvia anomaan ja toisen päiväpaistetta pyytämään. Ja kun miehet aamulla heräsivät, antoi aurinko valoaan täydeltä terältä suven puolella Koivuttaren kukkulaa, mutta pohjoisessa seisoi sumuinen seinä korkeana ja sankkana. Eivätkä miehet siitä sen edemmä lähteneet. Ripustivat konttinsa koivun oksaan, ottivat kirveensä ja lehtoon laskeutuivat. Haltija seuraili heitä puulta puulle hiipien ja näki heidän iskevän pilkan joka koivuun, jonka ohitse kulkivat, ja viimein tulivat he samalle puulle, mistä olivat lähteneet. Mutta kun olivat puihin pilkkansa panneet, astuivat he kieroksensa sisään ja alkoivat kaataa kaskeaan. Lehdossa ruski ja rytisi, puut tutisivat ja parahtaen maahan sortuivat. Haltijata pelotti, mutta samassa

oli hänen mielensä hyvä. Kaikki pilkkomansa puut he maahan kaatoivat, mutta yhden heittivät haltijan koivun. — Se on pyhä puu, johon konttisi ensiksi ripustat, — kuuli hän heidän sanovan. Ja siitä pitäen päätti hän olla heidän ikuinen ystävänsä, noiden miesten, jotka olivat suolta nousten hänen luokseen tulleet, ja heille aina parahintaan suoda, koska hekin hänelle sen soivat.

Ja yhteinen ystävyys siitä alkoi pyhän puun haltijan ja kasken kaatajain välillä, eivätkä he siitä enää eronneet. Miehet rakensivat saunansa metsään ja siinä talvensa viettivät. Keväällä polttivat he kaatamansa kasken komeana uhritulena Haltijan puun ympärillä. Mutta ennenkun kylvämään kävivät, astuivat koivun alle, ripottivat siihen jyväsia muutamia ja kukin hiljaa hymisten lauloivat:

Koivutar korea impi,
Maitten neito mairueni,
Anna meille oiwa ohra,
Kaura kaunis kasvattele,
Varjele vilulta vilja,
Pane korret korttumahan,
Sekä varret varttumahan,
Tuhansin neniä nosta,
Saoin haaroja hajota,
Kunpa antanet apusi,
Kannan lahjat lehdollesi,
Uhrin puullesi parahan.

Haltija antoi mitä pyydettiin, jyvän idätti, oraan kasvatti, tähkän tuleennutti ja sen hallalta varjeli, levittäen terheniset siipensä halmeen päälle ja maan alta lämmintä liehtoen, silloinkun pohjonen pakka-sella uhkasi. Ja kun kellertävä vilja leikattiin, ri-

pustettiin siitä täyteläisin lyhde hänen koivunsa oksaan — ja se oli hänestä riittävä palkkio.

Vuodet vierivät, lehto kaadettiin kaskeksi yhä laajemmalti ja ajan ollen aaltoili koivun koko tienoo vihantana viljamaana. Maine kuului kauvaksi soiden ja metsien taa, että siellä asuu kukkulalla etäisessä erämaassa suuren koivun siimeksessä ystävällinen, hellämielinen haltija, joka omiaan hoitaa ja heille kaikkea hyvää suo. Tuli miehiä ja naisia ja tekivät tupasiaan kaikille rinteille lähteiden luo. Ja kun ei enää siihen sopinut, niin siirtyivät toisille rinteille. Mutta kun pyhä puu lehteä laittoi ja käet kukkuivat ja linnut lauloivat, niin tulivat kaikilta kukkuloilta Koivuttaren puun alle uhraamaan ja kylvöönnea anomaan. Ja samana päivänä pantiin kasket kaikilla rinteillä palamaan ja tuoksuva auer hunnutteli suot ja metsät ja kääri pehmeään vaippaansa Koivuttaren puun, joka siitä suuren ja tuuhistui. Iloista elämää pitivät lapset, naiset huhuilivat, karjan kellot kalkattelivat ja paimentorvet vastailivat toisiaan vaaralta vaaralle.

Ihmiset vanhenevat ja kuolevat pois ja koivun ympärille haudataan. Vaan koivun Haltija ei vanhennu eikä kuole, vaan pysyy ijäti yhtä nuorena, sillä uuden kansan kiitollisuus kantaa hänelle aina uusia uhreja. Hän näkee korpien kaatuvan ja viljamaiksi muuttuvan, näkee soidenkin laihoina vihertävän ja tähkää kellertävän. Mutta vaikkakin puut kaikkialta kaadetaan, ei Haltijan puuta kukaan kaada. Sillä semmoinen on taru, että jos »isien puu» maahan hakataan tai siitä oksaan taitetaan, katoa vilja maasta ja puute maailman täyttää. Mutta jos sen seistä annetaan ja hellivän sydämmen lahjoilla häntä

muistetaan, ei ikuinen jää eikä lumi enää koskaan Suomea peitä eikä hyvä haltija sille koskaan lakkaa lämpöään leyhyttämästä.

Sentähden sille vielä tänäkin päivänä nuori kansa tyynin kesä-illoin kantaa laulunsa lahjan ja ilonsa uhrin. Ja kun he työnsä vaivoista väsyneinä käsi kädessä Koivuttaren kukkulalle kulkevat ja keinun heiluessa ja kantelon soiden hänelle virtensä virittävät, täyttää vieno riemu hänen rintansa, ja hymy sydämmessä piiloutuu hän puunsa tuuheimpaan lehvistöön, joka heikolla kohinallaan hänen kiitolliset tunteensa tulkitsee.

KEVÄÄN KEVÄT.

Jouluun saakka nousee nousemistaan pimeyden tulva. Valon antaja vaipuu yhä syvemmälle ja on lopulta kuin hukkuva, jolta vaan käsi silloin tällöin vilahtaa veden pinnan yli.

Kuinka kaikki on siihen aikaan kolkkoa ja toivotonta. Aamujen ja iltain pitkät pimeät tavoittelevat toisiaan keskipäivälläkin. Kaitanen rako valoa repeää tunniksi tai pariksi, niinkuin kaukainen railo etäisellä ulapalla. Mutta kohta sulkeutuu halkeama, puhteet solmivat sormensa yhteen ja koko ihmiskunta vaeltaa kuin umpinaisen patalakin alla.

Ilma on raakaa ja raskasta ja alituinen tunne tukehtumisesta ahdistaa rintaa. Juhlain aikana tosin

virvoittaa vähäksi aikaa hilpeys mieltä. Mutta se on keinotekoista ja katoaa kohta kun joulukuusen kynttilät ovat pohjaan palaneet. Ja kuinka monella on kynttilät? Matalissa majoissa tuikkaa läpi talven päre pihdissään.

Puuttuu päivää. Ei ole aurinkoa, jonka valo aukaseisi ajatukset levälleen ja kouhottelisi kutistuksiinsa menneet mielet. Katseet kulkevat ikkunata kohti ja etsivät avaruutta. Vaan vastassa on piki-musta muuri, joka ei näytä muuta kuin oman unisen pöytäkynttiläsi ja pienen huoneesi harmaan haa-leat seinät.

Ei tee mieli mihinkään. Ulkona on alituinen tuisku ja pakkanen. Viima viiltää kuin veitsellä poskeen. Kuiva pyry polttaa suojattomaan sierameen kuin kiehuva poro. Reen jalas on niinkuin tervaan takertunut ja suksimies uskaltaessaan ulos hangelle hupsahtaa kuin jauhohinkaloon. Tietä naapuriin on vain kaitainen polku kinosten välissä ja senkin tupruaa joka toinen päivä umpeen.

Ihmisten toiminta on hidasta ja haukottelevaa. Välttämättömimmät työt tehdään, muut saavat seista. Kelin kiteys vaikuttaa mieliinkin. Aivot tekevät työtä vaan puolella ponnellaan ja mielikuvitus liikkuu vaivaloisesti niinkuin lapsi isän suurissa saappaissa.

Vai onko kukaan joutunut oikean innostuksen valtaan joulukuussa? Ja onko tammikuussa toimittu muuten kuin tuhertamalla?

Mutta sitten hiipii hiljalleen huoneeseen helmikuu ja kulettaa kintereillään maaliskuun. Et tiedäkään sen tulosta, ennenkun se siinä on. Se ilmaantuu kuin poutaperhonen ikkunaasi ja lepatte-

lee siipineen lasia vasten. Kun riennät sitä katso-
maan, niin lehahtaa se pois ja pakenee tervehdys-
täsi. Mutta se on jättänyt sijallensa jotakin. Häm-
mästyen huomaat sinä, että päivä on pitennyt, että
etelän taivas hohtaa ja että aurinko on ylhäällä
vielä, vaikka sen entiseensä nähden olisi pitänyt jo
aikoja sitten piiloonsa paeta.

Ja joka päivä tulee hän samalla tavalla takai-
sin tämä valon vieno kyyhkynen, uusi oliivin oksa
nokassaan. Se tietää, että pimeys on puhkaissut
pohjansa, että laskeutumistaan laskeutuu sen tulva,
ja että aurinko kohoo yhä korkeammalle kuin saari
sumean meren keskestä.

Vaihte tapahtuu niin tasaisesti, ett'et taida sen
tulohetkeä tarkoilleen määrätä. Mutta kun päivänä
muutamana astut ulos asuntosi eteen, niin tunnet
hangen hienosti hajahtavan ja ilmassa on omituinen
tuores tuoksu. Lumi sulaa jo seinävierillä ja räys-
täs tipahuttaa hienoimmalta huipultaan tuolloin täl-
löin vettä pienoisen välkähtävän pisaran nuoskeaan
lumeen. Hanki heloittaa niin valkealle, että silmiä
häikäsee hetkiseksi. Taivas on kohonnut korkeam-
malle ja pessyt puhtaaksi sinensä. Hieno harso on
kokoonnut idän puolelle aurinkoa ja näyttää niin
lämpimältä kuin kesäinen poutapilvi.

Kuusinen mäki tuolla, ja toisaalla suuren se-
län kaukainen ranta, ne hämärtävät kuin autereen
takaa.

Soimaan helähtää rinnassani jokin. Se on kuin
hopeakello kilahtaisi ja kutsuisi uuteen elämään kaikki
uupuneet aavistukset ja herättäisi toiveet tuulah-
telemaan jotain uutta, valoisampaa, avarampaa ja
isompaa.

Et malta. Suksien selkään heittäyt ja annat niitten liukua loitolle ihmisten luota. Ei upota enää hanki ja yöllinen hieno lumi on vaan voiteena alla. Aitojen ylitse, nietosten poikki, puitten välitse, ja pitkin loivia rienteitä korkeimman kukkulan laelle!

Niinkuin jäälinna kohoo takanasi pimennon puolella luminen kuusikko. Se uhkuu kylmyyttä ja jähmettää jäykkyydellään. Se on kätkenyt kohutuunsa kaikki tammikuun pakkaset eikä laske niitä sieltä, ennenkun ne viruttaa pois huhtikuun huuhteleva sade... Mutta tähän, missä seison, paistaa päivä täydeltä terältä. Ilma on lauhkea ja leuto. Se ei enää raatele eikä revi rintaa. Se on piehtaroinut puhtaassa hangessa, lämmin aurinko on sitä lauhduttanut ja nyt se huljuu hyväillen rinnan kehyksissä, niinkuin pehmyt vetonen makeasta lähteestä.

Ei kuulu hiiskahdustakaan tänne ylös. Kerran kuusikon sisästä tikan vihellys ja toisen kerran tiaisen terästiuku. Taikka pudota lupsahtaa petäjän oksalta lumiharkko hankeen, uppoo sinne ja painunut oksa ponnahtaa suoraksi. Alla on laakea luminen rinne, johon päivä vuodattaa valoaan täydeltä terältä. Siellä täällä risteilee sitä sujuva suksen latu. Se murttaa hangen ja uurttaa sen sileään pintaan juovan, jonka verekseen reunaan päivän valoisa säde taittuu vieläkin valoisammaksi.

Alas laaksoon se johtaa. Sieltä näkyy notkelmassa pienonen kaupunki. Kirkko keskellä ja kirkon ympärillä katto katossaan kiinni. Katoilla pii-put, joista nousee savu rauhallisissa kiemuroissa niinkuin kopasta, joka on unohtunut itsekseen palaamaan. Alempana tehdas ja sen rannassa sinertävä

rivi jäälohkareita, äsken avannosta nostetuita. Hiljaista liikuntaa kaduilla. Ajava maalainen laske-
massa jälle, toinen sieltä nousemassa. Etäämpänä
lumisella ulapalla pieniä mustia pilkkuja, eri haa-
roilla toisistaan. Ne näyttävät sijoillaan seisovan.
— Ei kantaudu tänne risahdustakaan tuolta alhaalta.
Ihmisten liikunta siellä käy kuin silkkisukilla sipsu-
tellen sametin nukkaa myöten.

On seisaus ilmoissa. Päivä ja yö ovat yhtä
pitkiä. Valo ja pimeys tasaavat toisiaan. Vaaka ei
kallistu kummallekaan puolelle. Talvi on kehitty-
nyt korkeimmilleen. Se on perustuksensa lujittanut
syvälle maahan ja rakentanut valmiiksi pienimmän-
kin koristeen päädyssään. Näetkö noita hienon hie-
noja lumileikkauksia katoilla ja puitten oksilla? Huip-
pukin on valmis, harjakin täysitekoinen.

Mikä täydellisyys pienimmässäkin piirteessä,
mikä puhtaus salaisimmassa sopessa! Ei rakoa, ei
rikkaa. Niinkuin aamupäivällä sunnuntaisin, jolloin
luodut lepäävät, ja odottavat, tietämättä mitä. Valo
valautuu maahan, tarkoitustaan tuntematta. Kesäisin
se paahtaa puitten juuria, jouduttaa toukoja, tunkee
mehua maahan, multa, juuriin ja lehtiin, ja virit-
tää tulen suonissa palamaan. Nyt se vaan oleilee
omiksi iloikseen, heijastelee hangella ja peilailee
joutilaana pitkissä nietoksissa. Kuinka rauhalliseksi
käy mieli täällä ylhäällä, sinun sauvaa vasten noja-
tessasi! Kuinka tuntuvat poistuvan kauvaksi kaikki
ilkeys ja intohimot! Tulisinkin tunne sulaisi täällä
ujoksi otsasuudelmaksi.

Vaan lyhytaikainen on luonnon rauhallinen
lepo hetki tuiman talven ja kevään välillä. Kevään
kevät ei kaukaa kestä. Se livahtaa sormiesi välitse

kuin kesäinen kirkko-aika. Haihtuu äkkiä niinkuin Juhannuksen aikaisen tuomen tuoksu. Talven täyteläinen lumilinna alkaa luuhistua. Leuto tuuli tiputtelee sen huippujen helat ja auringon säde puhkoo säälimättä rakoja seiniin ja sileään siltaan.

Mutta nyt ei ole vielä se aika. Ei ole talvi enää, mutta ei kevätäkään. Nyt on kevään kevät, on juhannuksen juhannus. Ota vaari siitä. Elä anna sen tuoksun jäädä tuntematta eläkä sen hilpeyden hukkaan haihtua.

KUJEELAN MATTI.

Hän on suurimpia humoristeja laajemmaltakin alalta etsien. Puheissaan on hän hiljainen, tasanen ja hidas eikä hän käytöksensä kautta eroa tavallisista maalaisisännistä. Mutta kuitenkin on hän pitäjänsä kuuluisin mies ja hänen kujeistaan on lukemattomia juttuja liikkeellä, jotka hyvin pian tulevat puheeksi, niinpiankun vaan joku vieras satuu niille maille, missä hän asuu.

Varakkaan isän ainoana poikana on hän perinyt useampia maatiloja. Niistä oli hän haltijaksi päästyään antanut kaikki muut arennille paitse yhden, jota hän itse asui.

Mutta mitenkä hän sitä asui?

Ja hänen taloudenhoitonsa on jo yksi niitä

puolia hänen elämästään, joita naapurit eivät lakkaa ihmettelemästä.

Ensiksikin on hänellä se tapa, ett'ei hän tee minkäänlaisia korjauksia huoneihinsa. Ei hän laita kattoa, kun se alkaa vuotaa, eikä pane uutta siltaa, kun vanha rupee hajoamaan. Mutta kun vesi yhdessä tuvassa tulee ahdistamaan ylhäältä ja pakkanen pyrkii sisään alhaalta, niin muuttaa hän toiseen tupaan ja jättää ensimmäisen kylmilleen. Tuota tietysti on moni mies ihmetellyt ja moneen kertaan on häneltä kysytty, miksi hän ei paikkaa kattoaan. Ja yhtä monta kertaa on hän antanut tämän vanhan klassillisen vastauksen: — »Mikä sinne sateella menee paikkaamaan.» — »Vaan onhan poutiakin?» Ja taas on hän vastannut niinkuin vanhan tarinan mies: — »Eihän se poudalla vuodakkaan!»

Katot kestävät aikansa, vaan ei ikäänsä. Ja kun ei enää toisessakaan tuvassa ala kuivana säilyä, niin jättää hän koko talon, muuttaa toiseen ja alkaa sitä samalla tavalla asua.

Se on tullut toisistakin syistä välttämättömäksi. Sillä samalla tavalla kuin häneltä tuvat loppuvat, loppuvat häneltä pellotkin. Hän ei näet vielä milloinkaan ole ottanut maastaan enempää kuin minkä se mielisuosiossa suostuu antamaan. Kun ei pelto enää näytä rupeavan kernaasti viljaa kasvamaan, ei hän pane siihen pakkoa, vaan jättää sen kedoksi. Ketona niittää hän siitä heinää niin kauvan kun se heinää antaa. Mutta kun niitty alkaa ottaa metsää, sallii hän sen ottaa ja siirtää viitakkeensa toiselle saralle. Ja kun häneltä kysytään, miksi hän metsää kasvattaa pellolleen, vastaa hän: — »Pitäähän

sen metsänkin saada jossain kasvaa, kun tuo ei enää nykyaikana näy muuallakaan säilyvän.»

Kaksi maata on hän jo tällä tavalla viljellyt ja muutti mennä syksynä kolmannelle sitä samalla tavalla viljelläkseen.

Yhtä suuren vapauden kuin maalleen ja kartanolle antaa hän muillekin. Aitoja hän ei ole pannut muita kuin raja-aidan, jonka hän naapurin vaatimuksesta oli *pakoitettu* panemaan. Sentähden saapikin karja kulkea valtoineen missä se milloinkin tahtoo. Pitkin kesää näkee lehmiä, hevosia, sikoja ja lampaita sekaisin niityillä, pelloilla ja pientarilla. Ne kyntävät, leikkaavat ja tekevät heinää kilpaa muun väen kanssa. Jo kysytään häneltä taas, miksi hän noin? — »Onhan niiden sieltä itsensä yhtä hyvä ottaa kuin minunkin», vastaa hän.

Sellaisella hoidolla viihtyvät elukat mainiosti. Niistä tulee siivoja ja lihavia eivätkä ne, ihmeellistä kyllä, teekään niin suurta vahinkoa kuin luulisi. Ei ainakaan kukaan ole kuullut, että Matilla milloinkaan olisi ollut huonoa vuotta tai tullut puutetta karjan rehusta.

Naapureilla on tietysti kaikellaista muistuttamista Matin huushollia vastaan. Ne hän kuitenkin lopettaa hyvin lyhyeen. Kerran juoksee toisen talon akka sanaa tuomaan: — »Hyvä isä tokkii, kun siat syövät auman sisässä, ett'ei kun saparota vähän vilkkaa!» huutaa hän jo oversa. Matti on juuri ruokalevolla ja vastaa rauhallisesti pitkältään: — »Menkääpä, akat, viemään niille ryyppäämistä, ett'ei tarvitseisi kesken rupeaman tulla pihaan juomista tahtomaan!»

Toisen kerran kysyy häneltä joku, minkätähden hän elättää yksiä sikoja seitsemän-, kahdeksanvuotisiksi. Syyksi siihen selittää Matti: — »Mitäpä heistä tappamaankaan, kun ne ovat siivoja sikoja ja kun niitä sikoja kuitenkin talossa tarvitaan.»

Matti kun on yksinäinen mies eikä ole tullut vielä eukkoa otetuksi eikä muutakaan apumiestä, niin sattuu välistä tulemaan kolme kiirettä yht'aikaa. Pitäisi mennä heinään, pitäisi mennä leikkaamaan ja olisi asiata kaupunkiinkin, ja kaikki menot olisivat yhtä tärkeitä. Jos yhteen menee, niin kärsii toinen, ja jos toiseen, niin kärsii kolmas. Tällaisen pulan selvittää hän aina siten, ett'ei yksi meno pääse toistaan moittimaan: hän panee maata ja makaa niin kauvan, että menoaika menee ohi. — »Nytpä niihin ei kerkiä kuhunkaan», sanoo hän sitten noustuaan ja panee tyytyväisenä tupakan.

Kerran oli hän ottanut jyviä lainaksi pitäjän makasiinista. Kun tuli maksun aika ja Matti toi velkansa takaisin, moitittiin hänen jyviään pahasiivoisiksi. Matti sanoi säilyttäneensä ne semmoisiin kirkkokortteerinsa aitan hinkalossa, jonne hän ne otettuaan oli jättänyt ja pyysi anteeksi, ett'ei ollut tullut vieneeksi niitä kotiinsa siivottaviksi. — »No, mutta minkätähden sinä sitten otit, kun et tarvinnut?» kysyttiin häneltä. — »Kun nuo näkyvät muutkin ottavan», arveli Matti.

Ei koskaan ole Matti vielä maksanut ulostekojaan muuten kuin ryöstättämällä. Vasta sitten, kun nimismies tulee taloon ja alkaa kirjoittaa elukoita, vetää hän rahat pöytään.

Mutta kerran tahtoi hän jatkaa pilaa pitemmällekin ja antoi kulettaa lehmänsä kaupunkiin huuto-

kaupalla myytäväksi. Aletaan jo vasarata heiluttaa: kun Matti saapuu paikalle ja suorittaa velkansa. — »Miks'et ole ennen tuonut?» kivahtaa vallesmanni. Vaan Matti vastaa: — »Olisihan nämä rahat olleet ennenkin, vaan kun tulivat hakemaan näitä lehmiä, niin ajattelin, että antaapahan heidän kerran heidänkin käydä kaupunkia katsomassa, kun ei niitä kuitenkaan olisi itseltä tullut tänne asian alkaen tuoduksi.»

Tämmöisiä kujeita on hänen elämänsä ollut täynnä ja joka vuosi keksii hän jonkun uuden. Nähtävästi ei hän tule toimeen, jos ei hänestä puhuta.

Kirkon kirjoissa on hänen nimensä Kupeelan Matti eli Matti Kupeinen, mutta kylän kesken on häntä jo kauvan kutsuttu Kujeelan Matiksi eli Matti Kujeiseksi.

KOULUMUISTOJA.

I. Ensimmäinen koulumatkani.

Se oli viimeinen yö, minkä isän sängyssä hänen selkänsä takana makasin. Tunsin siinä valvoessani, kun muut jo nukkuiivat sitkeintä untaan, että olin elämäni käännekohdassa ja että huomenna alkaisi minulle uusi ajanjakso elämässäni. Niin itse-tietoisesti ja teoreettisesti kuin tuollaisia käänne-kohtia sittemmin olen ajatellut, en sitä silloin teh-

nyt. Tunne elämän muutoksesta oli kiinnitetty kaikellaisiin pikkuseikkoihin.

Ensimmäinen kouluun lähtö on aivan toisellaan kuin toinen. Lukukauden koulussa oltuaan tietää jo, mitä se on, eikä siinä siis ole mitään uutuuden viehätystä. Ensikertalaisen mieltä sitä vastoin kiehtoo ajatus siitä, mitä kaikkea tuon matkan perillä mahtaneekaan olla salattuna. Ei sentään sekään niin paljon pitänyt minua valveella kuin seuraavat asiat.

Ensiksikin en voinut mielessäni kyllin ihmetellä, että *minä*, tämä pikku ressu, olisin yhdellä harppauksella kohonnut veljiäni ja sisariaiini niin ymmärtämättömän ylemmä, että omin päini tulisin lähtemään kouluun, tuonne kaukaiseen kaupunkiin ja sinne jäämään. Nyt isän selän takana, pää pienellä lasten tyynyllä: huomenna kuka tiesi missä.

Toiseksi pitivät mieltäni vireillä ne uudet vaatteet, jotka illalla olin nähnyt pantavan tuohon tuolille sängyn päähän.

Jos en olisi pelännyt isän heräävän, olisin kömpinyt ylös koettelemaan, olivatko ne todellakin siinä. Niiden historian minä osasin ulkoa ensimmäisestä luvusta alkaen. Jo toissa kesänä olivat kerityt ne villat, joista tiettiin minulle kouluvaatteet kudottavan. Minä olin itse ollut mukana lampo-
navetassa, kun tämä toimitus tapahtui. Koko seuraavan talven oli niitä sitten kartattu ja mökkiläisten akoilla kehrutettu. Koko kevään ja kesän paukoivat kangastuolit äidin ja piikain kammarissa. Hetki oli juhlallinen, kun sarka tuotiin tampista. Mutta korkeimmilleen kohosi jännitys, kun räätäli tuli taloon, otti mitan, otti sen äidin käskystä »kas-

vun varalta» ja istuutui pirtin pöydälle. Olin aamusta iltaan katsomassa, miten ensin esiintyivät housut oikein henkselinappien kanssa, miten kääntökaulusinen takki lakkarineen, joiden luvun itse sain määrätä, ja miten lopuksi liivit, ensimmäiset ijässäni. Siinä oli sarja unhottumattomia hetkiä, kun kaikkia näitä koeteltiin. Ja siihen tuli lisäksi kenkään teko, alushousujen (ensimmäiset nekin!) ompelu, lakki oikein ostolipalla varustettu. Kaikki olivat joutuneet valmiiksi jo paria viikkoa ennen kouluun lähtöä, jonka jälkeen ne olivat kadonneet lukitun aitan orrelle, josta en saanut niitä edes pyhäksikään päälleni.

Mutta nyt ne olivat tuossa tuolini selustimella ja kengät tuolin alla. Ja huomenna saisin niihin pukeutua, ja saisin pitää niitä joka päivä! Kouluun meno tuntui siltä kuin olisin johonkin juhlaan valmistautunut, kuin olisin päässyt »kylään».

En unohda koskaan sitä tunnetta, kun aamulla heräsin siihen, että isälle tuotiin kahvia. Äiti joi sitä parhaallaan vuoteensa laidalla istuen. Huomasin, että tarjottimella oli vielä kolmaskin kuppi. Kenelle? Minulle, *minulle* se oli! Eikä ollut pieni pikkuruinen lasten kuppi, vaan yksi noita isoja, jotka aina olivat eri hyllyllään astiakaapissa, ja josta niitä ei otettu esille muulloin kuin silloin, kun tuli hyvin harvinaisia vieraita. Minua käskettiin ottamaan kaikkia leipälajeja: korppua, pehmeätä leipää ja pipar-kaakkua, hirvensarvea ja sokerileipää . . jos en jaksaisi syödä kaikkia yhdellä kertaa, saisin pistää loput taskuuni matka-eväiksi. Ei olisi minua enää ihmetyttänyt, jos isä piippuun pistäessään olisi minuakin kehoittanut panemaan tupakan.

Nyt seurasi pukeutuminen uusiin vaatteihin. Ennenkun se sentään sai tapahtua, pesi äiti vielä silmäni ja kampasi pääni. Oli itku herahtaa meiltä molemmilta, kun äiti sanoi: »nyt se taitaa viimeisen kerran kammata». Vaan kyynel kuivui ainakin minulta lähteihinsä, kun alkoi pukeutuminen. Kappale kappaleeltaan otettiin vaatteet tuolilta, missä ne olivat sirosti käännettyinä, tuoksuen vielä rässirautaa. Ensin housut, jotka äiti pani nappiin, — ja tiukat olivat napin lävet, niinkuin pikilangalla ommellut. Sitten liivit, joiden taskussa ei ollut vielä kelloa, vaikka vitjat oli, punasen matkakirstun avaimen vitjat, kirstuni, joka on siitä päivästä tähän päivään saakka minua matkoillani seurannut. Lopuksi tuli nuttu, jonka olisin tahtonut auki jättää, mutta jonka äiti lukitsi kiinni sen suurilla luunapeilla, joita eivät silloiset sormivoimani kyenneet auki saamaan — oi, jospa olisivat vastaisten nuttujen napit olleet yhtä tukevaa tekoa!

Ja niin on nyt »lyseolainen» valmis. Hän seisoo siinä kuin ritari haarniskassa, melkein voisi heittäytyä kankeitten varustuksiensa varaan. Hihat ovat pitkät, niin että tuskin sormen päitä näkyy, kaulus kankea, niin että pää vaivoin kääntyy, lakki niin syvällä, että se melkein korvien varassa lepää. Hän seisoo pihamaalla varhaisena, kylmänä elokuun aamuna, kun hieno kuura kattaa rappusia ja portaita ja kattoja, kun usva nousee tyyneltä järveltä ja rantaniitylle leviää, kun palokärki huutaa petäjiköissä tuvan takana, ja sillalta kuuluu varhaisen matkamiehen hevosen kavioiden kopse.

Liiterin edessä ovat jo matkarattaat, täyteen säilytettyinä eväskirstuilla, kapusäkeillä ja hevosen

ruualla. Renki antaa rattaille vielä viimeisen voitelun. Paksu koivuinen tanko on työnnetty akselin alle ja sitä kannattaa laudan pää, niin että pyörän voi ottaa irti ja voidella karan, jonka tehtyä se pannaan muutamia kertoja kiertämään, kunnes maahan laskettua tupsahtaa pehmeään hiekkaan.

Matti katsahtaa päin ja kysäsee:

— Nytkö sitä viedään kouluun?

— No nyt!

— Miksikä sitä koulitaan?

— Papiksi.

— Eikö ole ikävä kotoa lähteä?

— Lysti toki on.

— Elähän sano, jos vielä itket.

— Itse itket ennen.

Ruuna tuodaan tallista, musta ruuna, kaikkien kotoisten muistojen valoisa keskus. Se on pyöreä kuin makkara, kauroilla täytetty, tiukka kuin säkki. Sitä ei »pyöräytetä» aisoihin, se kammetaan niihin taitavasti kuin kangella vääntäen; nostaa ensin yhden jalkansa sisään, sitten toisen, ja astuu ainaisen tapansa mukaan aisalle, mutta suoriutuu siitä kuitenkin niinkuin on satoja kertoja suoriutunut. Sitä huolta, millä se valjastetaan! Isä sovittaa toista rahetta renkaasen, Matti toista; minä itse pitelen riimua, joka kuitenkin otetaan minulta ja kiinnitetään paikoilleen silojen oikean puoliseen suitsirenkaasen.

Rappujen eteen ei ole ruunaa minun muistini aikaan ajettu kuin yhden ainoan kerran: silloin kun piispa lähti pappilasta. Se, joka aikoo mukaan, tulkoon siihen, missä ruuna rattaineen seisoo kärryliiterin edustalla. Siitä se on tottunut lähtemään ja siitä se osaa.

Vaan ei se lähde, ennenkun on lähdettävä, tietää tarkoin, milloin aikansa on tullut. Ei katso taakseen, mutta tuntee, kuinka isä ja minä kärryihin kiipeämme, kuinka loimi kääritään jalkojen ympärille, kuinka isä täyttää piippunsa ja raapasee tulta, vetää rukkaset käteensä ja ottaa ohjakset. Silloin se nyhtäsee, kallistaa kärryjä sen verran että rattaat solahtavat vanhaan jälkeensä — ja niin sitä lähdetään.

Entäpä jäähyväiset? Ne heitetään melkein huoltomasti, ilman liikaa tunteellisuutta, ei siinä huu-deta eikä heiluteta, veljet ja sisaret seisovat portilla, sanovat: »nyt se menee!» mutta äiti seuraa vielä mukana, villahuivi hartioilla, silmät hiukan punaisina ja leuka vähän väristen, kurkottaa vielä viimeisen vehnäkakun palttoon taskuun ja jää kujan suuhun, missä maantie alkaa, routainen maantie, jossa ratas kolajaa ja posket siitä niin somasti tutisevat.

Sinne jää koti, sinne äiti — ihme kyllä ilman sen suurempaa surua ja kaipausta. Ei ymmärrä lähtevä, miksi äidin silmät vettyivät. Ei ymmärrä vielä, mistä lähti ja minne menee.

Kohta tulevat kuitenkin äiti ja koti korvauksensa saamaan. Mutta selonteko siitä ei kuulu tähän kertomukseen.

II. Tulo kaupunkiin.

Siinä sitä nyt sitten ajaa kolisteltiin isäni kanssa routaista tietä. En muista, milloin ruuna juoksemaan rupesi, mutta siitä olen varma, että jos

se ei ensimmäisessä alamäessä olisi siihen itsestään ryhtynyt, ei sitä siihen käskettykään olisi. Aikaa oli otettukin taipaleelle yhtä paljon kuin evästä. Siihen aikaan ei ollut maailmassa puutetta kummastakaan, — mikä ne nyt sitten myöhemmin lienee niin vähiin kuluttanut? Kaksi päivää oli näet varattu kymmenen peninkulman matkaa varten.

Niin kauvan kun kulettiin tuttuja seutuja, niitä, joihin maailmani oli tähän saakka ulottunut s. o. siltaan saakka, joka samalla oli pitäjään raja, puoli peninkulmaa tuolle puolelle kirkon, oli mielen virkineenä tuumiminen, mitä ne nyt ajattelevat kaikki ne, jotka näkevät minun kouluun ajavan. Vastaan tulevien ja tupiensa edessä seisovien tuttujen silmistä en tosin voinut mitään päättää, mutta siihen nähden, mitä minä itse olisin heidän sijasaan ajatellut, ajattelivat he aivan varmaan näin: »Tuossa sitä pappilan Kustia nyt kouluun viedään. Itsepähän on kirkkoherra viemässä. Ruunallapahan ajavat. Onpahan ne häkkikärryt ja kakkulasilat.» Ja ennen kaikkia: »Onpas Kustilla kaksinappirivinen palttoo ja uusi lakki.»

Samalla ei pieninkään esine tutun matkan varrella jäänyt huomaamattani ja mieleeni painumatta. Jokainen tien käänne, jokainen talo ja talon huone tiepuoleessa, aidat, veräjät, milt'ei aidan seipäätkin syöpyvät muistiini. Näen vieläkin, kun tuota matkaa ajattelen, ison pappilan riihen savureiän ja siitä tupruavan savun; tunnen sieramissani kuivavien lyhteiden hajun; näen sian, joka riihen edessä pehkuja tonkii: — sitten näen kirkon, jonka harjalla oleva tuuliviiri näyttää etelään, ja muistan ajatelleeni, että sieltähän se näet eilen oli tuuli; — hautuumaan

muutamassa koivussa alkavat lehdet jo kellastua; — maantien varressa olevan kauppapuodin ovi on vielä kiinni ja uutimet kruununvoudin talon ikkunoissa, mutta itse on herra kamreeri jo noussut ja nuuskii aamuilmaa puutarhassaan.

Noista huomioista, jotka ovat ijäksi päiväksi imeytyneet veriini, herään ruunan jalan kopseeseen, kun se siltaa juoksee. Siitä alkaa minulle »uusi maailma». Olen sitä jos jonkinlaiseksi kuvaillut, mutta huomaan ihmeekseni, ett'ei maailma toisella puolen sillan ole sen kummempaa kuin toisellakaan, huomio, jonka sittemmin olen tehnyt monen monta kertaa jälkeenpäinkin kaikellaisten rajain yli siirtyessäni. Se on tavallaan ensimmäinen mielikuvani häviö.

Olin luullut siellä olevan suuria maalattuja taloja, korkeita mäkiä, leveän maantien; mutta talot ovat entisten näköiset, mäet mitättömät ja maantie kuin maantie. Kirkas aamuvalaistuskin on poissa ja päivä mennyt harmaaseen pilveen. Sellaista on sitten koko päivä. Sähkölankapylväs toisensa perästä jää taakse, minun jaksamatta niistä kovin kauvan lukua pitää. Minua alkaa uuvuttaa, kohta ei mieleni mihinkään teroitu, ja ensi kerran elämässäni tunnen minä omituisen tyhjyyden ja turvattomuuden tunteen, joka alkaa sormen päistä ja varpaista, kulkee selän kautta hartioihin, asettuu nenän päähän ja löytää viimein, niinkuin olisi sitä etsinyt, sydämen, johon tuntuu asettuvan väkisin kuin varpunen pääskysen lämpimään pesään. Se on aivan uusi tunne, ja se ottaa niin voimakkaasti valtaansa, että koko matkastani oman pitäjän rajalta koulu-kaupunkiin minulla on vaan hyvin hämärä muisto.

Oltiinhan sitä yötä, käytiin joka kolmannen peninkulman päässä hevosta syöttämässä ja tosinhan tutut eväät ja se kodin tuoksu, joka niistä levisi, vielä vähän lämmittivät. Mutta sitä mielen pyylevyyttä, joka oli aamukahvin juotua ollut kotoa lähtiessä, eivät ne saaneet hereille. Isäkin tuntui niin vieraalta, niin pienentyneeltä, niinkuin omasta itsestään haihtuneelta. Ei häntä minun mielestäni syöttöpaikoissa kohdeltu niinkuin olin omassa pitäjäässä totunut näkemään häntä kohdeltavan. Ei tulla haastattelemaan, ei tuoda pyytämättä kahvia, ei tarjota ruokaa, ja muutamassa ei tunnetakaan. Ja kaikesta siitä alkoi minulle selvitä, mitä on vieraalla maalla olo ja mitä on koti-ikävä.

Se tunne juurtui jo, vaikk'ei vielä päässyt ver-somaan. Sillä kun oli päästy sydänmaan taipaleen poikki ja alettiin lähestyä kaupunkia, olivat nähtävät sentään niin uudet, että ne sen hetkeksi tukahduttivat. Eikähän se ihme ollutkaan, kun viimeisellä taipaleella oli kulettava niin ihmeellisen paikan yli kuin on lossipaikka. Käräyt ja ruunakin olivat vietävät yli suuren selän. Ruuna näki tämän ihmeen ensi kerran elämässään niinkuin minäkin. Hän teki tenän, pisti jalkansa seipäiksi, oikasi päänsä ja kaulansa ja antoi vetää. Sitä sekä vedettiin että työnnettiin, lopulta hosuttiinkin, mutta yhtä liikkumattomana seisoivat ruuna laiturilla. Lossimiehillä oli kuitenkin keinonsa, heittivät vaatteiden päälle yli, ja kun ruuna luuli häntä pois vietävän ja tallin kynnyksen yli astutettavan, olikin hänet astutettu proomuun ja sidottu lujasti tuhtoon kiini. Hän tointui pian, pörhisti kerran korvansa ja alkoi sitten syödä. Minä en niin pian tointunut. Minusta oli tämä he-

vosen kärryissä purjehtimiseni niin satumaista, ett'ei sen muiston voiman voittanutta ole matkamuistelmassani ainoatakaan toista enkä luule tulevankaan. Unohdin minä senkin, että kohtahan saisin nähdä kaupungin.

En ollut koskaan ennen kaupunkia nähnyt. Kertomusten mukaan oli siitä oma laatimani kuva mielessäni. — Minkälainen on kaupunki? olin kysynyt. — Se on semmoinen, oli minulle vastattu, että on puotia puodin vieressä ja taloja talossaan kiinni, katu vaan väliä. — Kuvitteluni lähtökohdaksi olin ottanut kirkonkylän kauppiaan ja hänen talonsa. Sellaisia puoteja ja taloja olin sijoittanut kahden puolen maantietä niin pitkälle kuin tietä riitti. Ja kun taas rattaille noustuamme ja ajamaan lähdettyämme vähitellen alkoi maantien varteen ilmaantua taloa talon viereen, niin olin minä varma siitä, että nyt sitä ollaan kaupungissa. Ja siellähän sitä oltiinkin, siinähän se oli, kun harjun päälle oli noustu. Mutta ei se sentään mielikuvaani vastannut, kun sen näin. Kun näin katot katoissaan kiinni, piiput kuin aholla mustat kannot, niin oli minusta kuin eräs kaikkein aikaisimman lapsuuteni ajatusmuistoista olisi tuossa toteutunut. Joka kerran kuin ajoin kotoa pois ja tien varressa olevat talot vilahtivat jällelle päin, kuvailin minä, että ne kokoontuivat sinne, mistä olimme lähteneet, kirkon ympärille. Kun taas palattiin samaa tietä, niin purkautuivat talot samassa järjestyksessä takaisin. Sentähden niitä ei sitten näkynyt kirkon ympärillä, mutta jos olisi varkain jotain toista tietä kiertänyt kirkolle, niin olisivat ne ehkä siellä olleet. Mutta nythän ne olivat tuossa kaiken maailman talot korkean valkean kirkon ympärillä!

Se nyt oli tuollainen ajatus yhtä pian haihtunut kuin syntynytkin, ja kohtahan tulin huomamaan, että talot pysyivät paikoillaan. Mutta koulu-muistojeni omituisuuksiin tämä kuvittelu kuuluu ja johtuu yhä vieläkin mieleeni, joka kerta kuin ajan maantietä myöten kaupunkiin.

Ajoimme tullista sisään ja melkein läpi kaupungin asuntoomme. Katu kulki korkealla, niin että huoneet olivat kuin maantie-ojassa. Oli silloin ja on vieläkin minulle arvoitus, miksi niin oli, mutta niin se on yhäkin vielä useimmassa pikkukaupungissa. Pihamaa johon ajoimme, oli pellon tapainen, jossa kasvoi kukkia ja potaattia. Vastaan tuli meitä ottamaan kaksi vanhaa neitiä, joiden huostaan tiesin tulevani uskotuksi. Sill'aikaa kun toinen jäi isälle tallia näyttämään, otti toinen minut haltuunsa ja vei huoneeseen. Kulettiin ensin pienen kyökin kautta, tultiin pieneen saliin, jossa oli jonkunlainen lankkaus — minun tuleva asuntoni, kuulema — ja kun siihen oli palttooni riisuttu, niin sitten vietiin pienempään kammariin. Siihen minä istahdin, töksähdin käskemättä ensimmäiselle tuolille, ja olin niin täydellisesti typertynyt, ett'en saanut sanaa suustani, en ainoatakaan ajatusta irralleen. Olin kuin kivetynyt.

En siihen tunnelmaan, jonka vallassa olin, osaa vieläkään täysin selvää syytä löytää. Luulen, että se kuitenkin oli seuraavista aiheista kokoon pantu: isä on ulkona ja minä olen täällä . . niillä on noilla molemmilla silmälasit, joiden yli katsovat, ja pitkät laihat sormet . . niillä ei ole huivia kaulassa eikä palmikkoa niinkuin äidillä, vaan kaulus niinkuin herroilla ja tukka käärössä pään päällä . . . ne puhu-

vat ruotsia ja kutsuvat isää »herr pastorn» . . . vaikka minä sanoin olevani Kusti, kutsui tuo, joka äsken oli tässä, mutta joka nyt kalistelee kuppia toisessa huoneessa, minua Gustafiksi . . . ja tähänkö sitä minun pitää jäädä asumaan, yksin heidän kanssaan, kun isä lähtee pois? . . . ja tämäkö se nyt on se kaupunki, jonne olen niin halunnut?

Se pengoskelee pääskyn pesässä tuo varpunen. Olen nielaissut sen höyhenineen päivineen, se raappii ja nokkii ja tekee kipeätä. Jos ei isä enää tulekaan, kun noin viipyy . . . jos en enää milloinkaan täältä pääse, kun panivat ovenkin kiini ja nyt supattelevat toisessa huoneessa . . .

Jos en olisi samassa kuullut isäni tulevan toiseen huoneeseen, olisin pullahtanut kohti kurkkuani huutamaan.

Mutta sen minä olin ennättänyt päättää, että tänne minä en jää, en vaikka — tappaisivat.

III. Ero isästä.

Mikä se on, joka tekee nuoren koululaisen ensimmäiset koulupäivät niin ikäviksi ja hänen olonsa niin turvattomaksi? Eiköhän se liene sama tunne, joka niin raskaasti painaa asevelvollisen sotamiehen mieltä, kun sinelli ensi kerran hänen hartioilleen heitetään ja hänet riviin pistetään? Hänestä on niin kuin olisi hän persoonallisuutensa menettänyt, muuttunut yksiköstä nollaksi, jolla ei itsellään ole mitään arvoa. Ei kukaan häntä tunne eikä tunnusta, ei tiedetä, mitä hän on ja mitä merkitsee.

Mitäs nyt tuollainen pieni koulupoika pahanen sitten merkitseisikään?

Mutta on hänellä jo hänelläkin pikku persoonallisuutensa. On hän jo kotonaan tottunut jotain olemaan ja jotain merkitsemään, varsinkin jos hän on lapsista vanhin. Hän on huomannut vanhempainsa häntä tarkoittavat hommat, veljiensä ja sisariensa silmissä on hän nähnyt kasvavansa kuta enemmän kouluun lähtö läheni, ja kylän lasten karkeloissa oli hän aina johtaja. Pappilan Kusti on sanalla sanoen ollut henkilö, joka jo jossain on näkynyt.

Luokalla, monen kymmenen pojan joukossa ei hän enää ole Kusti eikä kukaan. Hän on joku epä-määräinen Strömmi tahi Bergi, häntä mainitaan su-kunimelta, johon ei ole tottunut. Minä säpsähdän tuon minulle oudon nimen kuultuani, se on kuin tynnöri, joka kerran ehkä tulee miehen toimista täyttymään, niin että sen omakseen tuntee, mutta joka nyt vielä on tyhjä ja kumiseva.

Seisomme rukoussalissa, jonne meidät on käytävistä ajettu kuin lampaat. Olemme kaikki uudis-pojat vielä vieraita toisillemme emmekä ole saaneet mitään rintamaa muodostetuksi noita luokalle toiseksi vuodeksi jääneitä vastaan, jotka heti ovat anastaneet päällikkyyden ylitsemme. Ne käskevät ja komentavat meitä ja arvelematta me tottelemme. Sillä välin he eivät ole meitä näkevinäänkään. Olemme mielestämme kuin alempia olentoja. Opettajat tuolla kateederin ympärillä ovat kaikkien suuruussuhteiden ulkopuolella. Ne ovat osaksi hirviöitä, joista on jo kuullut mitä kamalimpia kertomuksia: se pieksää, tuo kuuluu lyövän korvalle, tämä tukistaa, mikä ärjyy,

mikä antaa arestia; osaksi ovat he samalla kuin puolijumalia, joiden lepyttämistä, mielittelemistä, imartelemista pikku pää jo mietti, tuntien vaistomaisesti sen tarpeelliseksi. Isä, joka muutamien muiden isien kanssa seisoo tuolla ovensuussa, on taas kuin pienentynyt, kokoon kutistunut, on totinen ja vähän aran näköinen niinkuin eilenkin, kun käytiin rehtorille ilmoittautumassa. Olimme jo heittäneet hyvästimme koulun portilla ja niin pian kun hän oli rukouksissa ollut, sanoi hän menevänsä asuntoonsa valjastamaan ruunaa ja lähtevänsä.

Rukouksen aikana ja rehtorin lausuesssa tervetuliaissanoja katoa hetkeksi arkuus ja pelko. Ihmetyttää, että tuo ankaran näköinen, tuimakatseinen mies voi niin lempeästi puhua. Ensi kerran kuulen minä mainituksi isänmaan, jolle meidän on kunnia tuottaminen siten, että ahkeroimme itsemme miehiksi ja kunnon kansalaisiksi. Vaikk'en sitä silloin käsitäkään, jää se mieleen ja muistan minä aina vastaisuudessa, kun käsitys isänmaasta jo on selvinnyt, nuo sanat.

Rukouksen loputtua, kun palataan luokalle, on isä kadonnut. Tunne siitä, että nyt olen jätetty tänne oman onneni nojaan, on ainaiseksi yhdistynyt muistoon siitä omituisesta hajusta, joka on luokahuoneessa, missä on uusia, vasta petsatuja pulpetteja. Vielä monien vuosien päästä, kun satun jollainkin kouluhuoneeseen astumaan, kouristaa tuo muisto sydäntäni. Se on muuttunut minulle kuin vertauskuvaksi jostain surkeasta ja turvattomasta, jostain hyljätyn tunteesta. Paitse isän katoamista näkyvistäni vaikuttaa tähän vielä se, mitä luokalla tapahtuu. »Vanhat pojat» ovat päässeet valtaansa

käyttämään. Suurella melulla ja mahtavuudella ajetaan meidät »uudispojat» pulpetteihimme kuin parsiin. »Pai-koil-leen!» huutaa priimus. Joku nuorista ei heti tottele. Käydään käsiksi, hän saa sysäyksen selkäänsä ja kun hän vastustelee, helähtää korvapuusti: oppositiooni on tukahdutettu kapalossaan. Minä ainakin istun kuin tuomittu uskaltamatta kupeelleni katsahtaa. Tavattoman äitelä tunne täyttää rinnan: tunne siitä, että on oikeudeton ylivoimaa vastaan, että milloin tahansa saattaa joutua noiden rotevien, voimakkaiden miesten rusikoitavaksi.

Opettajat alkavat toinen toisensa perästä saapua luokalle antamaan läksyjä huomiseksi. He nimittävät kirjoja, jotka ovat ostettavat, mutta joiden nimeä en kuule. Jokaisella täytyy välttämättä olla se ja se kirja. Se sanotaan kuin rangaistuksen uhalla ja sitten menee hän, ja sisään tulee toinen, puhuen jostain vielä oudommasta kirjasta. Muuan uudispoika, jonka rohkeutta en voi käsittää, uskaltaa nousta kysymään, mikä kirja se oli. Hän saa ankaran käskyn olla vaiti ja kuunnella vasta tarkemmin.

Mutta ensin kaikesta säikähdyttää minua se, mitä tapahtuu vierustoverilleni. Hän on pieni, pyöreä palleroinen, tukka aivan valkoinen, posket punakat ja suu ja silmät asuvat naurussa. Latinan opettajan luokalta lähtiessä avaa hän pulpettinsa kannen ja pudottaa, onneton, sen suurella pauhinalla kiinni. Opettaja kääntyy takaisin ja kysyy vihaisesti, kuka se siellä elämöipi. Hän tulee toverini luo, katsoo häntä vähän aikaa ja sanoo sitten hänen pystyä tukkaansa kouristaen: »Tuhma pässi . . pököpää . . potattinaama.» Kaikki vanhat pojat rehahta-

vat nauramaan ja kun opettaja, tyytyväisenä sukkeluuteensa, on mennyt, huudetaan pojalle: »Potattinaama, potattinaama!» ja tullaan häntä survimaan. Mutta minä ajattelen, että olisihan se voinut minullekin tapahtua sama vahinko — ja kuka ties jo huomenna tapahtuukin.

Me olemme saaneet läksymme ja koskena kühuen karkaa poikajoukko alas pihalle. Ei siinä ole tilaisuutta pysähtyä eikä taakseen katsoa. Vastustamattomasti täytyy vaan seurata mukana. Vasta kadulle päästyä saattaa itse määrätä kulkunsa.

Mutta samassa kuin tunnen olevani vapaa, muistan minä sen, minkä hetkeksi olin unohtanut, muistan, että isähän on mennyt. Samassa herää minussa toivo, että ehkä hänet vielä asunnostani tavoitan, kun oikein riennän. Ei, hän on jo lähtenyt, tuoss' ovat jäljet, jotka kääntyvät tulliportille päin. Katsahdan pihaan. Toinen tädeistä kävellä tuippailee siellä rappusten edustalla, toinen seisoo jotain toimien kukkaismaassa. Heidät nähtyäni en minä enää hetkeäkään epäile. En ymmärrä vieläkään mistä minä saan sen päättäväisyyden, mutta ei minulla voi tällä hetkellä enemmän kuin koiralla, joka on isännästään haihtunut, olla puhettakaan muusta kuin yhdestä ainoasta: lähteä isäni jälkeen. Ja siinä toivossa, että hänet lossipaikalla tavoitan, nakkaan minä kirjani portista pihaan ja ojennan suoraa kätua pitkin ulos kaupungista.

Juoksen minkä jaksan, toivoen joka tien käänteessä näkeväni tutut kärryt. Kiinnitän kulkuani joka kerta kuin tämä toivo pettää. En pane merkille mitään ympäristöstä, en kiinnitä huomiotani vastaantulijoihin enkä mihinkään muuhun kuin tar-

koitukseni saavuttamiseen. On siinä tienhaaroja, mutta en hetkeäkään ole epätietoinen siitä, minne minun on meneminen.

Vasta sitten kun olen tullut lossipaikalle, tunnen minä seudun, muistan nähneeni sen kerta ennen. Se kai tuli siitä, että herään huumauksestani nähdessäni, että olen — myöhästynyt.

Minä olen näet myöhästynyt. Isä on jo ehtinyt nousta lossiin, ja tuolla ne jo puoliselässä laskevat täydessä purjeessa toista rantaa kohden, valkonen kaurasäkki paistaen kärryjen takaa, jotka kirkkaassa ilmassa vettä vasten korkealla komottavat.

Minä menettelen aivan niinkuin menettelee koira tällaisessa tilaisuudessa: lähden juoksentelemaan rantoja pitkin ja tulen pienoseen niemeen, josta näyttää olevan vähän lyhempi matka menevien luo. Ja siinä minä huutamaan, ulvomaan, niin paljon kuin suinkin ääntä irti saan.

Vaan ei isä minua kuule; airo siellä nousee ja laskee, purje seisoo pullollaan ja poistuu järkähtämättä, kunnes katoaa ensin saaren suojaan vähäksi aikaa ja sitten kokonaan niemen taa.

Mutta talosta on kuultu huutoni ja nähty liikkeeni. Isäntä tulee kyselemään, kuka olen ja mitä parun. Sanon tahtovani mennä isän kanssa kotiin, vaadin häntä viemään minut yli tai antamaan venettä. — Taidat olla, poika, niitä jokasyksyisiä karkulaisia, sanoo hän ja katselee minua vähän aikaa epäilevin silmin.

Sitten valjastaa hän hevosen, nostaa minut rattaille ja ajaa kaupunkiin.

WÄINÄMÖISEN KANTELE.

Kun Wäinämöinen pois purjehtimaan lähties-
sään nakkasi kanteleen kädestään, parahti se sur-
keasti kolkoille rantakiville pudotessaan. Silloin oli
syksy ja kylmä pohjatuuli puhalteli lämpimän kesän
jälkeen, jolloin kantele oli soittajansa sormien alla
soinut joka salolla, laulellut joka lehdossa. Se oli
ollut vanhan soiton viimeistä kilpailua uuden kanssa,
joka kaukaisista maista merien yli tunki sotatorven
soittona ja kirkon kellon kuminana Suomen laulun
entisille elonmaille. Ne uudet äänet olivat suurem-
mat ja voimakkaammat ja ihmiskunta unhotti metsä-
puron lirinän, silloinkun koski kohisi ja meren ranta
pauhasi.

Turhaan soitteli Wäinämöinen ja koetti säve-
liensä viehätöksellä voittaa vieraalta vallan. Mutta
kun ei kukaan häntä enää kuunnellut ja kun lap-
setkin lattialta häntä pilkkasivat, niin heitti hän kiit-
tämättömän kansansa, astui haahteensa, viritti pur-
jeet ja purjehti pois.

Siihen jäi kantelo syystuulien soiteltavaksi ja
joskus sattui joku kariseva lehtikin sen kieliä helä-
hyttämään, kunnes talvi satoi lumensa ja se vihdoin-
kin hangen alla kokonaan vaikenä niinkuin sirkka,
joka ensi kylmien tultua lakkaa laulamasta ja koh-
mettuu vaan kolohonsa. Jänikset tekivät nyt tietään
sen katolle ja metsäkana juosta piiperti ristiin ras-
tiin hankea myöten, joka kätki alleen purot, kukka-
set, nurmikot ja jäätyneen Suomen soiton, minkä vi-
rittäjä itse harhaili maanpakolaisena idän vierail-
mailla.

Talvi oli vuosien pituinen ja kauvan nukkui kantele jäistä untaan nietoksien peitossa.

Mutta viimein tuli kevätkin ja lumet sulivat ja valuivat järviin. Järvet paisuivat yli reunojensa ja tulvaveden aalto kohotti kanteleen harjalleen ja heitti sen kauvaksi rantalehdon suojaan, jossa koivahainen jo parhaallaan laittoi lehteä ja ensimmäiset kesälinnut lauloivat.

Sieltä löysivät sen sitten mökin lapset marjaretkillään ja alkoivat uteliaina sen kieliä kosketella. Mutta soittaa he eivät sillä osanneet eivätkä saaneet siitä säveltä syntymään. Vaan kun he kotiin kulkiessaan sormillaan suotta sen kieliä näppäilivät, oli heistä iloista nähdä, kuinka peipposet pyrähtelivät lähemmä, orava kurahti alimmalle oksalle ja ahon reunaan ilmaantui jänis korvat pystyssä kuuntelemaan niinkuin vanhaa tuttuaan.

Toivat he sen tupaan ja siellä oli uunilla vanha vaari, joka tunsu puisen kopan Wäinön vanhaksi kanteleeksi. Hän muisti vielä muinaiset laulut, asetti kanteleen polvelleen ja soitteli sillä iltojen kuluksi, lapsilauman kuunnellella ympärillä.

Ja tytöt oppivat ensiksi ja sitten oppivat pojatkin ja he veivät sen kaikkialle karkeloihinsa ja keinumäelle ja tyynille ulapoille lempeinä kesäiltoina. Riemusaatossa he sitä edellään kulettivat läpi korpien, poikki vuorten, kukkulain ja metsäjärvien ihmisten ilmoille asutuihin seutuihin. Matkan varrella humisivat kuuset sen sisään omaa huminataan, haavan lehdet loivat sen kieliin lipatuksensa, purot lirityksensä, ja aalto loiski siihen loiskinataan. Monenlaisia lauluja sillä soitettiin, sekä vanhoja että uusia. Mitkä iloitsivat ilojansa, mitkä surujaan säestelivät.

Mutta pohjasävel pysyi aina samana suruvoittoisena kanteleen soittona, kaikuna etäisiltä saloilta ja muistona hankien alaisilta ajoilta.

Mutta nyt on kaikki soitto Suomessa vähitellen kanteleen mukaan viritetty, sen kanssa kumajavat kirkonkellot samassa äänilajissa ja sen sointua on uuden ajan sotatorven soitossakin.

IMATRALLA.

Hotellin päitse, joka on rakennettu siihen, missä ahde alkaa olla viettävä, riennämme rinnettä alas, kunnes kaide tulee vastaan. Juostessa tuntuu siltä kuin tahtoisi yht'äkkiä ahmia kaikki, ottaa yhdellä ainoalla silmän siemauksella koko Imatra.

Vaan vielä ei näy siihen, mihin seisotumme käsin kaiteessa kiinni ja sen yli etehenpäin nojaten, ei näy muuta kuin yläjuoksu koskea. Niska nielee vettä ahnaaseen kurkkuunsa, mutta vesi vilisee vielä alas sileänä mustana pintana. Paikotellen se vaan valkenee ja pärskähtelee keskivirran kivissä virkeinä vaahtokimppuina ylös. Ne ovat kuin kipinöitä sytytyvästä hiiloksesta. Mutta vasta alempana leimahdtaa Imatra ilmituleen.

Jyrkät raput vievät keskikohdalta koskea alas aivan kuohujen rajaan. Rappujen päässä on lautainen lava ja sen kaiteen takana tanakka kääkkyräpetäjä, joka on kouristautunut kallioon kiinni ja ojentaa oksiaan vaahtojen ylitse. Alas laskeutuessa

sitoutuu silmä siihen, ei kääntelee kummallekaan puolelleen, ei näe muuta kuin sen pienoisen petäjän ja petäjän takana sen valkoisen vaahdon.

Vaan niinpiankun seisomme alhaalla lavalla, ottaa Imatra omakseen. Pauhina puhaltaa kuin pyry pään päällitse ja tietämättään tunnustelee jalka tukea alleen.

Sillä kahden puolen kuohuu kihisten koski, karkaa jalkojen juuritse huimaavana hehkuna eikä ole enää tervettä paikkaa sen pinnassa. Kallioiset rannat supistuvat toisiinsa kaitaiseksi väyläksi. Saimaan selkien suunnaton paino musertaa möyhyksi liiat vetensä niiden välissä. Ennen rauhalliset lainet, jotka lipatellen retkeilivät saaresta saareen ja iloisessa karkelossa rinnakkain hyppelivät alas ylemmänä olevista koskien korvista, taistelivat tässä verivihollisina tuiminta taistelua. Ne ryntäävät kuin hätääntynyt väkijoukko palavasta teatterista yhden ainoan oven kautta ulos. Aalto ajaa aaltoa, kuohu karkaa kuohua niskaan. Toinen koettaa toistaan paeta, päästä edelle, ennättää ohitse. Hän heitäkse pitkäkseen, ojennaikse etehenpäin, ottaa huohottaen syltä pitkän hyppäyksen ja pyrkii pakoon. Mutta toinen pakkaa päälle, tunkee irvellä ikenin kinteille. Iskee keihäänsä keskelle selkää ja rusahtaen katkeaa keskiruumis. Pääpuoli retkahtaa taapäin, hypähtää taas ulvahtaen ylös, kimpoo kiljaisten jällelleen ja suistuu vainoojansa vaahtoavaan syliin. Tämä jo voiton riemusta köyristäkse käppyrälle, koukistaa selkäänsä ja asetakse uuteen laukkaan. Mutta silloin saavuttaa hänet sekunnin kuluttua koston kauhea käsi. Seuraava laine lähetäkse päälle kuin tiikeri takaapäin, tulta sieramistaan tuhkaisten.

He takertuvat toisiinsa, kierrähtävät kerran vaan ja katoavat kuperkeikassa kuulumattomiin. Sillä heidän päällensä pudotakse paksuna paatena koko väylän levyinen vesivuori ja luhistaa taistelijat tuhanen möyhyksi toisen toista kalliorantaa vastaan. Päätkin menevät pieniksi pirstaleiksi, aivot roiskavat ylös korkeuteen kuin veri valtasuonesta ja haihtuvat huippunsa laella hienoksi usvaksi, jonka ilman henki kiidättää kohtisuorana kohoavan kallion kylkeen. Pakkanen painaa sen sitten kiveen kiinni siniseksi jääseinäksi, joka alkaa alhaalta kuohujen rajasta ja ulottuu ylös aina kanervan juureen. Ja kun taistelu alhaalla on tuiki tuima ja taivas selkeä ja tyven ja pakkaneen ylhäällä pureva, niin asettuu tämä hyökyjen hienoinen henki aina kuusen kaarnaan, paneutuu pitkin petäjien pintoja ja ripustautuu koi-vun ritiseviin rihvoihin heliseväksi hilehistöksi.

Ja yhä vaan kestää tuota vaahtoisata voimain ponnistusta, tätä tuimaa aaltoveljen temmellystä aaltoveljeä vastaan. Kuplia syntyy ja kuplia kuolee, alituisesti uudistuvat muodot ja vivahdukset vaihtelevat. Mutta ulvonta on yksi, huuto ja pauhu pakahdumaton, eikä väsähdy vetten vihainen vimma.

Me seisomme kauvan samalla sijalla, kyynärpäillä kaidetta vasten nojaten. Seisomme turvallisessa tyvenessä, kuin jalopeurain häkkiristikon takana. Ne kiljuvat sieltä sisästä kiukkuaan, selkärkarvat sähköä sähisten ja silmät iskien ilkeätä tulta. Mutta me hymyilemme tyvenesti ja heitämme hännätäksemme paperipalasen leijailemaan alas. Se liitelee kuin lumihiude hiljaisella säällä ja lähenee kuohuja ja aikoo antautua. Silloin koskettaa siihen ilman henki ja hiukan kohottaa. Se ei putoa, se

pelastuu, se uipi ilmassa yli Imatran! Vaan yhtäkkiä ojentaa ulottimensa aallon harja, pirahuttaa pisaran paperiin ja siinä silmän räpäyksessä painuu se kuin pintaperhonen lohen kitaan.

Kauvan kesti, käsi kaidetta vasten nojaten, katsella, ennenkun silmässä selvisi kuva kuohujen sekavasta melskeestä. Mutta kuta kauvemmin niitä katselit, sitä useamman kuvan ne kiersivät esille. Ja sitä suuremmiksi ne sukeutuivat. Sillä Imatra kasvaa katsellessa, se suurenee silmiesi alla ja kohoo yhä korkeammaksi kuin vuori kuta enemmän sitä lähenet.

Ja kuta alemmaksi astut sen alajuoksua kohti.

Kalliokuurna kapenee siellä kapenemistaan suvantoa kohti. Siinä, missä se syöksee sisuksensa suvantoon, on kaikista kaitaisin kurkku. Ja juuri siinä on kuohu kiihkein, temmellys tulisin, veden vimma vihaisin ja ärjy kaikista äkäisin.

Luohan kuitenkin pois siitä silmäsi vielä vähäksi aikaa. Katsahda ensin ylöspäin pitkin kosken koko pituutta! —

Mistä luulet vuodattavan vetensä Imatran? Taivaastahan sen tulevan näet, putoavan alas pilvistä suoraan. Sillä yhteen sulavat siellä kaukana kosken niskan valkoset vaahtopäät ja vaalean harmaa pilven perusta. Pilvistä putoava lumi liittää ne vielä likemmäksi toisiaan eikä eroita enää, mikä on taivasta, mikä vettä.

Ja kuleta sitten katseesi hyrskyjen huippuja myöten ja anna silmiesi seurata veden vyörinää myötävirtaan. Kuohut sulavat siellä toisiinsa ja huikeimmat huiput vaan ylenevät yli muista, niin kuin villinä karkaavassa valkoisessa hevoislaumassa

leiskahtavat menon mylläkässä hirnujen liinakot harjat ja orivarsojen tuuhea otsatukka. Näin nähden ei Imatra enää näytä vihaiselta ja vimmastuneelta. Se on kuin leikkiä löisi ja hurraisi ja huihkaseisi ja valkoliinoja liekuttaisi.

Tuolla tuonnempana niin, mutta kuta alemmaksi silmäsi solutat, sitä totisemmaksi käy taistelu. Tässä edessäsi on taas ottelu elämästä ja kuolemasta ja voitto on vaan väkevämmän. Hymy karkaa huulilta ja kasvoille kasvaa tuijottava jäykkyys, sillä tuntuu siltä kuin joka hetki allasi kallion kieleke kahdeksi lentäisi ja sinä sen selässä syöksisit suin päin suvannon pohjaan. Hirmumyrskynä huminoid kosken kuohu ja jalan alla on jyhme kuin jättien pajassa. Kallio likistää kahden puolen ja tuskissaan taivuttaa vesivuori terävälle harjalle niinkuin kiila, jota kiihkeästi ajetaan liika ahtaasta aukosta sisään.

Olet koettanut katsella kohdallesi koskeen, sen yksityiskohtia tarkastaa ja päästä sen salaisuuksien perille. Kotvan saat kuitenkin koetella, ennenkun silmäsi yhteen kohtaan seisottuvat, sillä veden vauhti viepi ne muassaan ja luiskahuttaa aallon harjalta alas suvantoon. Mutta kun vihdoinkin olet voittanut veden vilinän ja naulinnut silmäsi samaan sijaan katsomaan ja kun Imatran suuruus ja salaisuudet ovat kuviksi selviämäisillään, silloin käy koski kateelliseksi kauneudesta. Se sitoo tietämättä silmäsi siihen, mihin olet tuijottanut, pitää ne hallussaan lumottuina yhteen pisteeseen eikä tahdo enää antaa takaisin. Ja samalla alkaa se mieltäsi muut-

taa, kokoilee sydänalasi salaisimmat säikeet, käärii ne kätensä ympärille ja vanuttelee ja vetää. Tuntuu siltä kuin herpoontuisi jalkasi ja Imatra sinua hiljalleen imisi itseään kohti. Puut toisella rannalla näyttävät siirtyvän sijoiltaan ja vastakkainen kallioseinä alkaa väistyä vasemmalle. Päätäsi huijaa ja sinua horjahuttaa hiukan koskea kohti. Mutta sinä näet vaan kuohun keskellä koskea, joka vyöryy ja velloo ja viekoittaa . . ja tuossa tuokiossa aina muotonsa toiseksi muuttaa.

Yhtäkkiä ei kuulukaan enää peloittava pauhina eikä näy veden vihainen vimma. Kuuluu vaan hurmaava humina ja vaahto allasi vaihtuu villavasuksi, joka lasna ollessasi veti vastustamattomalla voimalla puoleensa, sisäänsä hyppyytti ja peitti sinut päätäsi myöten pöllyäviin lepereihin.

Jos malttaisi koski kauvemmin kiehtoa ja antaisi vaahdon vielä hetkisen viekotella, niin ehkä ennen pitkää saisi sinut aalto anastetuksi ja äkkiä solahtaisit alas liukkaalta kiveltä. Mutta se ei ymmärrä aikaansa odottaa; tahtoo saada sulin käsin saaliikseen. Arvaamatta aikoo se sinut altapäin ottaa, ojentaa kielen kidastaan ja yrittää nuolasemalla temmata tasapainon jalkaisi alta. Mutta silloin korahtaa kylmä vesi kallion halkeamassa ja pisara pirahtaa siitä poskelle. Lumous on luotuna yltä ja jalka jännittyy kallioon kiinni. Ja voimaton saa aallon huippu vaipua tavalliseen väyläänsä takaisin. Mutta mennessään läiskähtää se kuin siiman polveke pitkän piiskan päässä ja sylkää kiihkeästi kuin vimmastunut kissa sihisevän syljen yli koko kosken toisesta kallionrannasta toiseen.

Edestakaisin mittaili silmämme suvannon suussa

Imatran kiitävätä kulkua, milloin kiiveten pilvien rajalle sen ylimmäisien huippujen laelle, milloin laskien alas, milloin seisahtuen samaan paikkaan pitkäksi aikaa.

Mutta lopuksi heittiivät nekin uuvuksissaan aaltojen harjoja myöten suvannon syliin, joka pyöreään kattilaansa kätkee hyrskyvät hyökypäät ja laittaa niille leposian hetkeksi.

Ikäänkuin lähättäen laskeutuu lainetten orhilauma siellä kyljelleen ja voimattomina retkahtelevat nyt rantoja pitkin nuo äsken niin pystyt päät. Väsyneinä ojentelevat ne vapisevia jäseniään ja suljuvat takavirrassa tiedottomina rantakiveltä rantakivelle. Kunnes pyörre ne tempaa mukaansa ja syöksee Imatran alakuohuista alas Vuokseen, joka joukeana juovana taas vuorostaan soluttelee Saimaan sinilainetta Laatokan laajoja vesiä kohti.

SYYSKUUN KESÄ.

Kun luulin kesän jo loppuun kuluneen ja syksyn tulleen ja talven olevan jo ovella . . .

Ja kun kesä tulikin uudelleen, virkosi valsekuollut, nousi kuin sukeltautunut vesilintu tyynellä aallolla kellumaan.

Itä puhalteli pitkiä viimojaan, pohjoinen porotti kolkosti, kylmästi ja tunteettomasti. Harmaana

oli taivas ja märkänä maa. Sadepilvet ajoivat neli-valjakoilla ja myrskyn harja hulmusi. Metsät paukuivat ja merillä ärjyivät äkäiset aallot. Ja kuin säikähtynyt lintu pakeni suvetar eteläisille ilmoilleen.

Mutta lounaasta ja lännen ilmoilta tulvaili taas kesäiset tuulahdukset lempeillä siivillä lentäen ja leijailivat kuin valkoiset perhot kirkkaalla, korkealla taivaalla. Ei enää pilveäkään sen sinessä, ei hattarata kaikkein haihtuvintakaan. Sumut, jotka soistausevat, laskeutuvat kimmeltävänä aamukuurana katoille, teille, aitojen selille ja niittyjen ja peltojen kellahtavalle sängelle, josta aamu-aurinko saa sen ilokyyneiksi sulamaan. Yöt ovat yhtä poutaiset kuin päivät; aamut yhtä ihanat kuin illat. Yli maailman käy ystävällinen hymyily, luonnossa on sanomaton hellyys ja sen kasvoilla ainainen kirkkaus, puhtaus ja onni.

Lähtöjuhlaansa viettää kesä, hyvästiään heittää, parhaat lahjansa jakaa, vaan viipyy viikkokausia, niinkuin suosittu vieras, joka ei henno ystävästään erota . . .

Mitkä pyhäiset päivät! Mikä juhlatuuli maissa ja metsissä!

Aivan hiljalleen, näkymättä, hiukkasen silloin, hiukkasen tällöin on luonto paneutunut parhaihinsa, joita on kesäkauden kutonut. Keltaisessa verassa hohtavat pellot ja niitty on siisti kuin kaupunkipuutarhan puhtain nurmikko; kullalle paistavat kuusikon rinnassa koivut ja haavat; pihlaja on punainen kuin yöllinen soihtu ja pieninkin pensas palaa kuin paahtava rauta; ja rukiin laiho on niin voimakkaan vihreä kuin silkkinen sametti.

Luonnossa on voimaa ja väkeä ja viimeiset verensä se poskilleen vetää, niinkuin kutsuisi kaiken maailman kauneuttaan katsomaan; — vaan samalla se on herkkä, ja hienoa tunnetta täysi ja omaa kuihtumustaan aavistelevaa kaihoa.

Linnut lentävät kesän viimeisiin kekkereihin ja ihastuvat emonsa antimisiin. Jo kukertaa teiriparvi kuin keväällä vaarojen rinteellä. Kurkilauma huutaa korkeudessa ja laskeutuu sieltä suolle, jossa tullessaan suven suussa päiväsen viivähti. Joutsen valaisee hetkeksi yksinäisen metsälammen, tai paistaa kuin jättiläisen kokoinen lummekukka suuren selän etäisimmän lahdelman pohjukassa. Sirkkujen laulua soipi puutarhan puisto ja ruohikon rinteessä narahtaa sorsa. Surisee paisteinen aho hyönteisten hyörinää ja unestaan havahtunut heinäsirkka vinguttaa kiven kupeella viuluaan luullen jo talven nukkuneen ja uuden kesän koittaneen. Heinikko on kuiva ja lämmin, petäjikkö lemuu pihkaa niinkuin kesän kuumimmillaan ollessa ja niityn perkkajaan riotuli kietoo keväiseen autereeseen ahot, notkelmat, kukkulat ja järvien rannat. Erehtyvät tuomi ja pihlaja uudelleen kukkimaan ja uutta marjaa aikoo tehdä mansikan varsi.

Lämmin ilma tulvii tulvimistaan etelän mailta, jonne sen iäksi luulimme menneen. Taivaan ranta ruskottaa illoin ja aamuin ja tähti tuikkaa läpi taivaan tumman sinen, niinkuin ikinä ihanien öiden Italiassa.

Jos olisi minulla nyt mandoliini ja sitä soittaa taitaisin, silkkiseen nauhaan sen kaulalleni sita-seisin, kietoisin käteni ystäväni ympäri, astelisin

kuusikossa ja sen sypressilehdoksi laulaisin, hiipisin harjutietä hongikossa ja hongat piinioiksi haastaisin.

Ja näin minä laulaisin syyskuun kesän kuutamossa kulkiessani:

Viivy viimeinen iloni,
Kestäös kesäni kaunis,
Jääös tänne tuonnemmaksi,
Talven pitkäksi pysähdy,
Tääll' on oiva ollaksesi,
Armas aikaellaksi
Suuren Suomeni sulona,
Kaiken maani mairehena, —
Täällä sua tarvitahan,
Kaihoisimmin kaivatahan,
Suurimmasti suositahan,
Lämpimimmin lemmitähän, —
Viivy viimeinen iloni
Kestäös kesäni kauni!

KAUKANA JA KORKEALLA.

Syvälle sisämaahan pistävän meren lahdelman pohjukassa minä synnyin, siellä lapsuuteni uiskentelin, ja iloitsin elämästäni tuuheiden rantalehtojen suojassa, tuulien tyynessä, — kuunnellen kaislikon kahinaa ja pienten laineiden loiskinaa.

Rannan raidat humisivat pääni päällä, kun pehmoisen mättään kyljessä emoni siipien alla oitani vietin. Myrsky välistä raivosi, salamoit taivas

ja jyrähtelivät synkät pilvet, mutta ihmettelyn mielihyväästä minä sille piipertelin.

Salmen suuhun, jossa aavempi ulappa aukeni, tämä onnellinen maailmani ulottui; mutta sinne ei emo meitä milloinkaan ohjannut. Kun uuvuimme, odotti hän meitä ja nosti siipiensä päälle selkäänsä ja maihin souti, pakoon haukkoja ja metsästäjän vaanivaa silmää.

Mutta katosi minulta emo, ja veljet ja sisaret ennen minua lentoon joutuen vierivät pois, ja jouduin minä heitä etsiessäni salmen suusta suurelle ulapalle. Aamu oli kirkas ja myötäinen oli tuuli. Häämöitti edessäni korkea, kaukainen maa ja sinne minä pyrkimään. Uin ja uin, mutta edistynyt ei matkani. Vaan silloin nosti minua sisäinen voima, siipeni minäkin levitin, — ne kantoivat, ilma vihelsi korvissani ja ennenkun ymmärsinkään, olin minä siellä, minne halusin. Mutta se oli kivinen, karu kallio, ja heitti minut iso laine sen rannalle, jossa yöni kyyhötin kylmän kiven kyljessä — ja minua pelotti ja paleli.

Vaan huomenna oli meri tyven ja ilma lämmin ja kallio sileä ja hieno ja nurmipenger sen vieressä vihreä. Taivas oli korkea ja suuri, ja meren vesi kirkas ja viileä. Riemu täytti rintani pitkän aallon minua keinuttaessa, pelko oli poissa, ja saarelta saarelle minä uiskentelin ja kalliolta kalliolle, jyrkkien kiviseinien sivuitse ja nenitse niemien, joita veden käynti hellällä kädellä hyväili ja vaahtoon vaan omiksi iloikseen hyrskähti.

Unohtuivat entiset iloni, haihtuivat äskeiset suruni, ja ilmassa näin minä suuria valkosiipisiä lintuja ja veden pinnalla suurempia, jotka pyyhkivät

ohitseni ja taivaan sineen katosivat. Voimani kasvoivat, siipeni sakeni, ja minä voin lentää minne mieleni veti. Tapasin tuttavvia, yhdyin veljiini, sisariini sain, ja suurissa parvissa vietimme me iloisia aikoja maan ja meren vaiheilla.

Vaan yhä meremmäksi mieleemme piti, ulos isoimpien aaltojen otteluun. Uskalsimme sinne, viimeisille kareille, joita aalto ärjyvä kierteli ja vihasta valkeana kiehui. Takaisin työnsi meidät raskas tuuli ja vaahtopalloina heitti meidät meri pois portiltaan. Alakuloisina ja voimattomina kantauduimme me takaisin vanhaan valkamaamme lahden pohjukkaan. Sanoivat muutamat, että tänne jäämme, turha on pyrkiä sinne, mistä ei maata kuulla eikä ole missä siipeänsä lepuuttaa. Mutta lahti oli nyt niin mutainen ja matala ja tukehduttavan ahdas, ja vetelä niitty uhkui värisyttävää usvaa eikä aurinkokaan enää lämmittänyt niinkuin ennen, ja kaisla oli kellastunut, lehdet puista pudonneet.

Ja kun yhteisestä sopimuksesta me hypähdimme siivillemme, kaikki tämän-kesäiset nuoret, eräänä kuulakkana syksyisenä aamuna, kun aurinko juuri nousi, — kohosimme suoraan korkeuteen, niin ylös, että maa oli kuin matalamättäinen niitty, mutta meri avara kuin taivas ja taivas itse rajaton ja ääretön. Emmekä tietä kysyneet, emmekä maasta merkkiä ottaneet, vaan ojensimme suoraan suvisia maailmoja kohti, jonne halumme meitä veti.

Ja sinne me nyt kiidämme, kuulemme vaan omien siipiemme havinan, ja ovat viittoinamme päivällä auringon kultainen kimmellys ulapan laineilla ja yöllä tähdet ja hopeainen kuu. Sinne kiidämme etelän ihanteisiin maihin, emmekä tiedä,

milloin takaisin tulemme. Sillä me olemme nuoria, jotka emme taaksemme katso, meissä on oma voima, joka meitä kantaa ja meidän on matkamme määrä — kaukana ja korkealla!

TERVE TULOJA TALVINEN PIMEÄ!

Terve tuloa taas, sinä talvinen pimeä, sinä tuttu, rauhoittava hämäryys!

Olethan sinä ihana, sinä pohjolan kesäinen päivä, sinä ainainen aurinko, jota kaikki linnut laulavat, jota jokainen runo ylistää; loihdithan sinä lehden puuhun, kukan maahan, teetät terää viljalla ja kypsyttät ja tuleennutat; olethan sinä kaikin puolin hyvä ja hyödyllinen ystävä.

Mutta sinä olet myöskin ystävä liiaksi lähen-
televä, olet tungetteleva toveri, joka aina itsestäsi muistutat ja pakotat minua näkemään kaikki omassa valossasi. Sinä ikäänkuin kehuen kehuut kaikkea omaksesi. Järvi, metsä, rannat, niityt, ahot, puut, taivas ja pilvet . . . kaikkien näiden täytyy esiintyä semmoisina kuin sinä suvaitset. Etkä sinä kesän pitkään ainoastaan päivällä maailmaa hallitse, öihin-kin sinä itsevaltasi ulotat ja saat ihmiset ihastuneina valtaistuimesi eteen polvistumaan. Leivon panet päivällä itseäsi ylistämään, yöllä soittaa satakieli mieliksesi ja käkeä kukutat sinä sekä öin että päivin.

Mutta minua sinä väsyttät ja herättät minussa usein halun sinusta vapautumaan.

Ja sentähden toivotan minä sinut tervetulleeksi, sinä syyspimeä, sinä vaatimaton viihdyttävä Koitaren kaksois-sisar, sinä hiljainen hämärikkö.

Lennät, lihoittelet niin äänettömästi yli maiden ja merien, levität näkymättömät siipesi aurinгон ikkunain eteen niinkuin äiti, joka laskee uutimet lapsensa kehdon eteen ja poistuu varpaillaan.

Ulkomaailma katoaa silloin näkyvistäni, sen mieltäni hajottavat harrastukset unohtuvat, sen riennot lakkaavat repimästä, ei ole mitään, joka itseään minulle tyrkyttää ja minua uuvuttaa. On kuin löisi minulle vapautuksen hetki talviyön tullen ja kesäpäivän kadoten. Irtaimena lähtee aatos nousemaan omiin avaruuksiinsa ja tunne löytää uusia teitä, joita ei siltä kukaan tiedä tuketa. Muodot eivät enää voi pakoittaa minua heihin mukautumaan, vaan luopi kuvitteluni minulle maailman itseni mukaisen. Selailen sitä kuin kirjaa, avaan mistä tahdon ja suljen milloin mieleni tekee. Ympäristöni on ja elää edessäni ainoastaan semmoisena, miksi minä sen eteeni loihdin.

Ja minä loihdin metsät täyteen omia olennoitani, kansoitani tiet ja tanhuat omilla tuttavillani, joita eivät muut näe kuin minä eivätkä tuntisi, jos näkisivätkin, annan oman kauneutensa maisemilleni, kaikki on minun ja ilman minua ei ole mitään. Se on minun tuuleni, joka tuolla ulkona ikkunani alla hongassa humisee, se on minun laineeni, joka loiskii rannan kivillä ja jos myrsky nousee ja korpi mylvii ja salo soi, on se kuin minua varten nostettu ja on kuin se minun tunteitani tulkitseisi. Mi-

nulle tuikkaa tähti, minulle kuumottaa kuu, minulle sytyttää pohjan perä soihtunsa, sillä en näe minä enkä usko olevan muita niitä näkemässä tai kuulemassa.

Astun pois pimeyteen. Koivut haastaa, kuuset kuiskaa, ovat kuin olisivat odottaneet ja nyt ilmottaisivat toisilleen salaisin merkein, että siellä hän tulee ystävämme . . . siinä hän nyt on . . . ettekö näe? . . . saattakaa häntä yhä edelleen! Kuljen puulta puulle ja näre nousee kuuseksi silmissäni, leppä luopihe tammeksi, kataja kohotaksen hongaksi, kaikki ovat yhtä korkeita ja yhtä kauniita. Suo on kuin kukkiva niitty ja matala mäen harjanne muuttuu taivasta tavottelevaksi vaaraksi — ja siksi he kaikki minua ystävänään tervehtävät.

Haparin kotiani kohti, jossa kaikki jo nukkuvat ja josta vaan oman ikkunani tuli vielä tuikkaa. Päivällä vedän uutimet eteen, mutta yön tullen ne avaavat ja annan pimeyden paistaa sisään. Se on kuin pohjattoman meren pinta, joka ei peloita eikä puistata, mutta luopi vaan rauhaa rintaani ja syvyyksien sopusointua sieluuni. Se on kuin kaikupohja, josta kaikki, mitä siihen heitän, kimpoaa kiitollisena, suurennettuna ja monistettuna takaisin: pieninkin ajatus ja epämääräinen tunne, jotka arkoina aurinkoa karttavat, uskaltavat ulos ja palaavat isoina ja itsetietoisina takaisin, sanoiksi sointuakseen.

Sinä siunattu syksyinen Hämärikkö, sinä ihana talvinen yö, sinä pohjolan pimeys, joka päästät tähdet taivaalla tuikkamaan, panet pohjantulet palamaan, näytät tietä taivaitten perille, jota ilman ei joulukaan joululle tuntuisi, ei ihmiskunta Luojalles kiitoksensa uhritulia sytyttäisi, joka vapautat mieleni

aineen aherruksista ja annat minut taas itselleni takaisin — ilolla otan sinut taas vieraakseni ja kaiholla heitän sinulle hyvästini, kun pitenevä päivä ja kesäinen Koitar sinut karkoittaa.

METSÄPOLKU.

Se eroaa salaisesti suuresta tiestä ja lähtee palaneen puun juuritse menemään sydänmaita kohti. Hevosella ajajat eivät siitä välitä, eivät sitä huomaa-kaan ja monet niistäkin, jotka jalkaisin kulkevat, valitsevat kernaimmin valtatie. Mutta minulle on metsäpolku maani kauneimmat näköalat näyttänyt ja vienyt minut luonnon lumotuimpiin pyhätöihin — ja sentähden minä sitä kuljen.

Se ei ole näyttänyt minulle kaupunkeja eikä komeita kirkonkyliä, ei ole vienyt minua herrain kartanoihin eikä laajojen viljelyksien luo, vaan on se kulettanut minua ohi armaiden ahojen, poikki salamyhkäisten soiden, läpi ikuisten erämaitten, yli vaarojen, pitkin puroja ja metsäjärvien rantoja ja pysähtynyt kanssani metsämökin veräjälle, uudistorpan tuvan perään ja vielä siitäkin sivu vienyt. Se on ollut minulle opas oiva ja ystävä uskollinen, ja vaikka olen sen usein unhottanut, muistan sen kuitenkin joka kerta kun tahdon loihtia eteeni kokonaiskuvan maastani, siitä maasta, joka on minun maani.

Sillä ei ole polkuni tavallinen tie, itsestään tietämätön, vaan on se elävä olento, joka tietää, minne vie ja mitä näyttää. Minusta näyttää siltä kuin se tietäisi, mistä tulee ja minne menee, ja siitä näkee, miksi se on sellainen eikä toisellainen. Sitä ei ole tekemällä tehty, vaan on se syntynyt, itsestään syntynyt, itse itsensä kulkenut. Se ei kule niinkuin umpisilmäinen maantie, minne ihmiset sen vievät, eikä niinkuin rautatie, joka lyö päänsä kallioon tai puhkasee sen läpi. Ken omilla jaloillaan kulkee, niinkuin metsätie, se kulkee katsellen, varotellen ja voimiaan säästäen. Sentähden se aina on suora, vaikka näyttää mutkittelleen, sentähden se ei uuvuta ystäväänsä, joka sitä seuraa, vaan hoitelee häntä ja helpottaa hänen vaivojaan. Se ei aja suohon lyhintä tietä hakiessaan leveimmän paikan yli, vaan vainuaa jo kaukaa kaitaisimman ylimenon ja sinne johtaa. Se koettaa aina saada kovaa maata jalkaisi alle, hakee harjuja ja välttelee veteliä ja likaisia paikkoja. Se on se, metsäpolku, joka on keksinyt sananlaskun: »parempi virsta väärään kuin vaaksa vaaraan». Ja kuinka taitavasti se vuorelle nousee! Ei koskaan kapua rinnettä suoraan ylös, mutta aina kuitenkin löytää lyhimmän ja helpoimman matkan, ottaa kuin varkain vastamäessä voiton. Saatat sen mutkittelua seuratessasi luulla, että se on unohthanut aikeensa, suuntansa muuttanut ja kääntynyt takaisin alas; saatat siitä suuttua ja lähdet omin päisi nousemaan: töksähdät kohosuoraan kallioon tai joudut läpipääsemättömään rytöön ja löydät polkusi, joka on kyllä kaaren kiertänyt, mutta joutunut jo ennen sinua sinne, minne pyrit. Seuraa häntä, elä epäile, ja saat olla varma, että se vaaran laelle

vietyään sinulle kauneimman näköalan näyttää. Se siinä samalla vähän laajenee, haaraantuu, niinkuin olisi itsekin seisotellut ja maailmata katsellut — ja katseltuaan lähtee se tyytyväisesti ja tyynesti luitertelemaan alas kuin metsäpuro puitten lomitse.

Se ei rakasta yksitoikkoisia maita ja välttää ikäviä seutuja minkä voi. Jos vaan suinkin sopii, pistäksse se katsomaan lehtoja, niittyjä, latoja ja lampia. Jos on kaski tai pelto metsässä, niitä se tervehtää. Jos on lähde, sen kautta se kulkee. Eikä se aukeallakaan linjaksi muutu, vaan polveilee ja kaaria tekee. Metsä on täynnä mittarien linjoja, niille ei koskaan polkua synny. Vaan osaa se silti olla tarmokas ja pitää puoliaan, jos tarvitaan. Jos sen on jostain mentävä, ei mikään voi estää sitä tahtoaan täyttämästä. Parhaan niitynkin poikki on sen päästävä, yli kylvetyn pellonkin, ei väisty väkivallalla millään, silloin kun se kerran on oikeutensa oivaltanut.

Eikä sitä tahdokaan häiritä se, jota se palvelee. Metsän mies, korpien asukas on hienotunteinen ystäväänsä kohtaan, tuota opastaan, jota jo hänen esi-isänsäkin seurasivat ja joka on osa heidän elämästään. Jos hänen täytyykin polkunsa kohdalle kaski hakata ja aita panna, rakentaa hän siistit veräjät ja astinlaudat, eikä tien paikkaa polta eikä kylvä. Ja jos tie on suolle sortunut tai vetelään paikkaan uponnut, heittää hän pitkospuut heteeseen ja niiden avulla ylös auttaa. Ja jos on tie eksynyt itsestään, niinkuin saattaa sillekin tapahtua, kun se on saanut liika kauvan yksin elellä ja unhotuksiin joutua, takoo hän pilkat puihin ja auttaa sen taas uudesta syntymään.

Aina luulisitkin metsäpolun yksin olevan, erakona elelevän. Sillä harvoin on metsätiellä vastaan-tulija, ja aina on siinä hiljaista. Jos joku kulkee-kin, et sitä kauvan näe, et kauvan kuule, pian hän tienkäänteeseen katoaa. Ja kuitenkin kuulee metsä-polku asioita paljon ja näkee monellaista. Kaikkien salaisuudet se saa tietää ja kaikkien luottamuksen ottaa vastaan. Sen hakevat sulho ja morsian kau-lakkain kulkeakseen, sille karjatyttö helähyttää ilonsa ja sille huolensa haastaa. Se näkee karjan, näkee paimenet ja metsämiehet, linnut sitä pitkin piipertä-vät, jänö pitkät matkat pukkii sen selässä ja ker-naasti valitsee sen vieressä makuunsa, sillä tie on sen paras liittolainen ja viepi ohitse vainoojat: ke-tut ja koirat. Mutta suurimman hovin tuottaa sille orava, joka laskeutuu alas varvulta ja juosta vikit-tää männyn kerkkä suussa, ponnahtelee ylös puihin ja istahtaa kannon päähän käpyä nakertamaan.

Kuinka vaatimattomasti se taloon tulee, metsä-polkuni, kuinka hienotuntoisesti pistäksesi sisään pien-narta myöten jostain aidan nurkkauksesta! Suuriin taloihin, herrojen komeihin kartanoihin se tuskin ollenkaan uskaltaa, katoa yhtäkkiä ja ilmautuu vasta toiselta puolen talon metsästä, jonne on joutunut, miten lienee, joko kierrellen taikka maan alatse kul-kien. Ennen se väistyy kuin itsenäisyytensä menet-tää ja muuttuu sannoitetuksi kujatieksi. Mutta mök-kitaloon se käy kuin kotiinsa, astelee tuttavallisesti ja pelkäämättä aina pirtin oven eteen ja tekeytyy emännälle hänen aittatiekseenkin nurmisen pihamaan poikki. Siinä se viihtyy ja siinä se viipyy ja läh-tee siitä yhtä ehyenä kuin siihen tulikin.

Tulleeko kerran meillekin aika, kun kaikki

metsätiet ovat maanteiksi muuttuneet? Koittaneeko päivä, jolloin sydänmaan koukertelevat varjoiset polut ovat suoria, pölyisiä kärrykujia?

Silloin eivät ihmiset enää notkein jaloin ja pystyin päin kule, vaan vaeltavat, selkä koukussa ja aivot uuvuksissa yksitoikkoisista etäisyyksistä, leveää suoraa linjaa, jossa virsta tuntuu pitkältä kuin peninkulma. Lyhyt on pitkäkin taival metsäpolun kera kulkea, sillä joka käänteessä herää uusi toivo perille tulosta. Pitkä on maantiematka, jossa päämaali näkyy, mutta näyttää aina olevan kauvempana kuin onkaan.

Ennen oli elämäni maantie, jota rattailla retuuttelin kievarista kievariin ja kaupungista toiseen. Käännyin pois niiltä teiltä sen palaneen hongan kohdalla ja kulen nyt metsäpolkua pitkin, kohden kaikkisuuden korpea enkä tiedä enkä tahdo tietää, minne matkani päättyy — niinkuin ei kukaan tiedä, missä on metsäpolun loppu. Mutta sen jo tiedän, että se suurille rauhaisille saloille saattaa, jos vaan sitä osannen oikein kulkea enkä muille poluille poikenne.

Jos poikennenkin, — sinne, hyvät haltijani, minut ohjatkaa!

Suurten valtateiden varteen hautasivat ennen muinoin vanhat roomalaiset vainajansa, ett'ei olisi heillä ikävä yksin olla. Minä soisin saavani levätä kahden metsäpolun risteyksessä, missä jänönen ohi kuukkii ja orava käpy suussa hyppelee ja lintuparvi juosta piipertelee ja onnelliset ihmiset käsi kädessä astelevat eivätkä aavista, että on siinä se, joka heidän onnestaan iloitsee.

KANNA RISTISI.

Antti kulki kiivasta vauhtia metsäpolkua pitkin pappilan takalistolta kirkonkylään päin. Vanhalla miehellä oli niin kiiru, että tuolloin tällöin teetti hyppyaskeleenkin kiveltä toiselle, ja kun tuli suosalmekke eteen, jonka poikki oli pantu pitkospuut, niin juoksutti yli ketterästi kuin tukkilaista. Vasta sitten, kun hän oli saapunut pappilan riihelle, josta karjakuja alkoi peltojen takaa, hiljenti hän vauhtiaan siinä pelossa, että jos sattuisi näkijöitä ja alkaisivat kummina katsoa.

Ei sitten kun sulhasmiehenä ollessa ollut jalka niin kevästi noussut, näitä samoja taipalia kulkiessa kesäisinä öinä, kun morsian odotti, mökin ainoa tyttö odotti sulhastaan, pappilan isäntärenkiä.

Mikä sen nyt johti mieleen juuri sen? Olisivatpa saaneet olla muistumatta ne ajat.

Mutta siitähän se oli kaikki alkunsa saanut. Olisipa silloin osannut paremmin eteensä katsoa ja ymmärtänyt ilkeän välkkeen pahasisuisen naisen silmissä! — Mutta nyt siitä piti loppu tulla! Nyt totta tosiaan oli tullutkin — kerrankin! — jo viimeinkin! Oli toki Jumala taivaassa ...

Vaan jo oli julma teko se! Jos olisi nukkunut ja sille sijalleen tukehtunut? Vaan herättipähän, olipahan Antillakin varjelijansa?

Ja lähestyessään pappilaa, jonka rakennus paistoi niin kauniisti suurten koivujen välistä aamuauringon valossa, tuntui niin somalta se tieto, että olipas Jumala kerran ihan kuin kädestä pitäen hän-

täkin auttanut . . . paneppas lintu laulamaan, herättäppäs sikeimmästä iltaunesta ja pelastappas ihan kuin ihmeen kautta varman kuoleman kidasta!

Pappilassa vielä nukkuivat muut paitse itse rovasti, joka juuri aukasi kammarinsa ikkunan ja kävi sitten pistämässä avaimen ovelle.

Antti meni suoraa päätä sisään, sillä hänellä oli kiireistä asiaa, jota varten oli rientänyt. Hengästynyt hän vielä oli ja hätäisen hyvän huomenen saottuaan ehätti hän sanomaan:

— Nyt se sen teki! Nytpäs teki! — ja kun ei rovasti näyttänyt oikein vielä ymmärtävän:

— Senpä sen, mitä on aina uhannut . . . sen se nyt teki!

Rovasti täytti parhaallaan kakluunin reunalta piippuaan ja kysyi, ensimmäiset savut saatuaan:

— Eukostaanko se Antti puhuu?

— Siitähän minä taas . . . lienen tuosta jo paljonkin valittanut . . . tuleehan sitä pahan käsissä parkumaan . . . onhan tuota rovastinkin puheilla käyty ja nuhdelleet ja neuvoneet olette, vaan ei ole apua lähtenyt . . . ei ole kuin äitynyt vaan entises-tään . . . milloin on aikonut halolla tappaa, milloin ketun myrkkyä syöttää, ett'et sen siitäsi nouse . . . vaan nyt oli vähällä polttaa!

Rovasti oli päässyt parhaaseen tupakoimisen vauhtiin ja varustautunut tyynesti kuulemaan Antin vanhoja valituksia hänen vaimonsa pahuudesta, mutta keskeytyi nyt kuitenkin tupakointi ja solahti suusta piipun luu:

— Polttaako?

Kun tuntui olevan epäilystä rovestin äänessä, niinkuin olisi luullut Antin liioittelevan, intoutui

Antti yhdessä henkäyksessä kertomaan kaikki, mitä oli tapahtunut.

— No, kerrassa elävältä polttaa, niin totta kuin . . . elävältä olisi polttanut mökkineen päivi-neen ja lapset ja miehet siinä olisivat menneet, jos ei ollut sitä, joka varjeli. Kotaporstuaan oli koon-nut vanhoja vastoja tuvan nurkan alle ja ne sytytti ja itse pötki metsään vai minne lieene mennyt. Oven oli, kelvoton, ulkoapäin pönkittänyt ja sinne olisi kärvennyt, jos ei varjelija pannut leppälintua vuorilaudan alle pesimään. Se alkaa huutaa ja poi-kiaan hätäillä ihan korvan juuressa, siitä herään minäkin ja tunnen savun katkun ja kuulen tulen rätinätä. Paiskaun ovea vastaan, vaan se ei aukea-kaan. Ikkuna piti särkeä ja siitä puulautua sam-muttamaan.

— Sait sammumaan?

— Sain toki sammumaan, vaikka karstalle oli jo palanut seinä ja jos pääsi kipuna kattotuoheen, niin siinä meni. Vedetkin oli kaikki kaatanut ko-dasta, vaan pirtissä oli toki korvo puolillaan ja siitä sain ensi hätään.

Rovasti oli totisena kuunnellut Antin kerto-musta ja kysyi nyt:

— Mitä olet aikonut tehdä?

— Sitä tulin kysymään, että antaisinko ilmi vallesmannille?

— Saatko toteen, että se oli vaimosi työtä?

— No, jo toki minä sen toteen saan! huu-dahti Antti milt'ei iloisesti. On ollut kuulijoita uh-kauksiensa jos kuinka monta, että jos en sinusta muuten pääse, niin käytän käppyrätä nurkan alla..

ja siellä on vielä kekäleet, vaikka tulkoot kuinka monen lautamiehen kanssa syyniin. Ja entäs tämä?

Antti kaivoi poveltaan likaisen nauhan palasen.

— Tämä oli oven edessä, se on sen sukkanauha.

Ei ollut epäilemistäkään, että asia oli niinkuin Antti oli sen puhunut. Se oli selvä murhapolton yritys tahallisella aikomuksella polttaa ja murhata.

Ja vähän aikaa tätä keinutuolissa mietittyään ilmoitti rovasti tämän mielipiteensä Antille: rikos on rangaistava ja syyllinen saatettava lailliseen edesvastuuseen teostansa, olipa hän kuka tahansa; lisä-ten, että se oli ei ainoastaan hänen oikeutensa, vaan myös velvollisuutensa ja että sekä jumalallinen että inhimillinen laki sitä vaatii.

Oikein hypähti ilosta Antin rinta ja silmä kiillähti hänen tätä kuullessaan. Hän oli hiukan pelännyt, että jos rovasti taas kehottaa antamaan anteeksi ja sopimaan, niinkuin niin usein ennenkin. Oli jo vähällä kiittää rovastia, mutta hillitsi itsensä ja kysyi:

— Mikähän tuolle tuosta tulee?

— Ikuteilleen luulen menevän, arveli rovasti.

— Sitähän minäkin jo . . . — ja hän ajatteli, että vaikka se saisikin vain vuosia, ei se vanha ihminen sieltä sittenkään elävänä palaisi.

— Vaan kukas sitten lapsiasi hoitaa?

— Kyllä niitä aina saa niiden hoitajia! riensi Antti sanomaan. Aina niitä hoitajia saa . . . parempiakin . . . keho tuo on ollut niillekin . . . pieksää ja pahoin pitelee . . . ja ruokottomuusiakin puhuu.

Antti tarkasteli rovastia syrjästä: yhä se näytti olevan samaa mieltä ja vaitiolollaan vahvistavan Antin sanaa, että aina niitä hoitajia saa . . . parempiakin.

— Jo pitää olla sydämmikkö! päivitteli Antti.

— Se kun vihollinen kenen oikein saapi valtaansa . . .

Se oli siis sovittu asia, rovastin kanssa niin yhdessä päätetty, että Antti antaa ilmi vaimonsa vallesmannille murhapolton yrityksestä.

Ja vielä keveämmin kuin äsken nousi vanhan miehen jalka astuessa pappilasta kirkon ohi valtatietä vallesmannin luo. Tie oli kivetön ja kepeä käydä, ja aamu oli tyven ja kirkas, ja vedet päilyivät. Se oli Antista kuin uuden elämän aamu; rauha nyt tulee taloon, hän ottaa taloutta hoitamaan vanhan sisarensa, joka hänkin on Jumalalta herätetty niinkuin Antti itsekkin. Sopuisa ja siivo elämä tulee vallitsemaan aamusta iltaan ja lapsille saadaan neuvoa jumalista elämää sekä sanan että esimerkin avulla. Saatetaan kutsua ystäviäkin talossa käymään . . . kerran saa kotonaankin häiritsemättä sanaa harjoittaa . . . ehkä pistäytyy ukko Paavokin ja pitää seurat . . .

Ka niin, Paavo! Siinähän oli sen mökki peltojen takana metsän reunassa, vähän matkaa maantieltä. Jos poikkeaisi silläkin puhumassa illoan, vanhalle uskon ystävälle, paljoa viisaammalle, kaikkien harhaantuneiden sielujen hartaalle neuvojalle, jolta oli saanut monta lohdutuksen sanaa tämänkin murheensa aikana . . . tokihan sille piti . . . kun vaan ei vallesmanni sillä välin ennättäisi mihinkään mennä kotoaan.

Paavo istui tupansa seinämällä viitakkeita nio-massa. Antti meni suoraan luo, sanoi iloisesti hyvän huomenen ja löi kättä reippasti. Paavo kat-sahti vähän kummissaan työstään ja kysäsi:

— Mitä se Antti kävelee?

— Vallesmannille oli tässä vähän asiata, niin poikkesin mennessäni . . .

— Liekö mitä iloista asiaa, kun olet niin hyvän mielen näköinen?

— Mitäpähän lie . . . eipä saata olla niin su-ruistakaan.

Ei kysynyt Paavo sen enempää eikä olisi ehkä kyennytkään, kun oli nidepaju hampaiden välissä. Vaan ei malttanut Antti utelua odottaa, kertoi koko asian.

Hänen lopetettuaan kysyi Paavo kuivasti:

— Ja siitäkö sinun mielesi on niin iloinen, että saat vaimosi linnaan?

— Iloinenko? Enhän minä mitä iloinen . . . mutta mitäs minun sitten pitäisi teidän mielestänne tekemän?

— Mitä sitä minulta kysyt, kun sait jo rovas-tilta mieleisesi neuvon!

Antti hätäytyi vähän ja alkoi puolustautua:

— Vaan rikoshan siinä on tapahtunut . . . sekä inhimillistä että jumalallista oikeutta vastaan . . . ja rikos on rangaistava eikä saa katsoa olipa syylinen kuinka likeinen tahansa, sillä laki ja oikeus on semmoinen . . . semmoinen se on!

Paavo takoi veitsen hamaralla kiilaa niteen ja varren väliin, koetteli sitten viitakkeen kärestä jous-taen, oliko nidos tullut kestävä ja kun sen siksi huomasi, laski hän sen tikapuiden piin päälle. Sit-

ten kääntyi hän Anttiin, loi häneen läpitunkevan katseen ja virkkoi:

— Sitäkö rikoksen rankaisemista ja oikeuden täyttämistä varten sinä nyt olet matkalla vallesmanniin?

Antti vähän hämmentyi, ei saanut silmiin katsooneeksi ja vaikenä. Mutta Paavo jatkoi:

— Et näy oikein tietävän, mutta minä tiedän, että se on tekosyy ja että sen varjon alla vaan pyrit päästäksesi eroon rististä, joka on päällesi pantu. Hullu on akkasi ja tekee mielettömiä, kun suuttuu. Ei yksi riitaa rakenna. Syytä on hänessä, mutta lienetkö syytön sinäkään. Luulin toki tarkemmaksi tuntoasi, kun olet vanha ristitty olevinasi, mutta paatunut näyt vielä olevan pakana, sokea ja sydämetön: murhan olisit tehnyt nauravalla suulla ja keveällä mielellä. Mene vaan vallesmanniin, kun tuntosi sallinee, mutta elä tule toista puhumaan ja toiset on tarkoitukset takanasi.

— Vaan kun olisi elävältä polttanut minut ja lapsensa ja koko kylänkin kuivalla poutaisella säällä ...

— Eipähän saanut poltetuksi ... jos oli Jumalan tahto, että paloit, niin paloit.

— Vaan saattaa vielä polttaa?

— Tai olla polttamatta. Jos et usko Jumalaa vartijaksesi, niin vartioi itse.

Antti lyykähti äänetönnä kivelle istumaan, pää käsien varassa.

— Voi, mikä pitää yksillä olla vaiva ja risti tässä maailmassa! vaikeroi hän.

— Kanna ristisi, mikä on selkääsi säilytetty, virkkoi Paavo vähän leppeämmällä äänellä.

Murheisena lähti Antti Paavon mökiltä — lähti kotiinsa päin kävelemään. Ei kulkenut valtatietä pappilan kautta, metsää kulki, polutonta korpea umpimähkään. Ja niin oli kuin olisi mielensäkin tietöntä taivalta kulkenut. Raskas oli askel, pää kumara, yhtä mittaa kompastui jalka juuriin ja mätäihin.

Mutta ei ollut murhe siitä, ett'ei saanut ukolta lupaa vallesmanniin mennä, ei siitäkään, että elämänsä päivä oli taas entistään paksumpaan pilveen peittynyt, eikä vielä siitäkään, ett'ei saanut ristiään luotaan luoduksi. Siitä oli synkkä mieli ja siitä epätoivo ennen tuntematon, että niin oli tuntonsa ollut sokea, että oli ollut oman vaimonsa menettämäisillään ja olisi menettänytkin, jos ei olisi tieltä kesken käännytetty. Semmoinenko hän oli, joka oli luullut olevansa oikea uskovainen ja valmis ristitty, jonka omantunto muka aina sanoi, mitä oli milloinkin tehtävä, ja joka teki, mitä se sanoi? Oman ilonsa ja onnensa vuoksi lähti toista tuhoamaan ja väärän varjon alla muka Jumalalle otollista työtä tekemään. Kaikki pitkäaikainen parannuksen teko, vuosikymmenien uuttera sanan harjoitus ja taivaallisen viisauden viljeleminen — ensimmäisten joukossa oli hän istunut, etupenkin hurskaita luullut olevansa ja semmoisena häntä muutkin pitäneet — siihen toteenko oli mennyt?

Oli siinä puu poikkiteloin tiellä — ei tuossa oikein tietäkään — kunhan häntä kulki. Siihen istahti Antti, sammaleiseen mättääseen tuijottaen. Siinä istui ja kuulosti kauvan, mutta äänetöntä oli kaikki hänen ympärillään ja äänetöntä sisässään. Ei opastanut omantunto, ei tieto tietä neuvonut.

Silloin oli kuin olisi henki alkanut haastaa:

— Rikoksen teit ja rangaistuksen tarvitset. Risti vielä raskaampi selkääsi sälytää. Käy kotiisi eläkä hiisku kellekään siitä, mitä näit. Elä anna vaimosikaan aavistaa tietäväsi. Ole luulevinasi, että kotapadan alta paakku lensi. Ole entistä nöyrempi ja kärsivällisempi ja iloitse jokaisesta uudesta vastasta, joka päällesi pannaan.

Oli kuin olisi helpottanut rintaa, niinkuin olisi alkanut mieltä valaista. Antti nousi ylös puun rungolta, astui rydön yli, joka oli hänen tiensä sulkenut ja löysi tien, kaitaisen karjan uran. Ei ollut jalka keveä sitä astuessa, mutta ei ollut entistä raskaampikaan. Vaan rinnassa tuntui aamuilma raittiilta ja suloiselta kuni puhdas vesi vereksessä haavassa, joka hoitaen paranee.

PAHAN OMANTUNNON PUU.

Se oli suuri, tuuhea kuusi, oksat maata viistättäen. Se seisoi vähän matkaa ikkunastani, koivujen keskellä huvimetsässä, aivan ajotien vieressä. Kun aamusilla nousin ja katselin ulos, en voinut olla sitä näkemättä; aina pisti se siitä ensiksi silmääni. Kun illalla viimeksi pistäysin pihalle, kuumotti se pimeässä ja kammotti kuutamolla. Noustessaan sattui kuu aina sen taaksi ja teki sen isoksi ja aave-

maiseksi ja tähtienkin silmissä oli, niiden sen havujen läpi tuikkaessa, ilkkuva ilme.

Lapsena se minua pelotti ja minä kiersin sen aina kauvatse, luullen sen alla peikkojen piilevän. Kun menin vanhempana luvattomille retkille, varoitti se minua huminallaan, ja kun niiltä palasin, niin sen moite kohisi korvissani. Minusta tuntui, niinkuin olisi sen sisässä aina ollut joku minua vaikoilemassa.

Se ei koskaan lakannut humisemasta. Myrskyssäällä kaikui sen ääni yli kaiken muun metsän ja kun puutarhalehto sen ympärillä iltatuulella hellästi kuiskaili, oli kuusen puhelu kuin kaukaista tyytymätöntä huminaa. Tyynelläkin, kun eivät muut puut vielä tuulesta mitään tienneet, luulin minä kuulevani sohinaa sen sisästä. Ja vaikka olisi lehto kuinka lempeästi heloittanut illan ruskossa ja solikkoivut lämpiminä kesäpäivinä kuinka onnellisina seisoineet, aina oli se synkkä ja musta ja murhemielinen. Kesällä peittyi se kyllä puoleksi lehvien taa, mutta kun lehdet karisivat ja talvi tuli, esiintyi se entistään uhkaavampana.

Ja kuta enemmän minä elin, sitä enemmän näytti se minua uhkaavan. Joka talvi kävi se yhä kolkommaksi, hautoi koston, oli kuin olisi kaiho mieltä kantanut. Se näki kaikki, tiesi kaikki ja kaikesta inoitti. Ja minä aloin pelätä, että se kerran vielä päälleni kaatuu ja minut alleen hautaa.

Elin siinä salaisessa toivossa, että siihen kerran ukkonen iskee. Mutta ukkonen murskasikin uuden viiritankoni ja vei palan huoneeni seinästä, ja kuusi puisteli vaan kuin ilkkuen turkkiaan. Toivoin, että syysmyrskyt sen kerran kaatavat ja sillä

siitä pääsen. Mutta kun myrsky lakasi koivuja maahan sen ympäriltä, niin silloin se vasta alkoi-kin oikein elämöidä ja taivasta havusella hännällään hutkia. Se karjui kuin vimmastunut jalopeura ja minä pakenin perimmäisiin huoneihin.

Käskin kaataa sen maahan, ja palkkasin miehiä sitä hakkaamaan, mutta ne keksivät salaisia merkkejä sen kaarnassa ja sanoivat sitä karsikoksi ja vainajain puuksi ja että kosto ja onnettomuus sitä kohtaa, joka siihen koskee.

Silloin minä itse kävin sen kimppuun ja koloin sen salaa keväällä mehujen aikana. Mutta syksyllä seiso i se kahta kamalampana, komotti kuin aave ja sen kuivuneet oksat ritisivät ja rutisivat, minulle rauhaa antamatta. Vimmoissani iskin minä kirveeni sen kylkeen ja hakkasin, kunnes uuvuin ja tuli yö, enkä ollut saanut sitä puoleksikaan poikki.

Mutta yöllä nousikin myrsky ja kaatoi sen maahan jyminäällä, että luulin tantereen halkeavan ja huoneeni siihen suistuvan.

Riensiin aamulla ulos viholliseni kukistumisesta riemuitsemaan. Siinä se vihdoinkin makasi suullaan maassa, ja minä katkoin sen kuivia oksia, ajatellen sitä komeata kokkoa, minkä niistä tekisin. Ilkuin sen viimeinkin voittaneeni.

Mutta kun minä katsahdin ympärilleni, näin minä, että suuri kuusi oli kaatunut kymmenien pienempien keskeen, joita en ollut ennen huomannut. Niitä oli siinä kokonainen pikku metsä, suuren kuusen kylvämiä ja sen suojassa kasvaneita. Itsepäisinä, äreinä ja ohdakkeisina seisoivat ne siinä, niinkuin olisivat uhanneet.

Yhdestä kiusasta pääsin, sain kymmenen sijaan, jotka töröttävät edessäni aamuin ja illoin, jotka soittavat samaa säveltä korviini kuin isänsä ennen. Se on kuin kokonainen kuoro paholaisia, jotka pitävät pahat tekoni kuuluvillani ja laulavat minulle kaikista teoistani ja toimistani, ett'ei vaan yksikään minulta unhottuisi.

En pääse niistä koskaan elämässäni, en saa niitä koskaan hävitetyksi, minun täytyy antaa niiden siinä hyötyä ja rehoittaa. Ja minä olen varma siitä, että kun minut tästä kerran multa viedään, niin pystytetään niistä hautauspäivänäni kunniavartio kirstuni ympärille. Ja kun hyvät ystävät tietysti tahtovat antaa minulle jonkun muiston kotipaikastani, jonkun muiston tuonelan tielle, niin istuttavat ne niitä haudallenikin humisemaan — pahan omantuntoni puita.

TUOMIOKELLO.

On hiljainen, talvinen, kuutamoinen yö. Tippuu lunta alhaisilta taivahilta ja lumihiuteiden läpi paistaa sappinen kuu.

Maantienvarren Jussi Huttunen on pistäytynyt pihalle pirtistään ja käynyt yhdellä tiellään hevoselleen heiniä heittämässä. Hevonen on alkanut niitä purra rouskutella. Mutta yhtäkkiä on se lakannut puremasta ja kuulostanut. Sitten on se taas alka-

nut rouskuttaa, mutta taas pysähtynyt ja kuulostanut uudelleen ja silmä on pimeässä vihreälle välähtänyt. Jussi on ajatellut, että mitähän se siinä, ja on pannut tallin oven kiinni ja lähtenyt menemään pirttiin.

Mutta silloin kuulee hän sen itsekin. Se on joku kellossa ajava, maantiellä kaukana, toisella puolen järven. Kenellähän lienee niin isoääninen kello? Tuntuu ajavan alas mäkeä aika vauhtia, koska niin remputtaa. Saapas nähdä, kääntykö tiehaarassa isoa maantietä vai lähteekö tännepäin kirkkotietä?

Tännepäin se kääntyy . . . Ei ole tämän pitäjän herroilla kellään sen äänistä kelloa. Maantienvarren Jussi tuntee kaikki oman pitäjän aisakellot . . . Sehän mölisee koommin niinkuin joku ruokakello . . . Lienee joku pitkän matkan takalainen.

Ja oli siinä vähän muutakin outoa tuossa tulijassa ja sen kulussa. Jussi tunsikin kaikki tiet ja tienkäänteet ja mäet, ja tiesi, että sillä paikalla, mistä sen ääni nyt kuuluu, on vastamäki, pitkä, jyrkkä termä, jota ei tavallinen ihminen juosten aja. Mikä hurja lieneekin, joka ajaa laukalla vastamaatkin?

Eikä se kuitenkaan tunnu siltä kuin laukalla ajaisi. Pikemmin se silloin läheneisi. Se soipi myöskin liika säännöllisesti vuoron kumpaankin laitaan eikä niinkuin tavallisesti aisakellossa, jossa kieli aina sattuu vaan yhteen laitaan.

Ei se ikinä ole oikea aisakello . . . Nyt se yhtäkkiä lakkaa soimasta, lakkaa kolmeen läppäykseen kuin kirkon kello jumalanpalveluksen loputtua. Ei kuulu mitään koko maailmassa, lumi putoilee vaan ja ruuna alkaa taas rouskuttaa tallissa.

Olipahan mikä oli . . . ei tainnut olla mikään . . . saattoivat uniset korvat vaan valehdella. Jussille tulee vilu paitahihasillaan ja hän menee tupaan ja heitäkse vuoteelleen.

Mutta tuskin on hän silmänsä ummistanut, kun koira kavahtaa pöydän alta ja töyttää ulos ja alkaa ulvoa. Samassa kuuluu avonaisesta ovesta kellon ääni entistä selvemmin. Jussi sukasee turkit päälleen ja kengät jalkaansa ja menee ulos. Rakki vuoron haukkuu ja vuoron ulvoo ja juoksee tallin taa, palaa sieltä häntä koipien välissä ja vikisee, sitten taas rähisee maantielle päin.

— Pim! Pim! Pom, pom! — Pim, pim! Pom, pom! — Pim pom! — Pim- pim- peli- pim!

Soipi milloin harvasteeseen, milloin nopeasti laidasta laitaan, milloin läpäten kuin tanssin tahdissa, kuin polkan tahdissa.

Vaan eihän kuka voi ajaa kirkonkello aisassa! Kenen aisa se semmoisen kellon kestäisi! Ei se ole oikea ajaja . . . muu ajaja mikä lie . . . ja mikä lie tuo sappikaan kuun ympärillä . . .

Se tulee yhä lihemmä, kuuluu välistä heikomin metsän takaa, mutta aukealta paikalta taas kahta kovemmin. Mäen takana se kuuluu kuin maan alta, mäen päälle päästyään taas kuin puitten latvojen yli.

Se on kirkon kello, oikea kirkonkello, mutta soittaja, joka sillä tanssin tahtia helistää kuin mitä helvetin rallatusta, ei ole oikea soittaja . . .

Jussia alkaa värisyttää, vaikka on turkki päällä . . . hänelle tulee hätä, sitä suurempi, kuta lihemmä se tulee . . .

Jos se on tuomiokello ... jos se soittaa hänen viimeistä päiväänsä ... tulee häntä hakemaan?

Eikä Jussi saa salatuksi itseltään, minne se tulee häntä hakemaan.

Maantie kulkee aivan hänen peltonsa alatse ja siitä mennessään se hänet ottaa ... Nyt se on termän päällä ja termän alla on tienhaara pellon yli pihaan ...

Kaikki hänen pahat tekonsa sukeltavat hänen mieleensä. Hän on tehnyt vääryyttä matkamiehille, punninnut heiniä väärällä puntarilla, pettänyt hevossa-kaupoissa, vetänyt nenästä velkamiehiään, ei ole tarvitsevia milloinkaan auttanut, lyönyt kostosta kirveellä naapurin lehmää selkään, syöttänyt elukoillaan salaa toisten niittyjä, puhunut valansa päälle oikeuden edessä vähemmän kuin tiesi, ollut ilkeä vaimolleen, piessyt häntä ...

Nyt se laskee mäen päältä, tuossa tuokiossa on täällä ... pim — pom — pim — pim! pim peli ... pim peli ...! ... nyt se tulee omaansa ottamaan ... ei ennätä mitään sovittaa ... ei saada anteeksi edes akaltaan ... se kyllä antaisi, jos ennättäisi pyytää ... vaan ei ehtisi senkään kanssa kaikkia selvittää ... voi, voi, kun edes kaatuisi käänteen vierussa!

Hän lankee lyhyessä turkissaan polvilleen pihamaalle, tallin ja navetan väliselle solalle, iskee kätensä yhteen, lupaa parantua, lupaa hyvittää kaikki, joka asian, nekin, joita ei nyt edes muistakaan ... akkansa ennen kaikkia.

Nyt se on mäen alla, kello mouruaa aivan kamalasti, nyt se kääntyy ... eihän käännnykkään ... ohi ajaakin ... Toivo hytkähyttää rintaa ... Mutta

jos vielä tulee toista tietä, isoa tietä, kujaa myöten ...?

Ei tule sitäkään, ohi ajaa senkin! Ei tullutkaan häntä ottamaan!

Vielä vapisee hänen koko ruumiinsa, vielä on hän polvillaan lumessa, mutta syntein ja pahojen tekojen tulva on tyrehtynyt, ei muistu enää uusia mieleen ja vanhat ovat kuin sovitettut.

Hän nousee ylös ja tointuu tointumistaan.

Eikö olisi ehkä osunut taloon? Vai olisiko tuo rukousta säikähtänyt? Vai eikö ollut aikonutkaan tulla? Muualle olikin ehkä matkalla, muita ottamaan?

Kello kuuluu ajavan salmen jälle, jonka toisella puolella on pappila ja kirkko. Se soi yhä, pommittaa ja pimmittää, mutta Jussi kuuntelee sitä yhä rauhallisemmin, siirtyypä vielä solasta pirtin perään paremmin kuullakseen ja nähdäkseen. Musta möhkäle liukuu hiljalleen tietä pitkin. On se niin kuin olisi hevonen ja reki ... mutta saattaahan se pahalainen vaikka miksi muuttautua. Katsohan, kuinka säikäytti! Turhaan hälytti, luulin tulevan eikä tullutkaan ... Saapa nähdä, nouseeko kirkon termästä vaiko pappilan?

Pappilan termästä nousee! Pappia meneekin ottamaan, itseään rovastia!

Jussin rinnassa hytkähtää hyvästä mielestä. Sen kun viepi, niin vieköön! Vaan tappelu siinä tulee ennen kun saa sen ison miehen ... Pitäisikö mennä auttamaan?

Vaan kello on lakannut soimasta pappilan alla eikä se pihaan noustessakaan mitään virka, ei kuulu muuta kuin liistereslan ratinaa. Sitten se katoa nurkan taa ja kaikki on hiljaa. Eikä Jussi

pääse selville siitä, jäikö se taloon vai ajoiko läpi pihan.

Aamulla varhain lähtee hän pappilaan ja näkee liiterin edessä reen, jonka keskellä on kaksi pylvästä ja pylväiden päällä riippuu poikkitangossa iso kello, kirkon kello, se uusi kello. Renki on juuri vetämässä rekeä ja kelloa liiteriin.

— Kuuliko se Jussi mennä yönä mitään? kysyi renki.

— En ole kuullut.

— Olisipa tämän pitänyt kuulua.

Ja renki lyömään kieltä kellon laitaan, kaha-käteen . . . pim — pom . . . pim — pom!

*

Jussi Huttunen kuuli sen jälkeen monta kertaa kellon soivan tapulissa, johon se sitten asetettiin. Mutta ei se enää koskaan tuntunut hänen kohdalleen soivan, niinkuin oli sinä kuutamoyönä soinut. Soipahan vaan niinkuin muutkin kirkonkellot ja muistuttihan se niinkuin ne aina tekevät ja niinkuin niiden tuleekin tehdä, että kerranhan sinunkin, Jussi Huttunen, kuoleman pitää, kerran tilille töistäsi joutuman. Mutta niinhän se soipi kaikille muillekin, eikä hänelle enemmän kuin muillekaan, muistuttaen kaikkia ihmisiä yhteisesti eikä ketään erittäin. Sillä eihän hän ollut sen suurempi syntinen kuin muutkan ja mitäpä se siis hänelle enempi kuin heillekään? Olipa hän tainnut olla vallon niinkuin höperryksissään silloin, kun antoi säikäyttää itseään kaikkia syntejään anteeksi anomaan. Eikähän se ollut mikä tuomiokello, tavallinen kirkonkello vaan.

Liekö tuota ollenkaan koko tuomiokelloa, jonka sanovat lähdön edellä soivan jokaisen korvaan. Vaan jos olisikin ja vaikka se olisi ollutkin se kello ja vaikka olisi taloon tullutkin — minkäpähän olisi mahtanut! Olisi siinä kovalle otettu, ennenkun sen matkaan seisovilta jaloilta lähdettiin . . . on hän semmoinen poika, joka ei turhista säiky.

Eikä se tuomiokello enää toista kertaa soinutkaan Jussin kohdalla. Sillä se soipi vaan kerran kunkin ihmisen elämässä.

KANNIKKA.

Juna kulki pitkänä talvipuhteena autiota sydänmaan rataa. Vaunu oli melkein tyhjä, ulkona oli pimeä ja tuprutti lunta.

Seisahduttiin jollekin nimettömälle pysäkille, ei ollut ketään meneviä, tulijoita oli yksi. Hän tuli varovasti ja arasti, niinkuin tulee talonpoika herrashuoneeseen ja kun ei kukaan käskenyt ulos eikä kysynyt, mitä oli asiaa, valitsi hän lyhimmän penkin ovensuunurkassa, istuutui siihen, laski konttinsa lattialle jalkojensa väliin ja riisui hatun päästään.

Hän oli luminen ja väsynyt. Hän oli nähtävästi joko hiihtänyt suksilla tai kahlannut umpitietä. Kasvot olivat laihat ja kuopilla, katse oli uupunut ja samalla palava. Koetin päätellä, mikä mies hän oli ja tulin siihen käsitykseen, että hän oli uudistorp-

pari. Työmies ei hän ollut, sillä niillä on tätä nykyä varaa kulkea paremmissa vaatteissa ja niillä on aina jotain ostettua yllään. Tällä oli kaikki kotitekoa, nähtävästi oman vaimon kutomaa ja etupäässä paikkaamaa, sillä koko puku, ja varsinkin housut, olivat paikkaa paikan vieressä.

Vähän katseltuaan ympärilleen kumartui hän konttiaan aukasemaan. Vähän aikaa kopeloituaan siinä, otti hän sieltä esille nyytyn ja alkoi päästellä sen solmuja. Vitkalleen kävi kohmettuneiden sormien työ ja minusta näytti siltä kuin olisivat hänen kasvonsa jännittyneet ja ilme silmissä tuimentunut sitä mukaa kuin se edistyi. Seurasin uteliaisuudella penkiltäni, mitä sieltä ilmaantuisi.

Sieltä tuli esille yksi ainoa musta leipäkanikka. Saatuaan sen vihdoin käsiinsä, — hän tarttui siihen kahden käden ja ne vapisivat — käänteli ja pyöritteli hän sitä katsellen joka taholta. Sitä oli jo ennen nakerreltu, hän näytti etsivän sopivaa paikkaa käydäkseen sen kimppuun. Hän sitä kuin hyväili ja kasvoihin tuli hellä tyydytetyn tunteen ilme, samalla kun hänen sormiensa liikkeet muistuttivat kissaa, joka leikkii pyytämänsä hiiren kanssa. Yht'äkkiä puristuivat sormet saaliin ympärille, suu aukesi isoksi, pää ponnahti eteenpäin, katse näytti kuin vimmastuvan, silmät seisoivat, pullistuiivat kuopistaan, ja hampain, nenin, kasvoin, suin ja silmin karkasi hän kannikkaan kuin peto saaliinsa kimppuun. Ja hän järsi sitä kuin kissa — ja minulla oli se tunne, että olisi vaarallista mennä häntä häiritsemään. Hän piti sitä kauvan hampaittensa välissä, puri niin, että silmät menivät kiinni, puri kuin koira puree luuta ja vilkkuu ympärilleen, tu-

leeko kukaan sitä ottamaan. Vihdoin lohkesi kannikka ja hän sai siitä posken täyteen palan suuhunsa, alkaen sitä hiljalleen jauhaa hampaittensa välissä. Nielaistuaan muutamia kertoja otti hän kontistaan pienen piimäleilin ja keikisti siitä kulauksen suuhunsa, löysi palan suolakalaakin nyytyn poi-
muista ja rauhoittui vähitellen syömään hillitymmin, kunnes kokonaan tyyntyi.

Mutta minä olin nähnyt tarpeeksi saadakseni häntä katsellessani aihetta muutamiiin mietteihin.

Oli kuin olisi kannikka ollut hänen pahin vihamiehensä, niinkuin olisi kauvan pidätetty kiukku ajanut häntä sille kostamaan kaikkia niitä kärsimyksiä, joita se oli hänelle tuottanut.

On niitä, joille työ on huvi ja jokapäiväinen leipä sen huvin palkka, on toisia, joille työ on tuska ja vaiva ja leipä sen palkka. Edelliselle on leipäpalanen suun täysi ravintoa, jonka ohimennen ostaa tai ostattaa, jälkimäisille se on koko ravinto ja sen hankkiminen elämän työ. Hän oli niitä jälkimäisiä ja hänelle oli leivän hankkiminen loppumatonta sotaa ja vaivaa, alituista saaliin takaa-ajamista, jonka kun vihdoin saa vangikseen, silloin armotta siihen hampaansa iskee.

Millä lailla on hän tuon mustan, kovan kannikkansa hankkinut?

Hän on kylmään metsään pellon raivannut. Ei ole köyhällä varaa paikkoja valita, täytyy tehdä toukopaikkansa siihen, mihin muilta saa. Paitse kantoja on täytynyt penkoa kiviä. Yksin on täytynyt työ tehdä, ei ole varaa palkollista pitää. Sitten on se kiviröykkiö kuokittu ja kynnetty. Vuosia on

kulunut, ennenkun siihen voi rukiin kylvää. Ja ennenkun sen siemenen irti sai! Velaksi oli tietysti otettava ja korkea korko maksettava. Ei pääse hevosella eikä venheellä kirkonkylästä sydänmaan mökille pahain taipalien taa, selässä on siemen kannettava soiden poikki ja salojen halki. Vihdoin on peltotilkka kylvetty. Vasta vuoden päästä se leikatavaksi valmistuu. Syksy, talvi ja kesä on odotettava, pelättävä sitä, että lumi painaa, hanki märtää, rae särkee, suuret sateet heilimöidessä lakoon lyövät ja lopulta halla mennessään purasee. Ja jokainenhan se näistä ottaakin osansa köyhän pellostasta, auhdosta maasta, jolla ei ole itsellään voimaa ja johon ei ole sitä muuallakaan saatu. Tähteet vaan saadaan kuhilaalle kohoamaan. Mutta niitä varten on ollut riihi rakennettava ja puut hakattavat, niitä varten on se riihi lämmitettävä, ja elot puitavat. Ei ole vesi- eikä tuulimyllyä, vaan on vilja oman pirtin nurkassa käsikivellä jauhettava.

Viimein pääsee hän taikinaa tekemään ja silloin huomaa hän, että jos mieli talven yli päästä, on kakku kovaksi kuivattava, ett'ei hupenisi.

Semmoinen oli se kannikka, jonka hän viimein sai syödäkseen, semmoinen se saalis, jonka hän sitä näännyksiinsä asti takaa-ajettuaan vihdoin saavutti.

Ja siksi kävi hän sen kimppuun semmoisella vimmallalla, niinkuin kostaaksensa sille kaikki kiusansa.

Vaan nyt on hän jo rauhoittunut. Hän on syönyt sen puoleksi ja kietoo toista puolta nyyt-tyynsä säilöön toiseksi ateriaksi, kapaloi kuin kallista kalua ja kasvoissa on rauha ja silmissä hellä

ilme. Kerää murut, joita on polville pudonnut, patee kaikki takaisin konttiinsa ja huokaa, huokaa helpoituksesta.

En malta olla antautumatta puheihin hänen kanssaan, siirryn hänen viereensä, kysyn, minne on matka, ja saan kuulla, että hän on menossa läänin vankilaan suorittamaan vedellä ja leivällä sakkoja maksamattomista ruunun rästeistä.

AINOA POIKA.

Olin polkupyöräretkellä ja oli olevinaan ääretömän tärkeätä, että juuri sillä ja sillä tunnilla ja minuutilla joutuisin perille. Olin asettanut itselleni päämäärän ja olisin omissa silmissäni kovin alentunut, ell'en olisi tehnyt kaikkea voitavaani sitä saavuttaakseni. Mielestäni täytyi kaiken, joka asettui esteeksi tielleni, väistyä. Vastaan tulevat, huonot tien kohdat, kylän kohdilla leikkivät lapset, tyhmät lehmät ja muut semmoiset herättivät minussa oikeutettua suuttumusta, joka kyllä näkyi tuikeista rypyistä otsallani ja kuului siitä vihaisesta äänestä, millä pyörätorveni törähti. Pois tieltä! ... tärkeintä tässä kaikessa on, että minä pääsen menemään!

Silloin tapahtui eräässä vastamaässä, että huomasin toisen polkimen mutterin pudonneen. Eikä

ollut ajattelemistakaan matkan jatkamisesta pyörällä, ell'en saisi vikaa korjatuksi.

Tietysti kirosin minä kaikki polkupyöräkauppiaat ja tietysti oli se minusta erinomaisesti meidän epäkehittyneitä olojamme kuvaavaa, ett'ei meillä maaseudulla missään ole seppää, joka osaisi vähänkin isomman vamman polkupyörässä parantaa, — josta minulla kyllä oli usein ollut kokemusta. Tällaisen vian voisi kyllä kuka seppä tahansa korjata, mutta tietysti ne taaskaan eivät osaa asettua sinne, missä niitä tarvittaisiin. Miks'eivät aseta pajojaan niin, että ovat kaikkiin tarpeihin saapuvilla!

Tällä kertaa auttoi minua kuitenkin onneni aivan odottamatta. Käveltyäni vähän matkaa pyörääni taluttaen saavuin kylään, jossa oli ei ainoastaan seppä, mutta seppä semmoinen, joka osasi tehdä uuden mutterin polkimeeni.

Hän oli takomassa pajassaan maantien vieressä. Oli kiireisin hein'aika ja hän terotti parhaallaan viitakkeita. Silloin en sitä huomannut, vasta jälkeenpäin on muisto siitä mieleeni ilmestynyt. Olin niin touhuissani kuin ainoastaan matkas-
saan keskeytynyt pyöräilijä voi olla ja huusin jokinnyksen takaa:

— Hoi, seppä, hevostani kengittämään! — ja pyöräytin koneeni oven eteen.

Seppä laski viitakkeen ja vasaran kädestään ja tuli ovelle. Hän oli vanha, pieni, ryppyinen ja kumarahartiainen mies, päässä messinkisankaiset silmälasit. Ensin katsoi hän minua tutkivasti, minusta näytti arvostelevasti, ehkä moittivastikin. Mutta se katse katosi kohta ja sijaan tuli alakuloinen ilme, joka samassa vaihtui hyväntahtoiseksi uteliaisuudeksi,

melkein hellyydeksi, jonka usein tapaa vanhoissa käsityöläisissä, kun he katselevat jotain heille uskotua korjattavaa kapinetta.

— Vai on kenkä hevoselta pudonnut! virkkoi hän hymähtäen ja alkoi tarkastella pyörääni. Näytelin hänelle sitä, kääntelin ja pyörittelin ja kehuskelin ja olin erinomaisen tyytyväinen itseeni, kun näin, että hän osasi tai ainakin näytti osaavan panna arvoa siihen, miten mainio ja mukava ja välttämätön kapine tällainen polkupyörä on.

Hänen laittaessaan mutteria jatkoin minä esitystäni ja näyttelin ruuviavaimia ja muita pyöräni kapineita ja kehoittelin häntäkin itselleen semmoisia hankkimaan. Hän myöntelee hyväntahtoisesti ja tunnustaa oikeaksi ehdotukseni, että hänen pitäisi hankkia pyöräkapineita: kuulia, puolapuita, venttiilivehkeitä, muttereita ja sen semmoisia — siitä voisi tulla hyvä affääri näin valtatie varrella, varsinkin jos hän vielä panisi ilmoitustaulun maantien viereen.

Ukko teki työtään eikä vastustellut ja minä intouduin yhä enemmän omista sanoistani ja esiinnyin niinkuin polkupyöräin korjuu olisi ollut tärkeintä ja ainoata arvokasta, mitä seppä yleensä voi tehdä. Mitä ne nuo viitakkeet ja aurain kätet ja lapiot ja kuokat — no, niitä hän tietysti voisi tehdä sivutoiminaan . . .

Lienee minulla kuitenkin ollut jonkunlainen tunne siitä, että minä tässä sentään pidän liika paljon ja liika suurta ääntä pyörästäni ja itsestäni — olin tietysti myöskin puhunut ennätyksistäni — koska minä, sittenkun seppä oli saanut mutterin valmiiksi ja se oli ruuvattu paikoilleen, katsoin pitäväni sanoa jotain kohteliasta hänenkin kapineistaan.

— Teillä on tilava paja tässä, sanoin minä.

— Onhan tässä tilaa yhdelle miehelle, sanoi hän. Kääntyi sitten ahjoon päin, siirsi siinä vähän hiiliä lapiollaan ja lisäsi: — Olisi ollut tilaa kahdellekin, ja on ollutkin.

Vasta nyt huomasin istuneeni toisen ahjon pankolla, joka oli vastapäisellä seinällä hänen omaa ahjoaan, ja nojauneeni palkeen varteen.

— Kukas tässä on takonut? kysyin.

— Poikani siinä takoi, vastasi hän yhä ahjossaan askaroiden.

— Missä poika nyt on?

— Kuoli kaksi viikkoa sitten.

— Vai kuoli, sanoin minä. Ja luultavasti olisi asia jäänyt sikseen, hänen sitä enempää kertomatta, ell'en olisi kysynyt — näön vuoksi vaan, ilman sen suurempaa osanottoa: — Mihin tautiin kuoli?

Hän käänsi kasvonsa päin — en nähnyt niissä mitään liikutuksen merkkiä, ell'ei siksi voisi sanoa sitä, että kulmakarvat olivat pystymässä ja että hän ikäänkuin aiheettomasti räpäytti silmiään muutamia kertoja ja virkkoi:

— Tapaturman kautta hän kuoli.

Minussa heräsi epämääräinen tunne, niinkuin olisi minua pitänyt jonkun hävettää ja kysyin jo paljoa suuremmalla osanotolla, kuinka se oli . . . minkä tapaturman kautta hän oli kuollut?

— Hakivat korjaamaan höyrykoneen huimaratasta tuonne hovin höyrymyllylle. Sitä laittaessaan tarttui se hihnaan ja murskautui kuoliaaksi.

Tahdoin tarkempaa selkoa ja hän antoi minulle yksityiskohtaisen kertomuksen siitä, miten onnettomuus oli tapahtunut. Myllyssä oli kaksi ra-

tasta lähekkäin ja toinen niistä oli joutunut epä-kuntoon, mutta toinen oli käynnissä. Se seisoo niiden välissä ja asettelee mutteria ja kun on saanut sen paikoilleen ja alkaa peräytyä, niin miten lienee tarttunut liikkeessä oleva hihna vaatteihin, ja lennättää kattoon ja paiskaa sieltä alas . . .

— Ja siihen kuoli?

— Ei hievahtanutkaan eikä huutoa suusta päästänyt. Ei ollut verihaavaa eikä tiettyä luun vikaakaan päälle päin nähden.

— Sehän oli kauhea tapaus! huudahdin minä.

En tiedä, mitä hän siitä ajatteli, mutta en minä ainakaan huomannut hänessä mitään, jota olisi voinut sanoa liikutukseksi. Puhuessaan oli hän katsellut minua vetisillä, punareunaisilla vanhan miehen silmillään, siirtänyt pari kertaa lasit otsalle ja koskettanut peukalolla luomiaan. En nähnyt mitään kyyneltä vierähtävän poskelle, en tiedä, saiko hän sieltä jostain syvemmältä tulvimaan yrittelevän lähteen tuketuksi, vai oliko aurinko vaan hänen silmänsä pistänyt. Yhtä rauhallisesti jatkoi hän vaan kuvaustaan, uudistaen toiseen kertaan samat asiat ja tehden muutamia lisäyksiä, niinkuin tapaus semmoiseen olisi häntä ennen muuta huvittanut ja niinkuin se olisi ollut pääasia, miten tuo kaikki oli noin tapahtunut ja sivuasialla se, että se oli hänen ainoa poikansa, jolle se oli tapahtunut.

Hän oli ollut itse saapuvilla poikansa apuna, kertoi ukko vielä. Rattaiden välistä peräytyessään oli hihna tarttunut häntäkin takkiin ja halkaissut sen. Jos oli takki tukevampaa vaatetta, vei se hänetkin mennessään. Kun hän siinä säikäyksestään toinnuttuaan katsahti taakseen, niin ei nähnytkaan

Anttia. — »Minnekkä se poika joutui?» kysyi hän itseltään. Silloin näki hän sen suullaan maassa toisessa päässä huonetta, jonne hihna oli sen heittänyt.

— Kun olisi ollut Antillakin pusero, mutta sillä oli sarkanuttu, joka ei revennyt. Vaan se tuo toki oli hyvä, ett'ei ollut verihaavaa eikä luun vika... makasi kirstussaan niin kauniisti kuin mikä muukin kuollut, vielä ehkä vähän kauniimmastikin, kun ei ollut tauti poskia kalventanut.

Hän näytti omistavan sen ikäänkuin lohdutukseksi itselleen, että vainaja oli maannut kirstussaan niin — kauniisti.

Oliko hänen surunsa ainoan pojan kuolemasta niin pieni, ett'ei se kaivannutkaan suurempaa lohdutusta?

Usein olen kuullut sitä väitettävän, että luonnonlasten tyyneys tällaisissa tilaisuuksissa oikeastaan onkin vaan tunteettomuutta. Minä olen vakuutettu siitä, että se ei ollut tunteettomuutta, vaan huippuunsa kehittynyttä itsensä kieltäymistä, itsensä hylitsemistä ja hienotunteista häveliäisyyttä, joka esti häntä asettamasta surujaan maailman nähtäviksi.

— Mitäs olen velkaa? kysyin minä, saamatta muuta sanotuksi.

— Olisiko paljon viisikymmentä penniä.

Kun lähdin, tarttui hän heti työhön, jonka olin tullessani keskeyttänyt. Mutta liukuessani siitä maantietä pitkin parannetun pyöräni päällä ajattelin itseäni äsken tulemassa täydessä touhussani hänen pajalleen ja selittämässä hänelle pyöräni etuja ja sen rakennetta, niinkuin olisi se ollut tärkein asia ja ainoa ajateltava tässä maailmassa.

Jos minä olisin ollut tämä seppä, jos minulta olisi mennyt ainoa poikani, jota olin pienestä pitäen opettanut ammattiini ja joka vuosikymmenen jo oli takonut kanssani samalla alasimella — olisin kohan minä ensimmäisen maankulkijan mieliksi voinut ruveta ottamaan osaa hänen urheilu-innoksensa — kaksi viikkoa onnettomuuden jälkeen?

METSÄNNEIDOT.

Näin sanoi Mielikki metsän emäntä tyttärilleen Tapiolan neidoille:

— Huomenna on juhla jalo Metsolassa. Se Suuri Jousimies, metsänkävijäkansan kaunihiin uros, on lähtenyt liikkeelle, näille maille metsästelemään. Metsä nyt hienoimpaan asuunsa asettakaa, itse itsenne parhaimpiinne puukekaa! Tervetulleena vieraana on hänet vastaanotettava!

Käsiään yhteen lyöden hypähtivät ilosta metsän immet ja toivo täytti taas heidän rintansa siitä, että kun tulee, ehk'ei lähdekään, ehkä Tapiolan taloksi jää eikä koskaan enää omille mailleen palaja. Sillä kaikki rakastavat he häntä, vaikk'eivät ole vielä saaneetkaan häntä likeltä nähdä eivätkä itse hänelle näyttäytyä . . . kaukaisittain vaan hänen eteensä riistaa ajaa.

Niinkuin tilhiparvi, hopeatiukusiaan helistäen pyrähtää pihlajan latvasta lentoon, pyrähtivät impyet

työtä käskettyä tekemään. Vaaralta vaaralle, poikki soiden ja pitkien kannasten ja vesien varsien ja ristiin rastiin halki salojen sinisten vetelivät he utuiset lankansa utuisista kuontaloista, joista ei kule yli eikä ympäri riista minkähän näköinen. Ja kun olivat aituuksensa valmiit, niiden sisään simahuulin huhuten karjansa ajoivat ja veräjät umpilukkoon lukitsivat. Ken ei taipunut mielisuosiolla tulemaan, sitä vitsoilla ajoivat, pihlajaisilla piiskoilla, jotka olivat tuolta puolen Tuomivaaran taitetut. Mielikki itse karisteli koko päivän viimeisiä lehtiä puista ja seu-loi härmää oksille ja huurua maahan. Tapio rakenteli siltoja soiden ja salmien poikki, ja ennen iltaa ulvahtelivat jo siintävät selät, kun hän kultasella kurikallaan rannoilta ja niemien nenistä koetteli, kestäisikö jo jää vieraan yli kulkea. Ja niin oli kaikki valmiina saapua salojen sulhon.

On varhainen aamuyö, salo nukkuu tuikkavan tähtitaivaan alla, jota ei heikoinkaan rusko vielä valaise. Tapio ja Mielikki lepäävät vielä naavaisilla vuoteillaan, mutta tyttäret jo valvovat ja odottavat aamun ensi koittoa ja suuren jousimiehen liikkeelle lähtöä nuotioltaan, jonka ääressä hänen tiedetään yötään viettävän. Pimeä on vielä Tapiolan tanhu-alla, jossa he aittain ja pirttien väliä häärivät ja vähä väliä pysähtyvät ulos pimeän sisään tuijottamaan, eikö tulisi viestin tuoja, valkea huuhkaja, joka tapiolaisten yöllisenä airueena liikkuu.

Alkaa silloin kaksi kellankiiltävää pistettä loistaa pimeässä ja siiven havinan kuulumatta istahtaa

yölintu pökökelön päähän, joka on sen lepopaikaksi pyhitetty keskelle pihamaata.

Neidot kyselemään: — Mitä näit? — Mitä kuulit? — Mitä tiedät Suuren Jousimiehen nuotiolta kertoa?

Huuhkaja heille haastamaan:

— Niemen kainalossa, lahden rannalla, tuolla puolella vesien on nuotionsa kuivaneen kelohongan juurella, jonka ukko itse on Tapion pyynnöstä nuolellaan maahan pirstonnut metsänkävijäin helposti saatavaksi. Komea on mies, sankari varreltaan, ei ole ennen metsämiestä moista näillä mailla nähty. Oksalla istuin ja metsän pimennosta katselin: selälään lepäsi havujen päällä, pitkä tukka kaulaa suojasi ja tuuhea parta rintaa, joka tyynesti kohoili. Ei teillä, tyttäret, milloinkaan vierasta hänen vertaistaan: pitkä kuin harjun honka, solakka kuin solkikoivu — sulhasenne!

Myhäilevä ilo liekehti airuen silmissä, sillä vaikka ukko totiseksi tekihe, oli tapansa leikkiäkin laskea tyttösten kera. Mutta tytöt yhteen ääneensä huutamaan: — Riennämme katsomaan! Käymme likeltä näkemään, ennenkun emäntä nousee!

Vaan silloin huuhkaja torumaan:

— Ei ole lupa lähteäkseenne! Ei ole lupa lähteäkseenne! Kaukaa katsonette, kauvemmitse kiertänette!

— Näitkö silmänsä, huuhkaja?

— En nähnyt: en tohtinut! Kun liikahti, lähdin. Jos silmänsä minuun sattui, siihen hoiperruin oksalta, sen tiedätte.

Vavahti Tapion tytärten rinta ja lähtemättä jäivät, eteensä alas korven pimeään tuijottivat. Su-

loista olisi ollut heidän Suuren Jousimiehen syliin hoipertua, hänen silmäinsä nuolien satuttamana. Mutta eivät he koskaan saaneet tuhonsa uhalla metsämiestä nähdä eivätkä hänelle näyttäytyä, vaikka salainen lempi heidän sydämissään häntä kohtaan ei koskaan kytemästä lakannut.

Heikko rusotus kuumotti kaukaa metsän sisästä.

— Nyt on noussut, nyt tultansa terästelee aamua odottaessaan, sanoi huuhkaja. Samassa ilmaisi hiljainen vartioteeren kuherrus ylhäältä Tuomivaaran laelta, että jo aamukin sarastaa.

Kiire tulee Tapion tyttärille, haihtuvat haaveet eivätkä he taaskaan enää muuta ajattele kuin mitenkä saisivat paikat kuntoon toivotun taloon tulla. Jo on aika riistan päivämakuulle mennä, jo toisen nousta ja kunkin oikealle sijalleen asettua, että erämies etsimättä edestään löytäisi.

Ja laumoittain lentävät linnut osoitetuihin urpuihin, jänöt painautuvat näköisille paikoille ja oravat lähtevät varpua pitkin metsämiestä vastaan juoksemaan. Tuokiossa on kaikki tehty, hetkistä ennen aamun päiväksi valkenemista, sillä niinkuin pakenee sumu tuulen tieltä, niinkuin lentää pilvi puiden yli, niin kiittää metsänneitojen lauma alas vuorelta askareilleen salon sisään ja yhtä pian sieltä takaisin Tapiolan tanhualle, ollakseen taas valmiina apuun rientämään, kun Suuri Jousimies ajonsa alottaa.

Jo tulee toinen viestintuoja, Metsolan päiväinen airut, kokko ilmojen kuningas, ja kertoo vieraan jo nuotioltaan nousseen, suortuviaan sukineen, peseyneen ja loihtuja lukien uhrihopeitaan lähteeseen sirottaneen. Ja kohta lentää kolmas, närhineito, metsän kaikkien kummien katselija, ja huutaa nä-

reen oksalta nähneensä, miten joutaan tarkasteli ja nuolia viinestään valitsi, ja liikkeelle lähti.

— Minne lähti?

— Tänne lähti, yli vesien tullakseen.

— Oliko ison riistan nuolet vai pienen?

— Kaiken riistan oli aseet: oravi- ja lintunuolet, hirvinuolet, karhukeihäät, kaikki on varustellut, kaikkea pyytää.

— Kaikkia pyytää ja kaikkia saakoon! huuhahtivat neidot.

*

Aamu on koittanut ja koitto päiväksi valennut. Ennen muita alkavat rusottaa Tapiovaaran huippuhongat, sitten luo yhä heloittava taivas kuulakan ilman läpi hohteensa alempana oleviin metsäisiin määkiin ja sieltä alas soihin ja järviin, jotka kierinä kiihuvat huurteisten salojen keskessä.

Hän on lähtenyt nuotioltaan tuolle puolen vesien ja kulkee yli silloitetun salmen Tapiolan manerta kohti. Notkea on käyntinsä, solakka vartalo huojahtelee, hieno jää ulvahtelee jalan alla.

Ikmeissään katselee metsämies ihania erämaita, iotka hänen eteensä aukeavat. On hän joskus ennenkin näillä mailla kulkenut, näistä vesistä yli astunut, vaan ei koskaan ole Metsola hänelle näihin pukuihin paneutunut. Vaarat palavat aamun tulessa kuin unessa aavistettu taikamaa, härmä puissa kimmeltelee, kuura maassa kiiltää, medelle haiskahtelee metsä ja niin on kuni kanteleet ilmassa soisivat. Jo ymmärtää hän Tapion taivuttaneensa, jo metsän Mielikin suosion saavuttaneensa.

Mustanaan ovat urpukoivut teiriä täynnä ja odottavat ne kuin kypsät hedelmät puusta pudotta-jaansa.

Ei sitä niittynientä, ei sitä suosaareketta, josta ei jänön valkea turkki näreen juuresta paistaisi ja mustat silmät välkkäisi.

Jatanaan juoksee oravaisia oksilla eikä lakkaa halli haukkumasta, kerran vainun päähän päästyään.

Kuin koiria kylän kujilla hypähtelee repoja polkujen poikki — ja ammutaan; ja ajamatta kurah-taa ilveksiä puihin — ja pudotetaan!

Sataisena keikkuu saalis hänen ympärillään, tuhantisena Tapion karja.

Posket palaen, silmät terävinä tähystellen ja jousi aina jän-teessä ja jän-teet aina joustavina vael-taa hän, ihastellen uusia saaliita ja uusia maita, jotka saalista antavat, mutta eniten ihastellen oman kätensä kantavuutta, oman silmänsä tarkkuutta ja oman onnensa antia. Ei ole miestä metsän kävijätä hänen vertaistaan, ei toista, joka tietäisi, niinkuin hän, missä on salo saalihisin, missä maa eräisin etsittävä.

Sillä ei näe hän, että kauniina kaarena kul-kee hänen kahdenpuolen Tapion tyttären jono, ajaen riistaa hänen eteensä ja estäen sitä pois pakene-masta. Pihlajaisilla virvoillaan ohjaavat Metsolan paimenet karjaansa, ja mikä ei viittauksista välitä, sille ilmaa soittavat, ja mikä ei siitä säikähdä, sitä selkään sipasevat. Ei tiedä hän, että Tapio ja Mie-likki kukin kuusensa alla Tuomivaaran rinteellä is-tuen hänen kulkuansa seuraavat ja sinipiikain ajoa ohjaavat ja lähettävät närhinsä neitosille sanaa vie-mään, että tietäisivät, missä jousimies menee ja

minne heidän on saalista hänen eteensä ajettava. Ei ajattele hän muuta kuin miten saisi uutta otetuksi ja miten saaliskokonsa yhä suuremmaksi kasvamaan. Ei ajattele antajan kiitosta eikä haltijain hyvitystä.

Itseensä tyytyväisenä on hän istunut ahon keskelle vastapäätä Tuomivaaraa saalistaan lukemaan, joka jo alkaa hartioita painaa. Uupunut hän on, mutta yhä pitäisi mieli enempää saamaan, jos vaan jaksaisi kotiin kantaa. Vaan liika kaukana on majansa tänne saakka säiliötä tehdäkseen. Ja hän päättää, oravansa, jänönsä, kettunsa ja ilveksensä nylettyään, lähteä pois, toiste taas palatakseen.

Mutta sill'aikaa kun hän näitä toimii ja hyvillä mielin hyräilee, lähestyvät metsän neidot ahoa, piiriään pienennellen. Ei kukaan ole saanut häntä nähdäkseen, mutta oudosti sykähtää heidän sydämensä, kun kuulevat hänen askeleensa, ja kummasti vihhlasee rinnassa, kun hän koiraansa viheltää. Liikahdus kulkee läpi koko heidän jononsa, kun jousi helähtää ja nuoli vinkuen lentää, kiinni he sitä kilvan lennosta tavottavat säilyttääkseen sen Suuren Jousimiehen muistona Tapiolan tyttö-aitassa, jonne metsämiesten kaikki kadonneet nuolet joutuvat . . . Vaan nyt on rohkea, hillitön halu heidän rintansa täyttänyt saadakseen nähdä hänet ja hänelle näyttäytyä. Tuossa on hän lähellä, ei ole kuin näreikkö välissä, näreikkö tosin tuuhea, mutta matala . . . Hän kuuluu haastelevan hallilleen . . . jo nousevat he varpailleen . . . ja kaulojansa kurkottavat . . .

Silloin kuuluu kaukaa huuto ylhäällä ilmassa,

Tapion varoitus tyttärilleen, ja pelästyneenä parvena pyrähtää tyttärien lauma lentoon, ja ilmassa on hetken aikaa havina niinkuin lintujen lentäessä, kunnes se heikkonemistaan heikkonee ja tyttäret kyyhkysparvena kokoontuvat Tapiovaaran rinteelle.

Alakuloiseksi käy taas impien mieli. Eivät saaneetkaan nähdä, eivät näyttäytyä hänelle, jota jokainen sydämessään lempii. — Ei huoli hän meistä, ei meitä ajattele, ei meitä muista, ei aavistanutkaan lähellä olevamme, ei lähtöämme kuullut eikä edes silmiään nostanut. Pois laittautuu tuolla lähtemään, ei koskaan enää ehkä tule takaisin tänne, ja jos tuleeekin, muuanne on Tapio meidät jo ehkä vienyt. Ja yhä murheellisempi on impien mieli niinkuin illastuvan auringon, joka jo mailleen painuu.

— Kun saisimme edes huomiseksi jäämään!

— Hirven hänen eteensä lähetämme!

Ja tuiskuna rientävät toiset parasta elättihirveä Tapiolan haasta päästämään, sill'aikaa kuin toiset taas jonoon asettuvat häntä metsämiestä kohden ajaakseen. Sen jos kaataa, ei jaksa yksin kantaa, vaan luo täytyy yöpyä ja tänne huomiseksi jäädä.

Mielikki näkee tyttäriensä tarkoituksen eikä tahdo kieltää heiltä, mitä kerran lupasi, että milloin mieleisensä metsämiehen kiertänevät, sille saanevat karjastaan parhaan antaa. Mutta toisin panee hän peuransa juoksemaan, toisin tyttäret tahtoivat. Tyttäret hänet suoraan aholle ajaisivat. Mielikki ohitse ohjaa, ett'ei saa Suuri Jousimies häntä kuin vilaukselta silmätä. Kaiken muun unhottaen hän koirineen suuren saaliin jälkeen rientää. Poikki vaarojen, harjuja pitkin ja yli vesien harppailee hirvi tuon tuostakin pysähtyen koiraa vastustelemaan.

Mutta niinpiankun metsämies on päälle pääsemässä ja joutaan virittää, lähtee se uuteen juoksuun, metsänneitojen houkutushuudoista huolimatta. Sillä lupaa kysymättä ja haukkain varoittavista huudoista enää välittämättä ovat tyttäret jälkeen lähteneet ja siirtyvät vaaralta vaaralle ajoa seuraten ja odottaen hirven uupumista.

Yhä kauvemmas painuu hirvi pois päin Tapiolan tanhuvilta Suuren Jousimiehen kotia kohti, jossa päin ovat Pellervon peltoiset maat ja jonne metsänväen ei koskaan ole asiata mennä, eivätkä mene. Jo näkyy savu nousevan Jousimiehen majasta tuolta puolen Rajajärven, mutta yhä jatkaa juoksuaan hirvi. Hätäillen huhuavat ja houkuttelevat neidot nimikkoaan takaisin, että kääntyisi, ett'ei enää etenisi, ei yli järven juoksisi. Mutta kintereillään koira puhalttaa hirvi rantavaaralta järven kierälle, siihen keikahtaa, jalkansa taittaa ja Suuren Jousimiehen kädestä surmansa saa.

Vaaran laella istuvat immet tähystämässä ja näkevät naisen tulevan tuvastaan järven niemestä vastapäätä ja jousimiestä vastaan rientävän, näkevät hänen käsiään yhteen lyövän ja kuulevat hänen ihastuksesta huudahtavan:

— Kenen ihmehen onnella sait saalihit moiset?

Ja tyytyväisesti hymyillen vastaa metsämies:

— Sinun onnellasi lienee annettu, mikä ei ole omallani otettu!

Kovin käy pahaksi metsänneitojen mieli, kovin kirvelee heitä Suuren Jousimiehen kiittämättömyys. Vai hänen naisensa onnella! Sen onnella tuon, joka kotona istuu ja valmista odottaa, sill'aikaa kun he hänen koiranaan kulkevat.

- Se hänen koiranaan kulkekoon!
- Ottakoon sitten omalla onnellaan!
- Ottakoon vaan naisensa onnella!

Kateus kaivaa, pettymys jäyttää metsänneitojen mieltä heidän istuessaan illan hämärtäessä vaaran rinteellä vastapäätä Suuren Jousimiehen tupaa, josta tuli tuikkaa hänen naisensa nuotiolta toiselta puolen järven. Punaisena ruskottaa taivas, tuulta ja sadetta ennustaa ilma. Ja kun metsänneidot pimeään tullen puitten latvojen päällitse hajanaisina parvina kotiinsa kiitävät, pauhaa jo myrskynä syksyinen metsä, susina ulvovat tuulispäät ja luokkeina huojuvat hongat. Irti repii myrsky järvestä jään, irvistelevin ikenin ärjyvät aallot Jousimiehen rannassa ja hänen tupansa tutisee hajotakseen. Peikkoina kiljuu Tapion tytärten paha mieli sen ympärillä ja vitsoina ruoskii heidän vihansa viima lunta ja räntää sen seiniin. Eikä uskalla hän kolmeen päivään eikä kolmeen yöhön ovestaan ulos astua.

Mutta kun ovat aikansa raivonneet, niin uupuvat omaan vihaansa ja lauhtuvat lempeiksi. Ja kun Suuri Jousimies tyynen aamun valjettua taas lähtee liikkeelle, on Tapiolassa juhla jälleen ja ovat metsänneidot unohtaneet vihansa metsämiehen naista kohtaan siitä ilosta, että saavat taas häntä palvella ja hänen eteensä riistaa ajaa. Ja vaikk'ei metsämies heidän apuaan oivallakaan ja vaikka hän yhä vaan omalla onnellaan ylpeilee, niin eivät sitä pahakseen pane siinä toivossa, että kerran saisivat hänet Tapiolaan talveksi jäämään ja että saisivat kerran hänet nähdä ja hänelle näyttäytyä.

Kerran he sen saanevatkin, mutta silloin on hänen viimeinen metsipäivänsä tullut ja silloin häntä

turhaan naisensa vartoo. Mutta silloin on suru Metsolassakin ja kyyneliä vuodattaen kantavat neidot havuja hänen vuoteelleen, jossa hän kaatamansa kontion vieressä kontion kaatamana viimeistä untaan nukkuu.

TOISILLE.

Hän oli saanut sen vihdoinkin valmiiksi, elämänsä työn ja kaiken työnsä tarkoituksen: oman huoneensa metsään, kannokoisen ahon laitaan.

Kaiken ikänsä oli hän toisen karjaa paimentanut, toisen hevosta ajanut, toisen auralla toisen peltoja kyntänyt. Toisen kaskia oli hän hakannut, toisen paloja viertänyt. Toisten pelloilla olivat kaimamansa ojat, satasylliset. Toisen pöydältä oli hän syönyt, toisen vuoteella maannut ja toisen saunassa kylpenyt — ahneitten isäntien, jotka kovia töitä teetivät ja maksoivat huonokuntoiselle palkkaa minkä tahtoivat. Toisten olivat vaatteetkin, eivät koskaan omalla mitalla tehdyt — paikatkin vieraiden vaimojen panemat, kun ei ollut varoja omaa ottaa.

Eikä ollut omaa muuta kuin nuo laihtuneet luut, tuo kumara selkä, tuo rykivä rinta ja ainainen hengenahdistus.

Oli sentään, oli vielä keskentekoinen saunatuvan salvoskin kylän takalistolla, aholla palaneen metsän reunassa.

Kymmenen vuotta oli hän sitä kyhäillyt, kerroksen kaksi vuodessa, että alimmat hirret olivat jo harmaantuneet kuin vanhassa huoneessa, kun ylimmäiset valkoselle hohtivat. Oli vihdoinkin katto pantu, turvekatto, ja kiuvasuuni saatu valmiiksi ja ovi ja ikkuna paikoilleen ja alimmat hirret piilutut yhtä valkeiksi kuin ylimmät. Viimeiset voimansa oli vanha ponnistanut ja välisti ollut vähällä nääntyä, kun ei ollut auttavata ketään sillä, joka ikänsä oli muiden apuna ollut. Eikä hän muuta ollut toivonutkaan kuin ettei kesken katketa ehtisi, että pääsisi edes oman katon alle kuolemaan.

Ja nyt oli pantava pirtti lämmitä ja tehtävä tuli takkaan, ensimmäinen tuli elämässä omaan takkaan.

Hän on kämpinyt metsän reunaan ja saanut siinä suurella vaivalla kuivuneen hongan tyvestä syylyksen halkoja pilkotuksi. Ne olisivat sisään vievät, mutta hän on uupunut, tahtoo hetken verran puun rungolla levähtää.

Vetiset ovat silmät, murtunut on katse, veltot ovat kasvot, leuka tutisee, kädet vapisevat, vaikeasti pihisee henki ahtaassa rinnassa ja heikosti sydän lyö. Syksyisen lehdetömän lehdon läpi näkee hän valkoisen tupansa ja sen aukinaisen oven aholle pais-tavan mustaa metsää vasten kelmeän syysillan valossa . . . Se on hänen tupansa, hänen oma tekemänsä . . . Kun jaksaisi saada nuo puut tässä pihaan . . . Hän katselee sitä, ja yhtäkkiä näyttää se olevan hyvin kaukana, niinkuin jossain toisella puolen maailman. Hän pyhkäsee vettä silmästään, ja nyt on tupa lähempänä, mutta näkyy hyvin epäselvästi ja yhä tihenevän oksaverkon läpi . . . ei näy

muuta kun valkonen seinä ja musta ovi. Taivas on metsän takana kuulakka ja keltanen. Kylmä puistattaa hiestyneitä hartioita. Pitäisi pian saada pirtti lämmitä . . . Nyt se on taas paikoillaan ja siitä erottaa nurkat ja salvaimet. »Siinä ehkä vielä vuosia elän. Ehkä kunta antaa tähän apuaan, jos en itse jaksakaan . . .»

Lämmin virtaus tunkee ruumiin läpi, vaan ei tunnu jaksavan vielä nousta, täytyy vielä hetkinen huoahtaa. Ja hän istuu eikä mitään ajattele.

Silloin kuuluu naputusta jostain, niinkuin lyö-täisiin jossain vasaralla naulan päähän ja tulee mie-leen ajatus: »Kenenkähän kirstun nauvoja lyönevät?» — Vähän ajan päästä kuuluu hovista iltakellon soitto toiselta puolen järven: — »Kenenkähän sielukelloja soittanevat?»

Yhä himmenee maailma, on kuin olisi usva noussut tuvan eteen. Ei kuulu enää naputusta eikä soi enää kello, mutta nyt on kuin metsä humiseisi. Hän kumartuu poimimaan puita syliinsä, niin sil-loin tuuskahtaa hän suulleen halkojensa päälle, vie-rähtää siitä kylelleen, maahan karisseiden lehtien päälle, kuivuneen puun viereen, kivi päänalasena.

Valkoinen tupa seisoo pimenevän ahon reunassa mustien kantojen keskessä ja musta ovi katselee eteensä kuin kummissaan kysyen: »Kenelle se minut teki, kun ei tulekaan?»

Toisille oli Matti tupansakin tehnyt . . .

SIIHEN AIKAAN KUN ISÄ LAMPUN OSTI.

Siihen aikaan kun isä lampun osti, sanoi hän äidille näinikään:

— Äiti hoi, kuulehan, — eiköhän ostettaisi lamppua meillekin?

— Mitä lamppua?

— No, etkö sinä tiedä, että kirkonkylän kaupamies on Pietarista tuonut semmoisia lamppuja, joista yksi näyttää enemmän kuin kymmenen pärettä. Jo ovat pappilaankin semmoisen ottaneet.

— Onko se semmoinen, että, kun se keskellä huonetta palaa, näkee joka nurkassa lukea melkein kuin selvällä päivällä?

— Se se on — ja siinä palaa öljy, eikä tarvitse muuta kuin sytyttää iltasella, niin se palaa sammumatta, vaikka aamuun asti polttakoon.

— Mutta mitenkä se märkä öljy palaa?

— No, mitenkäs viina palaa?

— Mutta saattaisihan siitä tulla tulipalo koko taloon — kun viina syttyy palamaan, ei se sammu vedelläkään.

— Eihän siitä mitenkä talo palamaan pääse, kun öljy on kiintonaisten lasin sisässä ja tuli on myöskin.

— Lasin sisässä! — Mitenkä se tuli saattaa lasin sisässä olla — eikö se poksahda rikki?

— Tuliko?

— Ei, vaan lasipa.

— Poksahda rikki! Eikä poksahda — kyllä se saattaa poksahdaakin, jos tulta liian korkealle vääntää, mutta onko pakko vääntää.

— Tultako vääntää? — Elä — elä, mitenkä sinä tulta väännät!

— No, ka — kun ruuvia vääntää oikeaan käteen, niin sydän nousee — siinä on niinkuin kynttilässäkin sydän, ja tuli nousee myöskin, mutta kun vasempaan käteen, niin se pienenee, ja kun sitten puhaisee, niin se sammuu.

— Vai sammuu — mutta en minä sitä nyt ymmärrä, vaikka kuinka selittelisit — mitä lienee niitä uusmuotisia herrain laitoksia.

— Kyllä sitten ymmärrät, kun saat nähdä, jahka minä sen ostan.

— Paljonko se maksaa?

— Seitsemän ja puoli markkaa — öljy erittäin, ja sitä saa markalla kannun!

— Seitsemän ja puoli markkaa, ja vielä öljy erittäin! Sillähän saa jo pärekupoja moneksi talveksi, jos ostaa tahtoo, mutta kun Pekka niitä kiskoo, ei mene penniäkään hukkaan.

— Ei lampussakaan hukkaan mene, ja maksavathan ne metsätkin, eikä meidän maalla niin joka paikasta pärepuita otetakaan; pitää etsiä ja vedättää korven taustalta asti tänne suohautaan, ja sieltäkin jo kohta ovat lopussa.

Äiti kyllä tiesi, ett'eivät pärepuut vielä kuitenkaan niin yht'äkkiä taida loppua, koskapahan siitä tähän asti ei ole mitään kuulunut, mutta että nyt vain piti se syyksi sanoa, kun lamppua teki mieli. Mutta ei se äiti siitä asiasta kuitenkaan sen enempää sanonut, sillä isä olisi voinut suuttua. Ja koko lamppu olisi ehkä sitten saattanut jäädä näkemättä ja ostamatta. Taikka olisivat johonkuhun muuhun taloon ennen ennättäneet lampun ostaa, ja

kohta olisi koko pitäjä puhunut, että se talo oli — pappilaa lukuun ottamatta — ensimmäinen, jossa alettiin lamppua polttaa. Näin se äiti ajatteli sitä asiaa ja sanoi sitten isälle, että »osta sitten vain, jos mieli tekee, sama kai minulle on, mikä palaa, pärekö vai muu öljy, kunhan vain kehrätä näen. Milloinka sinä sen sitten ostaisit?»

— Ajattelin, että sopisi ehkä jo huomenna lähteä — olisi vähän muutakin asiaa kauppamiehelle.

Tämä oli keskellä viikkoa ja äiti kyllä tiesi, että ne muut asiat olisi ennättänyt lauvantainakin ajaa, mutta ei hän nytkään virkkanut mitään, ajatteli vain, että kuta pikemmin sitä parempi. Ja jo samana iltana kannatti isä aitasta sen ison matkakirstun, jossa ukkovaari ennen vanhaan Oulussa käydessään eväänsä kuletti, ja käski äidin täyttää sen heinillä sekä panna pumpulia keskelle. Me lapset kysyimme, minkätähden siihen ei panna muuta kuin heiniä ja sitten pumpulia keskelle, mutta äiti käski meidän olemaan vaiti. Isä oli paremmalla tuulella ja selitti, että hän tuo kauppamiehestä lampun, joka on lasista ja saattaisi särkyä, jos sattuisi kaatumaan tai reki muuten tärskähtäisi.

2.

Sinä iltana me lapset pitkän aikaa valvoimme ja ajattelimme sitä uutta lamppua, mutta vanha istukas-Pekka, joka kaikki päreet kiskoi, alkoi jo heti kohta kuorsata, kun päre oli sammutettu. Eikä hän edes kertaakaan kysynyt, mikä se lamppu oli, vaikka meillä siitä niin paljon puhetta riitti.

Isä viipyi matkallaan koko päivän, ja se päivä tuntui meistä kaikista hyvin pitkältä, ett'ei tahtonut syöntikään käydä, vaikka oli maitovelliä puoliseksi. Istukas-Pekka se vain söi muittenkin edestä ja kiskoi sinä päivänä päreitä orren täyteen. Äitikään ei sinä päivänä monta leperettä kehrännyt, kun aina tuli menneeksi ikkunan luo katsomaan, eikö isää jo näkyisi jäältä tulevaksi. Muutaman kerran hän sanoi Pekalle, ett'ei niitä päreitä enää taideta tarvitaakaan, mutta Pekka ei sitä puhetta edes senkään vertaa mieleensä pannut, että olisi kysynyt, miksi nyt ei enää muka päreitä tarvittaisi.

Vasta iltaista syödessä kuului ruunan kulkenen kartanolta.

Pala suussa me kaikki lapset kapistimme ulos, mutta isä ajoi meidät pirttiin ja käski istukas-Pekan tulla kirstua reestä nostamaan. Pekka jo silloin pankon nurkalla torkkui ja oli siinä käynyt niin kömpelöksi, että kolahutti kirstun jalan kynnykseen, kun sitä isän kanssa pirttiin kantoi. Mutta siitä olisi hän saanut isältä korvilleen, jos olisi ollut nuorempi mies, mutta hän oli vanha ukko, eikä isä itseään vanhempaa miestä ole eläessään lyönyt.

Paha hänet ehkä sittenkin olisi perinyt, jos lamppu olisi särkynyt, mutta ei sille toki tullut mitään.

— Mene uunille, sen tolo! ärjäsi isä Pekalle, ja Pekka nousi uunille.

Mutta isä oli jo ottanut lampun kirstusta ja riiputti sitä kädessään.

— Kas, tässä tämä nyt on, tämmöinen tämä nyt on — tänne lasin sisään pannaan öljy, ja tuo

suikale siellä sisällä on veeku — pysykää ulompana päreinenne siinä!

— Eikö sitä panna palamaan? kysyi äiti ja siirtyi päreineen vähän ulommaksi.

— Oletko sinä hupakko — mitenkä se palamaan pannaan, kun ei ole vielä öljyäkään?

— No, mutta eikö sitten saata panna öljyä?

— Vai öljyä panna, e-hei! Niin sen äkkinäinen luulisi, mutta kauppamies varoitti moneen kertaan, ett'ei saa tulen valolla öljyä panna, se saattaisi syttyä ja polttaa koko talon.

— Milloinkas siihen sitten saa sitä öljyä panna?

— Päivällä, päivällä, etkö sinä jouda päivää odottamaan — ei se niin kovin kummaa ole?

— Oletko sinä sen sitten jo nähnyt palavan?

— Minäkö? Jo toki montakin kertaa olen lampun palavan nähnyt — olen nähnyt pappilassa, ja tätäkin jo kauppamiehen luona koetettiin.

— No, paloiko se?

— Paloihan se. Kun pantiin puodin luukut kiinni, niin olisi nähnyt vaikka nuppineulan lattialta — katsokaa, tässä on tällainen kuoppa, ja kun tuossa tuli palaa, tämän soikulaisen lasin sisässä, niin valo ei pääse kattoon, jossa sitä ei tarvitakaan, vaan leviää alas kaikki, niin että näkee vaikka nuppineulan lattialta.

Kyllä meidän kaikkien olisi kovasti tehnyt mieli koettaa, näkisikö vaikka nuppineulan lattialta, mutta isä ripusti lampun kattoon ja rupesi syömään.

— Tänä iltana pitää vielä pärevalkeaan tyytyä, sanoi isä syödessään, mutta huomenna tässä talossa poltetaan lamppua.

— Katsos, isä, Pekka on tänä päivänä kiskonut orrellisen päreitä.

— Ka, eikö ole kiskonut — kyllä nyt on sytyjä täksi talveksi — muuhun ei nyt enää päreitä tarvitakaan.

— Tarvitaan niitä siltä vielä saunassa ja navesassa, sanoi äiti.

— Mutta tuvassa poltetaan lamppua, sanoi isä.

3.

Tänä yönä en nukkunut senkään vertaa kuin edellisenä, ja kun aamusella heräsin, olisin melkein itkenyt, jos olisin iljennyt, kun muistin, että lamppu vasta iltasella pantaisiin palamaan. Olin nähnyt unta, että isä yöllä pani öljyä lamppuun, ja että se sitten koko päivän paloi.

Heti päivän tultua kaivoi isä siitä matkakirstusta isomahaisen putelin ja kaatoi siitä jotakin pienempään puteliin. Olisimme mielellämme kysyneet, mitä siinä putelissa oli, mutta emme uskaltaneet, sillä isä oli niin totisen näköinen, että meitä vähän peloitti.

Mutta kun hän laski lampun alemmaksi katosta ja rupesi sitä ruuvaamaan ja vääntelemään, niin ei äiti enää malttanut olla ääneti, vaan kysyi:

— Mitä se isä nyt tekee?

— Panen öljyä lamppuun.

— No, vaan särethän sinä sen — mitenkä sinä saat tuon sijoilleen, jonka irti väänsit? — Äiti ei tiennyt, emmekä me muutkaan tienneet, miksi sanottaisiin sitä, jonka isä oli lasiastiasta irti vään-

tänyt. Isä ei virkkanut mitään siihen, käskihän meidän vain pysyä loitommalla. Sitten hän kaasi siitä pienemmästä putelistä siihen lasiastiaan, niin että se tuli melkein täyteen, ja nyt me arvasimme, että isommassakin putelissa mahtoi olla öljyä.

— No, eikö siihen nyt tulta pannakaan? kysyi äiti taas, kun kaikki ne irti väännetyt kalut olivat paikoillaan ja kun näki, että isä nosti lampun kattoon.

— Nytkö päivällä?

— Niin, no saisihan tuota nyt koetella, mitenkä se palaa.

— Kyllä se palaa — odota vain iltaa eläkä hätäile!

Ruokalevon jälkeen kantoi istukas-Pekka jäisen pärepölkyn sisään ja romahutti sen olaltaan lattialle, niin että koko tupa hytkähti ja öljy lampussa liikahti.

— So, so! sanoi isä. Mitä sinä nyt?

— Toin pärepölkyn sulamaan — eihän sitä jäistä ruojaa kukaan kisko.

— Eihän sitä ole pakko kiskoakaan, sanoi isä ja iski meille silmää.

— No, ei kai se tuommoisenaankaan pala.

— Eihän sen ole pakko palaakaan.

— Eikös niitä sitten päreitä enää kiskotakaan?

— Entäs jos ei kiskottaisikaan.

— Sama minulle on, jos isäntä itse ilman toimeen tulee.

— Eikös se Pekka näe, mikä tuolta orresta riippuu? — Kun isä tämän sanoi, katsahti hän yläpeästi lamppuun ja säälivästi Pekkaan. Pekka asetti

pärepölkkinsä soppeen pystyyn ja katsahti vasta sitten lamppuun.

— Se on lamppu, ja kun se palaa, niin ei pärevalkeaa enää tarvitakaan.

— Vai ei tarvitakaan, sanoi Pekka ja lähti muuta puhumatta havutukilleen tallin taakse. Pekka pienenteli itsensä korkuisen havuko'on sinä päivänä niinkuin muinakin, mutta muulta väeltä ei tahtonut tulla mitään valmista. Äiti koetti kehrätä, mutta kuontalo ei kulunut puolilleenkaan, kun hän jo rukkinsa syrjään siirsi ja lähti ulos.

Isä vähän ensin kirvesvartta veisteli, mutta tottapa työ oli vastahakoista, koska se kesken jäi. Äidin mentyä meni isäkin; lieneekö kylään mennyt, vai minne. Mennessään hän kielsi meitä minnekään lähtemästä ja uhkasi kurittavansa, jos kuka meistä sormellaankaan lamppua koettelisi. Mutta ennen me olisimme papin kaulusta uskaltaneet mennä koettelemaan kuin lamppua. Se meitä vain peloitti, että jos se nuora, josta se orressa riippui, itsestänsä yht'äkkiä katkeaa ja sitä sitten sanotaan meidän syyksemme.

Ikävältä meistä kuitenkin rupesi aika pirtissä tuntumaan, ja kun ei muuta tiedetty, päätettiin lähteä miehissä mäkeen. Koko kylällä oli yhteinen vesitie joelle, ja samassa paikassa oli hyvä mäki, josta kelkka juoksi aina avannon toiselle puolelle pitkän matkaa.

— Tuolla tulevat Lamppulan lapset! huusivat kylän lapset, kun näkivät meidän tulevan.

Me kyllä ymmärsimme, mitä he sillä tarkoittivat, mutta kuitenkin kysyimme me: »Lamppulan lapset — eihän meidän talon nimi ole Lamppula.»

— Jos kohta — mutta eikös teille ole ostettu semmoista lamppua?

— No, mutta mistä tekin sen jo tiedätte?

— Äitisi oli meidän pihan läpi kulkeissaan sanonut äidille, että isänne on kauppamieheltä ostanut semmoisen lampun, että, kun se palaa, näkee vaikka nuppineulan lattialta, sanoi lautamiehen tyttö.

— Se kuuluu olevan ihan samanlainen kuin se, joka on pappilankin salissa — niin kertoi isänne meillä vast'ikään, ja minä itse kuulin sen, sanoi kievarin poika.

— No, onhan teillä sitten semmoinen lamppu? kysyivät kaikki kylän lapset.

— On, mutta ei sitä nyt saata mennä katsomaan, kun se ei päivällä pala; mutta kun ilta tulee, niin sitten mennään kaikki.

Me laskea jyräsimme hämäriin asti, ja aina kun noustiin mäen päälle, niin puhuttiin kylän lapsille lampusta.

Sillä lailla kului aika nopeammin kuin luultiinkaan, ja kun oli vielä viimeinen kerta laskettu, niin lähdettiin miehissä kotia kohti juoksemaan.

4.

Pekka seisoi vielä havutukkinsa ääressä eikä edes pääätänsäkään kääntänyt, vaikka me huusimme hänelle kaikki yhteen ääneen, että tulisi katsomaan, kun lamppu pannaan palamaan.

Yhdessä avauksessa syöksähdimme tupaan koko lapsilauma.

Mutta siinäpä meille jo tulikin seisaus. Lamppu olikin jo pantu palamaan ja loisti katosta meitä vas-

taan niin kirkkaasti, ett'emme osanneet muuta kuin silmät sirrallaan siihen tirkistellä.

— Ovi kiinni, ostolämmin! huusi ääni pöydän päästä.

— Lentävät kuin kanat tuleen! kuului äiti toruvan karsinasta päin.

— Ei tuo kumina ole, jos sitä lapset säikähtävät, koskapahan minä, vanha ihminenkään, en osaa muuta kuin päivitellä, kuului kievarin vanha emäntä sanovan.

— Mutta joka paikkaan se meidänkin tyttö ennättää, sanoi lautamiehen miniä.

Kun silmät alkoivat vähän selvitä, huomasimme me vasta, että tupa oli naapurin väkeä puolillaan.

— No, tulkaa nyt lapset vähän likemmäksi, että oikein näette, puhui isä paljoa lempeämmällä äänellä kuin äsken.

— Kopistelkaa lumi jaloistanne ja tulkaa tänne karsinaan, täältä se oikein korealta näyttää, sanoi taas vuorostaan äiti.

Kuurtaen kaartaen me kiersimme äidin luo ja istuimme kaikki rinnakkain hänen viereensä penkille. Nyt me vasta hänen turvissaan uskalsimme oikein ruveta lamppua tarkastelemaan. Emme juuri olleet ajatelleet, että se ihan tuolla tavalla palaisi kuin se nyt paloi, mutta kun taas mietimme sinne ja tänne, niin kyllä se tuossa nyt paloi niinkuin pitikin. Ja kun vielä vähän aikaa katselimme, niin tuntui meistä kuin olisimme jo aikoja sitten ajatelleet, että sen pitäisi palaa, niinkuin se nyt paloi.

Mutta sitä emme kuitenkaan osanneet ymmärtää, mitenkä tuli oli saatu tuonne lasin sisään. Ky-

syimme sitä äidiltä, mutta äiti sanoi: »Tottapahan sitten saatte nähdä».

Kilvan kyläläiset lamppua kiittelivät, ja mikä mitäkin sanoi. Kievarin vanha emäntä sanoi, että »sehän paistaa ihan yhtä tasaisesti kuin taivaan tähti». Kipeäsilmäisestä lautamiehestä oli se siitäkin syystä mainio, »ett'ei siitä ollenkaan sävua lähtenyt, jotta sitä saattaisi vaikka kammarissakin polttaa, eivätkä seinät mustuisi ollenkaan». Siihen sanoi isä, että »kammaria vartenhan se alusta pitäen on tehtykin, mutta hyvä se on näin pirtissäkin, kun ei tarvitse monen päreen kanssa tuhrata, ja tällä yhdellä tulella näkee koko joukko, vaikka kuinka monta olisi». — Kun äiti virkkoi, »ett'ei kirkon pienempi ruunukaan sen kirkkaammin valaise», niin isä käski minun ottamaan aapisen ja menemään ovensuuhun koettamaan, tokko tuolla lukea näkisi. Minä menin ja aloin lukea »Isämeitää». Mutta silloin kaikki sanoivat, että »se poika osaa sen ulko-muistista». Silloin äiti sieppasi minulle virsikirjan hyllyltä, ja minä rupesin lukemaan »Jerusalemmin hävityksestä».

— No, ei häntä kummempaa ole vielä ennen nähty! ihmettelivät kyläläiset.

Sitten isä vielä sanoi, että »jos kellään olisi nuppineula, niin saisi viskata sen lattialle, ja se kyllä paikalla löytyisi».

Lautamiehen miniällä oli nuppineula rinnassa, mutta kun se sen lattialle heitti, niin se menikin sillan rakoon, eikä sitä löydetty, vaikka mitä olisi tehty.

5.

Vasta kun kyläläiset olivat lähteneet pois, tuli Pekka pirttiin.

Hän ensin vähän silmiään siristi lampun outoa valoa vastaan, mutta riisui sitten vain rauhallisesti nutun päältään ja töppöset jalastaan.

— Mikä se tuolla katon rajassa kiiluu niin, että silmiä häikäisee? kysyi hän viimein, kun oli saanut sukkansa orrelle asetetuiksi.

— Arvaapas nyt, mikä se on! sanoi isä ja vilkutti äidille ja meille silmää.

— En minä häntä arvaa, sanoi Pekka ja läheni lamppua.

— Ehkä se on kirkon ruunu, ivasi isä.

— Jos lienee, arveli Pekka, mutta oli jo tullut uteliaaksi ja aikoi koetella lamppua.

— Ei sitä koetella tarvitse — pitää se uskoa koettelemattakin.

— No, no — en minä häntä tahdokaan, sanoi Pekka vähän vapisevalla äänellä ja vetäytyi penkilleen ovensuuseinälle.

Äidin taisi käydä Pekka-parkaa vähän sääliksi, koskapahan rupesi selittämään hänelle, ett'ei se ruunu ole, mutta että sitä sanotaan lampuksi, ja että siinä palaa öljyä, eikä nyt enää tarvitse pärettä polttaakaan.

Pekka ei kuitenkaan siitä puheesta ymmärtänyt sen enempää kuin että rupesi tuota päivällä tuomaansa pärepölkkyä kiskottavakseen pienentelemään, mutta isä sanoi hänelle, että »johan minä päivällä sanoin, ett'ei nyt enää tarvitse päreitä kiskoa».

— Enhän minä häntä enää muistanut, mutta olkoon sitten, koska ei enää tarvitse — ja Pekka pisti pärepuukkonsa seinänrakoon.

— Kyllä se nyt siinä ruostumaan joutaa, sanoi isä, mutta Pekka ei enää puhunut mitään.

Vähän ajan perästä hän rupesi kenkiään paikkaamaan. Kurotti päreen orrelta, pisti sen pihtiin ja istui jakkaralleen pankon nurkkaukseen. Me lapset huomasimme sen ennen kuin isä, joka selin Pekkaan päin kirvesvarttaan lampun alla veisteli. Emme kuitenkaan mitään virkkaneet, mutta nauraa kuhersimme vain keskenämme ja ajattelimme, että »annas, kunhan isä näkee — mitähän sanoo!» Ja kun isä sen näki, niin hän astui kädet kupeissa Pekan eteen ja kysyi hyvin pilkatun, että »mitä sinä siinä nyt niin tarkkaan teet, kun et muiden tulella näe?»

— Kenkiäni minä tässä paikkaan, sanoi Pekka.

— Vai kenkiäsi sinä paikkaat — mutta jos et näe sitä työtäsi tehdä sillä tulella, jolla minä, niin mene sitten päreinesi vaikka saunaan tai saunan taakse.

Ja Pekka lähti.

Pisti kengät kainaloonsa ja otti jakkaransa toiseen käteen, päreen toiseen. Hiljalleen hän kyhni ovesta porstuaan ja kolisteli sieltä kartanolle. Päre tuli roihahdi tuulessa tavallistaan isommaksi, ja somarusko valasi vähän aikaa aittoja, tallia ja navetan päätyä. Tuota me lapset ikkunasta katselimme, ja se oli meistä hyvin kaunista. Mutta kun Pekka saunan ovesta sinne sisään kumartui, niin pimeni taas kaikki kartanolla, ja sen sijaan näimme me vain lampun häikäisevän kuvaimen mustassa ikkunassa.

Sen perästä ei meillä enää pärettä pirtissä milloinkaan poltettu. Lamppu se vain katossa loisti, ja usein sitä kyläläiset kävivät sunnuntai-iltoina ihmetellen katselemassa. Koko pitäjässä kohta tiedettiin, että meidän talo oli ensimmäinen, jossa — pappilaa lukuun ottamatta — alettiin lamppua polttaa. Meidän jälkeen osti lautamies samallaisen lampun kuin meidänkin oli, mutta kun hän ei sitä milloinkaan sytyttämään oppinut, niin hän möi sen kievariin, ja siellä se on vielä nytkin. Köyhemmät talot eivät ole vielä yrittäneetkään lamppua itselleen hankkia, vaan tuhraavat vielä tänäkin päivänä pitkät puhteensa pärevalkean ääressä.

Mutta sitten kun meillä oli lamppu ollut vähän aikaa, piilusi isä tuvan seinät ihan valkoisiksi, eivätkä ne sitten enää ole milloinkaan mustuneet, kun vanha sisään lämpiävä uunikin särettiin ja sijaan tehtiin uusi uloslämpivä, peltiniekkä.

Vanhan uunin kivistä Pekka teki saunaan uuden kiukaan, ja niiden kanssa muuttivat sinne sirkatkin, koskapahan niitä ei sen koommin enää ole tuvassa kuulunut. Isä on siitä hyvillään, mutta meille lapsille tulee välistä pitkinä talvi-iltoina entisiä aikoja ikävä, ja silloin me juoksemme sirkkoja kuuntelemaan Pekan luo saunaan, jossa hän yhä vielä pärettään polttaen iltojansa viettää.

„SILTÄ VARALTA.“

Matti — olkoon hänenkin nimensä nyt Matti kosk'ei hänen laisilleen miehille kuitenkaan voi sen kunniakkaampaa keksiä — oli mylläri. Matit olivat monessa polvessa isästä poikaan olleet mylläreitä tässä samassa myllyssä. Ei ollut laitos kovinkaan kumma, yhdellä kiviparilla käypä, jonka joku esisistä oli rakentanut kosken niskaan luonnolliselle sileälle kallionkielekkeelle, ilman muuta kivijalkaa kuin minkä tuo kallio tarjosi. Paikka oli sattunut niin sopiva, että koskeen lohennut kallion lohkare ajoi kuin luonnollisena ränninä vettä rattaaseen samalla kuin liika vesi lohkareen ulkopuolitse suurta uomaa myöten kuohui ohitse.

Aikain kuluessa oli mylly muuttunut sen kallion näköiseksi, harmaaksi ja sammaleiseksi, jonka päälle se oli rakennettu, niin että oli vaikea sanoa, mikä oli kalliota, mikä myllyä. Ja kun koski suurempain tulvain aikana kuohui yli kallion, peittäen myllyaitan alimmat hirret, ja vyöryi vaahtona alempana olevassa akanvirrassa, oli yhtä vaikea sanoa, oliko se kallioperustus vai sen päälle rakennettu tukevatekoinen myllyaitta, joka seisoi tanakampana veden painoa vastaan.

Eikä ollutkaan tulva vielä koskaan saanut tätä myllyaittaa säretyksi eikä suuremmin vahingoitetuksi, vaikka se usein oli sitä uhannut, vieden välistä vesirattaan, välistä sulkua ruhjoen. Mutta kun myllyaitta ilman muuta tukea kuin omaa painoaan näytti olevan ainaisen vaaran uhkan alaisena, pudis-

telivat myllymiehet ja muut ohikulkijat usein päättään, arvellen Matille, että kyllä se vielä kerran viepi tuon sinun myllysi. Mutta siihen saivat he mylläritä vastaukseksi:

— Kyllä se siinä kestää, se on tehty siltä varalta.

Yhtä paljon kuin mylly oli kallion karyainen, oli Matti myllynä karvainen. Astuessaan myllyn ovesta sisään oli vaikea keksiä Mattia säkkiensä keskeltä. Nähdessään hänen jauhun harmaana, tukevahartiaisena ja tanakkajalkaisena seisovan alasillalla sen paksun pilarin vieressä, joka alapäällään ponnisti kallioista ja yläpäällään kannatti yläsillalla olevia kiviä, muodostaen ikäänkuin myllyn selkärangan, tuntui siltä kuin olisi hänen, vaikka tulva katkaisikin karan ja heittäisi myllyn koskeen, pitänyt jäädä seisomaan paikoilleen kalliolattialle kuohujen keskeen. Hän oli hänkin tehty siltä varalta.

Viime talvi oli se suurten tuiskujen lumitalvi ja viime kevät se suurten tuhojen tulvakevät. Koski oli läkähtynyt lumeen ja jäätynyt pohjaansa myöten. Missä muulloin kuohut, siinä nyt kinokset. Myllyä ei erottanut ollenkaan rantakalliosta, se oli melkein kattoaan myöten hautautunut kuin liikkumattomain kuohujen keskeen. Ja yläjärvissä, ylämaissa ja -metsissä kerrottiin olevan lunta vielä enemmän.

— Saappas nähdä, sanottiin. Eiköhän olisi hyvä, jos ajoissa pönkittäisit ...

— Sillä on paha mielessä: nuo kaikki lumivuorensa kun irtauttaa ... näethän, mitenkä se varustelekse ...

Mutta kaikkiin pelotuksiin ja varotuksiin oli Matin ainaisena ja ainoana vastauksena:

— Se on jo varattu siltä varalta.

Jo jäiden lähtiessä oli vesi Matin koskessa korkeammalla kuin koskaan ennen tavallisten tulvien aikana. Jyskyen loi suvanto jääpeittonsa ja kaikki kylän väet olivat sitä katsomassa. Myllyranta, myllykallio ja mylly itse olivat täynnä uteliaita. Myllymiesten kuormia seisoi kymmenittäin äyräällä vuoroaan odottamassa, kun mylly oli seisonut puolen talvea veden puutteessa. Jahkailivat ja päivittelivät ja pahinta ennustivat. Ainoa, johon asia ei näyttänyt ollenkaan koskevan, oli Matti. Hän askaroi niinkuin ainakin myllyssään, kantoi säkkejä ulos ja toisia sisään ja kiire siinä oli, sillä kiven silmänieli hyvän veden aikana, minkä sille suinkin kerkesi antaa.

— Tekee siinä koko talven työn, kehuttiin.

— Se kun on tehty siltä varalta vesimylly . . . veden aikana jauhamaan, vastasi Matti.

Jäälautta toisensa perästä solui suvantoon, viivyttelihe siinä vähän aikaa epätietoisena mitä tekisi, mutta yhtäkkiä tempasi koski sen nieluunsa ja uhkaavana syöksyi se myllyä kohti.

— Nyt se sen viepi! — Tuo se nyt sen viepi! huudettiin joka kerta.

Näytti siltä kuin ei olisi tarvittu muuta kuin pieni nykäys, että mylly olisi pudonnut suulleen koskeen niinkuin pääskyn pesä räystään reunalta.

— Se on asetettu siihen siltä varalta, ett'ei vie.

Ja se näytti todellakin olevan asetettu siihen siltä varalta, ett'eivät jäät siihen sattuisi. Sillä juuri kun jäälautta ryntäsi koskeen ja tuli suoraan myl-

lyn ratasta kohti, käänsi virta sen niin, että se sattui kalliorännin kiviin, särkyi ja solahti ohitse. Ainoastaan pienemmät jäälohkareet kantautuivat ränniin ja siitä vesirattaaseen, mutta se oli taas sekin tehty »siltä varalta», että se jaksoi polkea ne jalkoihinsa ja murskata ne sitä pienemmiksi kuta kovempi oli veden kulku ja kuta nopeampi rattaan pyörintä.

Vaan tulva nousi nousemistaan, kaikki kosken kivet olivat jo aikoja sitten veden alla, suvanto laajeni suureksi järveksi ja pääsi purkautumaan vaan kapeana nieluna kosken kautta ulos. Siinä nielussa seisoi mylly kallionkielellään ja ratashuone oli jo puolillaan veden alla. Vimmittua vauhtia pyörien pani se kiven kiertämään kuin villikissan, seinät tutisemaan ja tutisemaan Matinkin pylvään juuressa.

Ainoastaan rohkeimmat nuoret miehet uskalsivat enää viipyä myllyssä Matin kanssa, muut vetäytyivät rannalle katsomaan rysähdystä, jota joka hetki odottivat.

Jäistä ei enää ollut pelkoa, ne olivat kaikki laskeneet, ennenkun tulva ehti myllykallion tasalle. Mutta pian alkoi irtautuneita venheitä, laitureita, saunoja, latoja, nuottakotia ja tukkipuita tulla alas. Toiset kiertelivät suvannossa, ajautuivat rannoille ja tarttuivat kiinni, toiset hurahtivat koskeen. Samassa kohosi vesi niin, että aukko, josta vesi rattaasen putosi, oli jo kokonaan veden alla. Kohta tuli sitä myllyaitan alasillallekin, niin että se pian virtana vilisi seinän raoista sisään ja kynnyksen yli koskena ulos.

— Tehköönpä nyt puhdasta, kun tahtonee, sanoi Matti, vedessä seisoessaan.

Mutta yksi asia alkoi Mattia huolettaa sitä mukaa kuin vesi nousi: se, ett'ei alkanut saada säkkejä jauhotorven alla kuivina pysymään ja jauhot ilman säkkiä juoksivat jokeen.

— Olisi tuo vielä joutanut veden aikana pyöriä, mutta mikäpä häntä kaloillekaan velliä keittämään, — ja Matti päätti vihdoinkin laskea alas sulun ja seisauttaa myllynsä siksi, kunnes enin vesi ehtisi laskeutua.

Mutta sulkua ei ollutkaan enää siltä varalta tehty. Matti oli ensi kerran erehtynyt laskuissaan. Veden paino sulun lautoja vastaan oli niin suuri, ett'ei se laskeutunutkaan.

Vaan ei hän voinut jättää kiviäkään kuiviltaan pyörimään. Ne kuumuisivat tuossa tuokiossa ja sytyttäisivät myllyn.

Siinä oli Matti nyt tulen ja veden välissä ja ensi kerran elämässään oli hän hämillään — hetki sen. Mutta seuraavalla hetkellä tarttui hän uudelleen kurikkaan, jolla turhaan oli koettanut lyödä sulkua alas, paukautti sillä sitä kiilaa, jonka avulla kiviä voi nostaa ja laskea, ja kohotti yläkiven irti alakivestä.

Mutta kun kivi irtautui kihnauksestaan, muutui se huimapyöräksi ja lisäsi rattaiden vauhtia. Hammasratas ulvoi, lyhty lauloi, kivi vihelsi, koko rakennus alkoi tutista ja reutoa, mutta Matti ei ollut tietävinäänkään — voiteli vaan akseleita.

— Ne kun vaan pitää voiteessa siltä varalta, ett'eivät kuumene . . .

Vasta sitten kun vesi, joka vaan nousemistaan nousi, jo alkoi kohota yläsillalle, lähti hän maihin,

viimeinen säkki selässään ja istui kosken rannalle, jossa pani tupakan.

Rantatörmä oli väkeä mustanaan.

— Mikä ihme sitä pitelee?

— Se kun on tehty tulvainakin varalta, kosken mylly, tuumaili Matti.

— Vedenpaisumus tämä on eikä enää tavallinen tulva.

— Yhä se vaan seisoo!

— Kun ei tulle vettä kovempaa, — sanoi Matti, Mutta tuskin oli hän sen sanonut, kun kuului huuto: — Nyt se menee!

Suvantoon oli kokoontunut puuruhka, jonka keskustana oli iso lato. Se oli pyörinyt ja purjehdinut ympäri suvantoa, kerännyt ympärilleen kaikkea törkyä, mitä vedessä uiskenteli, kasvanut kuin pieneksi saareksi ja nyt se vihdoin ryntäsi kuin uhalla ja yhteisestä tuumasta väylän suuta kohti ja myllyä kohti, joka seisoi räystäitään myöten vedessä.

Nyt se menee, ei ole epäilemistäkään . . . Mattikin nousee jo seisoalleen, ikäänkuin apuun lähteäkseen, mutta istuutuu taas.

Sillä eihän mylly sittenkään mennyt. Siitä meni vaan katto ja pari hirsikerrosta, jotka sysäyksen voimasta keikahtivat kuin hattu miehen päästä, pyörähtivät alas akanvirtaan, kelluivat siinä vähän aikaa ja katosivat kuohuihin. Mutta myllyaitan seinät seisoivat yhä paikoillaan ja vesiratas ja hammasratas ja lyhti ja kivi jatkoivat yhä pyörintäänsä, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut. Se vaan eroa, että kun ennen piilossa pyörivät, nyt pyörivät kai-

ken kansan nähtävinä, vettä jauhaen, niin että vaahto ympärillä jauhona pölisi.

— Eipähän sittenkään mennyt! — Eipähän pakana sittenkään mennyt! huudettiin.

— Se kun on tehty siltä varalta: karatukki kallioon upotettu, — vastasi Matti, nousi ylös kivetään ja lähti myllynsä kattoa kosken alta etsimään.

SISÄLTÖ.

Uudisasukas	Sivu	1
Kosteikko, kukkula, saari	»	6
Vanha valkama	»	21
Surullinen tarina jäniksen pojasta	»	24
»Äitien muistoksi!» Kuvaus herännäisyyden ajoilta	»	31
Ruokarouva	»	40
Kotoinen kylynä	»	46
Kevätkylmät	»	48
Isien puu	»	51
Kevään kevät	»	57
Kujeelan Matti	»	62
Koulumuistoja	»	66
Wäinämöisen kantele	»	83
Imatralla	»	85
Syyskuun kesä	»	91
Kaukana ja korkealla	»	94
Terve tuloa talvinen päivä	»	97
Metsäpolku	»	100
Kanna ristisi	»	105
Pahan omantunnon puu	»	113
Tuomiokello	»	116
Kannikka	»	122
Ainoa poika	»	126
Metsänneidot	»	132
Toisille	»	142
Siihen aikaan kun isä lampun osti	»	145
»Siltä varalta»	»	159

HUOMATTAVA ISÄNMAALLINEN TEOS!

Tohtori K. O. LINDEQVIST'IN

kiitetyn ja paljon levinneen YLEISEN HISTORIAN valmistuttua on kustannuksellamme alkanut ilmestyä saman tekijän kirjoittama, kaikille kansalaispiireille aiottu

SUOMEN HISTORIA.

NOIN 500 SIVUN LAAJUINEN, KUVALLINEN LUKUKIRJA »LAAJEMPAA KANSALAISIVISTYSTÄ» VARTEN. ILMESTYY NOIN 30 VIHOSSA à 25 P:Ä.

Historiallinen Aikakauskirja lausuu siitä:

»Mikäli jo ilmestyneestä ensi vihosta voi päätätä, on Lindeqvistin esitystapa uudessa teoksessa vielä selvempää, koruttomampaa ja ytimekkäämpää kuin edellisessä.»

Helsingin Sanomat lausuvat m. m.:

»Tällainen historiallinen lukukirja, kansamme vaiheiden yhtäjaksoinen esitys, on tarpeellinen jokaisessa sivistyneessä suomalaisessa kodissa. Siksi pä tri Lindeqvistin »Suomen historiaa» voidaankin lämpimästi suosittaa, varsinkin kun se nyt verrattain huokealla hinnalla on tilattavissa.»

Werner Söderström Osakeyhtiö
Porvoo.

HENRYK SIENKIEWICZ

QUO VADIS

Historiallinen romaani Neeron ajoilta. Tekijän
luvalla suomennanut *Maila Talvio*. Kolme
osaa. Hinta 6: 50 p., koruk. 9: 50 p.

Teoksesta lausui Valvojassa tohtori Kaarlo Forsman:

»Quo Vadis» on samalla suloinen lemmentarina ja suuri maailmanhistoriallinen näytelmä, liikkuen ajoissa, jolloin kaksi suurta maailmankatsantoa, antiikin ja kristinuskon, yhtyi taisteluun ylivallasta. — Rohkeasti, niinkuin ainakin se, joka kykynsä tuntee, on nerokas kirjailija aineensa temmannut, ja hänen käsissään on siitä syntynyt *mestariteos*, joka sykkii todellisuuden elämää pienintä piirrettä myöten. Sen huomaa selvästi: *historiallinen tärkkyys ja mahtava kuvitusvoima yhtyvät tässä ihmeitä luomaan*. Onhan tosin historiallisia romaaneja ennenkin sepitetty näiden aikojen oloista, mutta lieneekö toista, joka siinä määrin osaisi *todellisuuden tenholla* sekä samassa *aatesyvyydellä ja kauneudella* viehättää nykyaikaista ihmistä.» — — Joka tahtoo tutustua vanhain roomalaisten elämään ja tapoihin, hän tuskin voikaan hauskemmallalla tavalla saada halunsa tyydytetyksi kuin lukemalla tätä kirjaa, joka niin monipuolisesti sitä ainetta käsittelee. — — Tämän tarinan ihmeelliset vaiheet kauan pitävät lukijan mielen jänneessä.

Suomennos on oiva ja onnistunut. Kaunis, rikas ja helpotajuinen kieli tekee lukemisen nautinnoksi, sisällykseenkään katsomatta.»

Viipuri: »Esitetty sillä verrattomalla hienotunteisuudella, joka kohottaa kirjan arvon kauvas yläpuolelle parhaimpienkin sen ajan kuvausten. Ei voi kyllin korkealle asettaa kirjan historiallista, kansatieteellistä ja kaunokirjallista arvoa. Kullakin näistä aloista kilpailee se maailman kuuluisimpien mestariteosten kanssa. — *Maila Talvio* on kirjan suomennanut lämmöllä ja suurella innostuksella. Kieli on niin sulavaa ja kaunista, voimakasta ja syvällistä, ettemme luule sisällön kääntämisestä yhtään kärsineen. Suomalaisessa asussaankin on se helmi, jollaisia vain harvoin löydetään.»

„Mitä sopivin kirja nuorisolle.“ (U. S.)

JOSEPH VICTOR von SCHEFFEL

EKKEHARD.

Historiallinen kertomus. 175:nnestä saksalaisesta painoksesta suomentanut O. A. Joutsen.

Hinta 4 mk. 50 p.

— — »mestariromaani — —. Ikuista nuoruutta uhkuva tarina linna- ja luostarielämästä vuoden 1000 paikoilla ja hunnien hyökkäyksistä Saksanmaahan.»

(U. S:n Matti.)

»Scheffelin kirjat ovat Saksassa sitä lajia tavaraa, että ne »kuluvat kaikkien käsissä». Varsinkin kaksi Scheffelin teosta, »Trompeter von Säckingen» ja »Ekkehard» ovat saavuttaneet harvinaisen suuren menestyksen.

— — Kuvaus on vauhdikasta ja suppeata, vailla väsyttävää liiallista leveyttä. Tapaukset seuraavat toisiaan ripeästi ja johdonmukaisesti perusteltuina, lukijan huomio pysyy kaiken aikaa vireillä seuraten jännityksellä juonen kehittymistä.

— — Terveellisenä suolana on kaiken matkaa raitis, hyväntahtoinen huumori, joka leviää kuin päivänpaiste kuvauksien yli. — —

— — Ekkehard on *kansankirja* sanan parhaassa merkityksessä: *puhdashenkinen, rikassisältöinen, jännittävä ja hauska*. Ken tahtoo hyvässä ja rattoisassa seurassa talvi-iltojensa pitkät pimeät kulluttaa, hän sen lukekoon.

— — Suomennos on kaikin puolin oivallisesti suoritettu.» (Valvoja.)

*„Arvokkaita historiallisia teoksia
laajempaa kansalaissivistystä varten.“*

GUSTAV BANG, Europan sivistyshistoria. Teki-
jän luvalla suomentanut toht. O. A. Forsström.
Varustettu 375 hienolla kuvalla. Kaksi osaa.
Hinta 14: —, sid. 18: —.

»Teoksessa esitetään lyhyissä, ytimekkäissä ja taitavasti sepitetyissä kappaleissa Europan historian sisällistä kehittymistä, johtavia aatteita ja suuria hengensankareita. Yleiseen yhte-näiseen tapaushistoriaan on tämä teos mehevä lisäys. Europan

sivistyshistorian yksinkertaiset ja samalla värikkäät ja voimakkaat kappaleet ovat mitä sopivimpia historiallisia lukukappaleita. Tämä seikka pitäisi kaikkien opettajain erityisesti huomata.»

(Kyläk. kuval. B-sarja.)

K. O. LINDEQVIST, Yleinen historia. 2 nidosta.
Hinta 26: —, sid. 32: —, koruk. 34: —. Sisältää
1,436 sivua ja 645 kuvaa.

Historiallisessa Aika-
kauskirjassa kirjoitti äsken
tämä teoksesta toht. K. J. Jal-
kanen:

»Yllämainitun teoksen julkai-
semisella on kustantaja Werner
Söderström ryhtynyt poista-
maan epäilemättä varsin tuntu-
vaa puutetta suomenkielisestä
historiallisesta kirjallisuudesta.

Tohtori Lindeqvistin teos lie-
nee kirjoitettu silmälläpitäen
niiden laajempien piirien tar-
vetta, joissa historiallista kirjal-
lisuutta harrastetaan, se tarkoit-
taa tulla niin sanoakseni oppi-
kirjaksi laajempaa kansalaissi-
vistystä varten, jommoista meillä
on tarvittu ja kaivattu. Ei koko

eikä hintakaan ole niin suuri,
että niiden pitäisi olla esteeksi
sen laajalle leviämislle ja käyt-
tämislle.

Aineen käsittely on tarkkaa
ja tunnollista työtä, jossa, sikäli
kuin olen ollut tilaisuudessa ver-
tailemaan, on otettu huomioon
tieteen uudemmatkin tulokset.
Esitystapa on asiallista, selvää
ja lyhydessään pirteää. — Kir-
jan kuvitus ansaitsee kaikkea
kiitosta.

Käsitykseni on se, että historial-
linen kirjallisuutemme tohtori
Lindeqvistin teoksen kautta on
saanut arvokkaan ja tervetulleen
lisän.»

HELPPOHINTAINEN

KOULU- JA KANSANKIRJATSO

Tähän sarjaan on aikomuksemme koota joukko kirjallisuutemme etevimpiä teoksia. Ne sopivat lukukirjoiksi kouluihin ja kansanopistoihin, samalla kuin niistä muodostuu arvokas kansankirjasto, jonka vähävaraisinkin voinee itselleen hankkia. Hinnat ovat kieltämättä helppoja.

Tähän asti on ilmestynyt:

Juhani Aho, Bantatie. Hinta 85 p., sid. 1 mk. 25 p.

Santeri Ingman, Juho Vesainen, historiallinen romaani.

Hinta 1 mk. 25 p., sid. 1 mk. 75 p.

J. L. Runeberg, Hirvenhiihtäjät. Arvi Jänneksen suomennos.

Hinta 40 p., sid 50 p.

Tohtori O. Grotenfeltin kirjoittama selittävä johdatus Runebergin **Hirvenhiihtäjiin.** Hinta 10 p.

Minna Canth, Roinilan talossa, kaksinäytöksinen näytelmä. Kolmas painos, hinta 85 p., sid. 1 mk. 25 p.

Novellivalikoima suomalaisten kirjailijain teoksista.

Koonnut tohtori A. W. Forsman. Sisältää valikoituja kertomuksia etevimmiltä kirjailijoiltamme ja kaikkien näiden kirjailijain kuvat. Hinta 1 m. 75 p., sidottuna 2 m. 35 p.

Väinölä, uusi helmivyö suomalaista runoutta. Toimittanut

Leimu (K. Grotenfelt). Uusi täydennetty painos. Varustettu 36 runoilijan muotokuvalla. Hinta 2 mk. 50 p., sid. 3 mk.

J. L. Runeberg, Hanna. Paavo Cajanderin suomentama. Hinta 25 p., sid. 35 p.

Tohtori O. Grotenfeltin kirjoittama selittävä johdatus **Hannaan ja Jouluiltaan.** Hinta 25 p.

Z. Yrjö-Koskinen, Pohjan piltti, kertomus lopulta 13:ttä vuosisataa. Kolmas painos. Hinta 60 p., sid. 1 mk.

Minna Canth, Murtovarkaus. Näytelmä viidessä näytöksessä.

Kolmas painos. Hinta 85 p., sid. 1 mk 25 p.

Es. Tegnér, Fritiofin satu. Uusi, Valter Juvan tekemä suomennos. Hinta 1: 50, sid. 2 mk.

Verner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo.